

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Diplomová práce
Šárka Šuranová, BBus (Hons)

Současný stav a budoucnost muzejních knihoven v Praze
The current state of affairs and future of museum's libraries in
Prague

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 12. srpna 2011

.....

podpis diplomanta

Identifikační záznam:

ŠURANOVÁ, Šárka. *Současný stav a budoucnost muzejních knihoven v Praze = The current state of affairs and future of museum's libraries in Prague*. Praha, 2011. 127 s., 25 s. příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2011. Vedoucí diplomové práce Petra Večeřová.

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zabývá charakteristikou současného stavu a možného vývoje pražských muzejních knihoven. Jejím cílem je zhodnocení současného stavu muzejních knihoven v Praze s využitím dotazníkového šetření provedeného na začátku roku 2011. V popisné části práce je nejprve stručně zmíněna historie a základní legislativa týkající se pražských muzejních knihoven. Poté následuje podrobný popis současného stavu podle jednotlivých specifíků (zřizovatelé, zaměření a rozsah fondu, akvizice a způsob zpracování fondu, služby knihoven a zpřístupňování fondu, digitalizace, prezentace knihovny prostřednictvím internetu, dosavadní způsob a možnosti financování jednotlivých muzejních knihoven, postavení knihovny v rámci muzea aj.), aktivit a spolupráce pražských muzejních knihoven i na ilustrovaných příkladech čtyř pražských muzejních knihoven (Knihovna Národního muzea, knihovna Židovského muzea v Praze, knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a knihovna Národního technického muzea). V další části práce je detailně popsán průzkum provedený dotazníkovou metodou a na základě zjištěných faktů je shrnut současný stav muzejních knihoven v Praze s vymezením jejich silných a slabých stránek. V závěru textu jsou naznačeny možné směry budoucího vývoje a uvedeny případné náměty k zlepšení činnosti muzejních knihoven.

Abstract (in English):

The thesis describes the current situation and possible development of museum libraries in Prague. Its aim is to assess the current state of museum libraries in Prague, using a questionnaire survey accomplished in early 2011. In the descriptive part of the thesis is first briefly mentioned the history and basic legislation of museum libraries in Prague. Then follows a detailed description of the current state according to the

specifics (founders, focus and scope of the collections, acquisition and processing of library collections, services and access to the collections, digitization, library presentation on the Internet, the current methods of financing options for museum libraries, library position within the museum etc.), activities and cooperation of the museum libraries in Prague and the illustrated examples of four museum libraries in Prague (National Museum Library, Library of the Jewish Museum in Prague, Library of the Museum of Decorative Arts in Prague and Library of National Technical Museum). In further part of the thesis is described in detail survey questionnaire method based on established facts and summary by the current state of museum libraries in Prague and their respective strengths and weaknesses. At the end of theses are outlined possible future development, and given some suggestions to improve the activities of museum libraries.

Klíčová slova (česky):

Praha (Česko), muzea, muzejní knihovny, knihovní fondy, knihovní legislativa, digitalizace

Klíčová slova (anglicky):

Prague (Czech Republic), museums, museum libraries, library collections, library legislation, digitization

OBSAH

PŘEDMLUVA	8
1. ÚVOD DO TÉMATU	10
2. HISTORIE.....	12
2.1 Vznik a rozvoj muzejních knihoven působících v Praze	12
2.2 Vývoj ve 20. stol. z pohledu muzejních knihoven v Praze	14
3. LEGISLATIVA	18
3.1 Muzejní zákon a muzejní knihovny	18
3.2 Knihovní zákon a muzejní knihovny	20
3.3 Další legislativa týkající se muzejních knihoven	22
4. SOUČASNOST.....	28
4.1 Specifika muzejních knihoven v Praze	28
4.1.1 Zřizovatelé.....	28
4.1.2 Fondy.....	29
4.1.3 Akvizice.....	33
4.1.4 Zpracování fondu	34
4.1.5 Uložení fondu.....	39
4.1.6 Zpřístupňování fondu	41
4.1.7 Restaurování knih.....	44
4.1.8 Služby knihoven.....	44
4.1.9 Propagace knihovny	45
4.1.10 Zaměstnanci	47
4.1.11 Uživatelé a návštěvnost.....	50
4.1.12 Financování	53
4.2 Aktivity muzejních knihoven	56
4.2.1 Asociace muzeí a galerií České republiky	56
4.2.2 Svaz knihovníků a informačních pracovníků.....	58
4.2.3 Další aktivity	59
4.3 Shrnutí současného stavu muzejních knihoven v Praze.....	64
4.4 Příklady pražských muzejních knihoven	67
4.4.1 Knihovna Národního muzea	68
4.4.2 Knihovna Židovského muzea v Praze.....	79
4.4.3 Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze.....	84
4.4.4 Knihovna Národního technického muzea	88

5. PRŮZKUM SOUČASNÉHO STAVU PRAŽSKÝCH MUZEJNÍCH KNIHOVEN	92
5.1 Výběr respondentů	92
5.2 Sběr dat - dotazník	94
5.3 Analýza dat, výsledky	94
5.3.1 Data z první části - základní identifikace	94
5.3.2 Data z druhé části - otázky	98
6. BUDOUCNOST	113
7. ZÁVĚR	118
SEZNAM ZKRATEK	120
SEZNAM GRAFŮ	121
SEZNAM TABULEK	122
POUŽITÁ LITERATURA	123
PŘÍLOHY	127

PŘEDMLUVA

Tématem práce *"Současný stav a budoucnost muzejních knihoven v Praze"* je charakteristika současného stavu a možného vývoje pražských muzejních knihoven. Práce se zabývá pouze muzejními knihovnami a nikoliv muzei, která mají ve svých fondech nějaké knihy nebo knižní sbírky ve správě kurátorů sbírek. Jedná se pouze o knihovny muzeí, které mají sídlo (i knihovnu) v kraji Hlavní město Praha. Ostatní kraje České republiky nejsou předmětem této práce.

Na území Hlavního města Prahy se nacházejí jedny z největších a nejvýznamnějších muzejních knihoven v České republice (např. knihovna Národního muzea, knihovna Národního technického muzea), ale zároveň také malé a téměř neznámé muzejní knihovny (např. knihovna Muzea družstevnictví nebo knihovna Muzea dělnického hnutí). Mezi nimi samozřejmě existují rozdíly, které jsou dány různými podmínkami jako jsou např. finanční prostředky, prostorové a technologické zázemí, organizace práce, využívání informačních technologií a lidský potenciál.

Cílem této práce je zhodnocení současného stavu muzejních knihoven v Praze s využitím dotazníkového šetření provedeného na začátku roku 2011. Práce se pokouší také naznačit možné směry budoucího vývoje či nalézt případné náměty a inspirace k zlepšení činnosti muzejních knihoven.

V popisné části práce věnované muzejním knihovnám v Praze je nejprve zmíněna stručná historie a základní legislativa týkající se muzejních knihoven, následuje podrobný popis jednotlivých specifík a různých aktivit pražských muzejních knihoven a na příkladech čtyř pražských muzejních knihoven (Knihovna Národního muzea, knihovna Židovského muzea v Praze, knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a knihovna Národního technického muzea) je nastíněna jejich historie a činnost. V další části práce je detailně popsán průzkum provedený dotazníkovou metodou analyzující současný stav muzejních knihoven v Praze (sledován byl rozsah fondu včetně shromažďovaných druhů dokumentů, míra a způsob zpracování fondu, digitalizace fondu, přístupnost knihovny, prezentace knihovny prostřednictvím internetu, dosavadní způsob a možnosti financování jednotlivých muzejních knihoven, postavení knihovny v rámci muzea aj.). Nakonec je na základě zjištěných faktů zhodnocen současný stav muzejních knihoven v Praze s vymezením jejich silných a slabých stránek a jsou nastíněny jejich možné vývojové tendence do budoucna.

Práce je strukturována do systému číslovaných kapitol a podkapitol, jsou použity

číslované poznámky pod čarou s vysvětlujícím a doplňujícím textem, či odkazováním na informační prameny, jejichž důležitost nebyla pro danou problematiku rozhodující. Na konci textu je připojen seznam použité literatury (řazen abecedně podle záhlaví), seznam nejvíce používaných zkratk, seznam tabulek a grafů a přílohy (přehled muzeí v Praze, soupis knihoven muzeí a galerií v Praze, formulář Dotazníku). Názvy knih a odkazy na kapitoly textu jsou odlišeny kurzívou. Pro lepší názornost jsou v textu použity tabulky a grafy.

Literatura je citována dle ČSN ISO 690 a ISO 690-2 Bibliografické citace. Odkazy na použitou a citovanou literaturu jsou tvořeny dle „Bratková, Eva. *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2*. Praha, 2008“ - podle tzv. Harvardského systému citování (citace v textu jsou uvedeny v hranaté závorce s uvedením prvního prvku záznamu, data vydání a eventuálně s údajem o stránkování).

Podnětem k výběru a zpracování tohoto tématu je moje práce v muzejní knihovně, přesněji v knihovně Židovského muzea v Praze, kde se od roku 2001 podílím na mnoha odborných činnostech knihovny. Téma je mi tak velmi blízké a zajímá mě nejen z odborného ale i z osobního hlediska.

Na závěr bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce PhDr. Petře Večeřové za její cenné rady a konzultace.

1. ÚVOD DO TÉMATU

"**Muzeum** je stálá nezisková instituce ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí účelem vzdělávání, studie a dalšího užívání." [ICOM, 2010]. Mnohá muzea vznikající v 19. stol. měla již ve svých stanovách uvedeno dodnes platné „sbírat a chránit“.

Muzea jsou dnes chápána jako informačně-dokumentační pracoviště s obrovským potenciálem sbírkových fondů, které jsou podstatnou součástí kulturního dědictví, a patří mezi paměťové instituce.

Mezi muzea se v této práci řadí i **galerie**, tzn. galerie umění neboli muzeum výtvarného umění ("muzeum s oborovou specializací na dějiny výtvarného umění volného - malířství, sochařství, grafika atd." [BENEŠ, 1978]). V této práci se jedná o veřejné galerie vystavující vybrané sbírky umění, nikoliv o soukromé galerie fungující na komerčním základě prodeje uměleckých děl. Galerie řeší velmi podobnou problematiku jako muzea a často se tedy sdružují ve společných spolcích a různých aktivitách.

Muzejní knihovna je "knihovna muzea, která shromažďuje fondy odborné literatury, sbírky psaných a tištěných památek a dokumentů, které jsou výsledkem sběratelské a ochranné činnosti muzea, slouží přednostně potřebám muzejních pracovníků." [VODIČKOVÁ, 1965]

Praha má v rámci České republiky specifické postavení obce i kraje, je nejenom hlavním městem, ale i správním centrem České republiky. Praha je největší město České republiky - v současnosti se rozkládá na území 496 čtverečních kilometrů a má zhruba 1,3 milionu obyvatel¹. Praha je také vysoce ekonomicky vyspělým a bohatým krajem s vysokou životní úrovní a nejnižší mírou nezaměstnanosti. A zároveň je kulturní metropolí celé České republiky, působí v ní desítky muzeí, galerií, divadel, kin a nejrůznějších kulturních institucí.

Stanovit, kolik je v Praze muzejních knihoven není vůbec jednoduché. Adresář Asociace muzeí a galerií České republiky (AMG ČR)² uvádí sice i nečleny asociace, ale informace o knihovně není velmi často uvedena. Publikace *Muzea a galerie v České*

1 <http://aplikace.mvcr.cz/adresa/a/praha/index.html>

2 Online adresář AMG ČR dostupný z <http://www.cz-museums.cz/amg/faces/adresar>.

*republice*³ představuje pouze instituce, které mají trvalé expozice přístupné v pravidelnou otevírací dobu, a uvedené údaje tedy neodpovídají realitě. Statistika Národní informační a poradenské středisko pro kulturu - Centrum informací a statistik kultury (NIPOS) za rok 2009⁴ v Praze uvádí 36 muzeí [ZÁKLADNÍ, 2010, s. 12]. NIPOS také sděluje, že 43 % muzeí z ČR uvádí knihovnu jako svou organizační složku, ale bohužel neupřesňuje, které z nich to jsou. *Adresář knihoven muzeí a galerií ČR* [ADRESÁŘ, 2007] uvádí v Praze 23 muzejních knihoven. Mezi nimi je i 8 knihoven Národního muzea - kromě Knihovny Národního muzea jde i o 7 dalších samostatných knihoven s vlastními názvy, které (přestože mají stejné evidenční číslo u Ministerstva kultury ČR) jsou součástí různých organizačních složek a oddělení Národního muzea, a proto jsou v této práci uváděny také jednotlivě.

K 1. 7. 2011 (v době ukončování této diplomové práce) došlo k začlenění Národní pedagogické knihovny Komenského do Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze a název muzea byl změněn na Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Přesto je vzhledem k době zpracování dat ponechán v této práci původní název Pedagogické muzeum J. A. Komenského.

Z vlastního průzkumu provedeného v rámci této práce vyplynulo, že na začátku roku 2011 (v době jeho zpracování) bylo v Praze 20 muzejních knihoven.

3 *Muzea a galerie v České republice*. Red. Yvonna Fričová. Praha : Titanic, 1999. 222 s. ISBN 80-85909-51-0.

4 Data za rok 2010 nebyla v době psaní této diplomové práce ještě publikována.

2. HISTORIE

2.1 Vznik a rozvoj muzejních knihoven působících v Praze

V České republice má muzejnictví dlouhou tradici. První muzea se v českých zemích začala zakládat již na počátku 19. století hlavně díky snahám tvůrců národního obrození (Josef Dobrovský, František Palacký) a jejich fond vznikal především z darů šlechty a bohatšího měšťanstva. Součástí nově budovaných muzeí byly i jejich knihovny vytvářené vedle ostatních sbírek přírodovědné či historické hodnoty. Kniha byla totiž často základním sbírkovým předmětem nově vznikajících muzeí. Již ve stanovách Národního muzea z roku 1822 je muzeum představeno jako instituce spojující sbírky a knihovnu.

Jako první bylo založeno roku 1814 muzeum v Opavě (dnešní Slezské zemské muzeum Opava). Původně se jednalo o přírodovědné muzeum při opavském gymnáziu a knižní fond byl určen pro studijní potřeby žáků, postupně byl ale doplňován šlechtickými a měšťanskými dary (zejména silesiaka) a byl k dispozici pro všechny zájemce o vzdělání [CEJPEK, 2002, s. 166].

Druhým muzeem bylo Františkovo muzeum, založené roku 1817 v Brně (dnešní Moravské zemské muzeum v Brně). Původní část knihovny však pochází již z Hospodářské společnosti pro Moravu (později známé jako Moravsko-slezské společnosti pro zvelebení orby, přírodovědy a vlastivědy) založené v roce 1770 [ŠINDELÁŘ, 1989, s. 71].

Ovšem nejvýznamnější muzejní knihovna v Praze (a v České republice) vznikla roku 1818, kdy bylo založeno Vlastenecké muzeum v Praze - dnešní Národní muzeum (viz kapitola *Knihovna Národního muzea*). Vzorem se mu stalo štýrsko-hradecké muzeum Joanneum se svými přírodovědeckými a historickými sbírkami a knihovnou, založené roku 1811 [VRCHOTKA, 1967, s. 10].

Mezi další významné pražské muzejní knihovny patří knihovna Náprstkova muzea (dnes Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur Národního muzea). Muzeum bylo založeno roku 1862 Vojtou Náprstkem jako České průmyslové muzeum, teprve později převládly mimoevropské etnografické sbírky. Důležitou složkou muzejních fondů byla i jeho knihovna, programově budovaná již od roku 1858 po návratu V. Náprstka ze Spojených států amerických.

Knihovna Národní galerie v Praze je budována od roku 1880, kdy Společnost

vlasteneckých přátel umění v Čechách (přímá předchůdkyně Národní galerie v Praze) začala získávat publikace pro svou knihovnu Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění (tato Společnost vznikla dříve než první veřejně přístupné muzeum a prezentovala své sbírky veřejnosti od roku 1796).

Rovněž Muzeum hlavního města Prahy, založené roku 1881, budovalo od začátku svou knihovnu uchovávající knižní fondy tematicky zaměřené na historii Prahy.

Roku 1885 vzniklo Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, jehož cílem bylo shromážďovat výtvarně hodnotné předměty řemeslné výroby a uměleckého průmyslu. S muzeem vznikla i knihovna a byla tak vlastně první veřejnou uměleckou knihovnou v Čechách (více viz kapitola *Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze*).

Mimořádným impulsem pro vznik dalších muzeí byly dvě proslulé pražské výstavy - Všeobecná (jubilejní) výstava v roce 1891 a zejména Národopisná výstava československá v roce 1895. Díky ní vzniklo Národopisné muzeum československé v Praze (1896), které je dnes součástí (i knižní fond) Národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea a jeho knihovny.

Do konce 19. století bylo v českých zemích založeno téměř 50 muzeí, převážně regionálních a městských. Vznikly většinou ze snahy vyrovnat se vyspělým zemím, zachránit památky a podpořit místní školství a průmysl. Vzorem pro jejich budování bylo Národní muzeum a většina z nich tak dodržovala strukturu Národního muzea – tedy rozdělení na oddělení historická, přírodovědná a na knihovnu (oddělení bohemikální a oddělení exaktních věd). Koncepce Františka Palackého z roku 1842 inspirovala i ostatní muzejní knihovny, které si podle ní svůj fond rozdělovaly na konzervační část (dnes sbírkový fond) a část s odbornou literaturou. [OKROUHLÍKOVÁ, 2004]

Je nutné zdůraznit, že růst fondů muzejních knihoven byl od začátku ovlivňován tím, že akvizice (doplňování knihovního fondu) byla většinou omezena a odkázána na dary knih. Soukromé společnosti zakládající muzea neměly většinou dostatečné finanční prostředky na nákup knih (viz příklad Knihovny Národního muzea [VRCHOTKA, 1967, s. 46]) a proto byly dary často jediným zdrojem akvizice. A často se stávalo, že některé velké zakladatelské dary a mecenášské odkazy (rozličné kvality i kvantity) rozšiřovaly složení fondů i do oborů, které nebyly zcela nebo vůbec v souladu se zaměřením muzea.

Také zpracování, umístění i využití těchto velkých fondů bylo časově i fyzicky

náročné pro obvykle jednoho bibliotékaře. Tento stav bohužel v některých muzejních knihovnách trvá dodnes.

2.2 Vývoj ve 20. stol. z pohledu muzejních knihoven v Praze

I na počátku 20. stol. se hojně rozšiřoval počet muzejních knihoven. Od začátku své existence byly muzejní knihovny většinou jako ostatní muzejní sbírky přístupné veřejnosti a plnily tím i svou funkci kulturně vzdělávací a osvětovou – tedy byly to veřejně odborné knihovny s funkcí základní knihovny. Kromě osvětového, vzdělávacího a výchovného poslání však naplňovaly i pojetí instituce jako výzkumné a badatelské. Poskytovaly tedy zejména literaturu odbornou - vzdělávací.

Roku 1906 vniklo Židovské muzeum v Praze, základem jeho sbírek byl inventář zrušených synagog při asanaci pražského ghetta na přelomu 19. a 20. století (více informací o jeho historickém vývoji a knihovně v kapitole *Knihovna Židovského muzea v Praze*).

V roce 1908 bylo v Praze založeno Technické muzeum království českého - dnešní Národní technické muzeum - a jeho knihovna. Ta byla hned po svém vzniku obohacena cenným fondem knihovny Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách založené roku 1835, která byla tehdy první veřejnou národohospodářskou a technickou knihovnou v Českých zemích (viz kapitola *Knihovna Národního technického muzea*).

Období II. světové války a okupace přineslo sice stagnaci muzeí, ale škody na sbírkách naštěstí nebyly velké. Základní snahou muzeí (a jejich knihoven) bylo v těchto dobách udržet je v chodu a zabránit jejich zániku. Některé pražské muzejní knihovny zůstaly otevřeny, pořádaly přednášky pro veřejnost a snažily se i nadále spolupracovat na muzejních výstavách (např. knihovna Uměleckoprůmyslového muzea).

Po roce 1948 došlo k zestátnění všech muzeí, většina muzeí byla řízena ministerstvy a národními výbory všech stupňů. Byla ukončena činnost všech muzejních spolků. V 50. letech byla účelově zakládána muzea, mající za úkol propagaci nového režimu (např. Muzeum Klementa Gottwalda a Muzeum V.I. Lenina v Praze). Vznikala však i hodnotná muzea, jako např. roku 1952 Památník národního písemnictví v Praze, jehož součástí je od založení i knihovna se zaměřením na tištěné doklady k vývoji literatury a knižní kultury v českých zemích.

Zpětně se dá říci, že procesem zestátnění muzeí v **50. letech** minulého století se sice zprůtrhaly přirozené vztahy mezi muzei, obcemi a občany a muzea postupně

sloužila ideologickým cílům, ale zároveň také došlo k profesionalizaci muzejní i knihovnické práce, její metodiky a vyvolalo to snahu po zajímavém výtvarném a prostorovém zpracování při prezentaci sbírek.

V první polovině 50. let byla založena samostatná sekce muzejních knihoven při tehdejší Ústřední knihovnické radě a započala tím tak oficiální spolupráce muzejních knihovníků. Sekce pomáhala řešit specifické problémy muzejních knihovníků, např. zpracování sbírkového fondu muzejní knihovny.

V roce **1959** byl vydán první zákon, který se podrobně zabýval muzei - zákon č. 54/1959 Sb. o muzeích a galeriích. Přinesl změnu ve smyslu muzejní práce, která se zaměřila především na vědecký výzkum, a následně ovlivnila i činnost muzejních knihoven, jejichž prioritou se stala podpora odborných činností pracovníků muzeí, bohužel se tím však knihovny musely vzdát již slibně se rozvíjejících činností vzdělávacích a kulturních. Na základě tohoto zákona byly vydány ministerské směrnice pro správu, evidenci a ochranu sbírek v muzeích a galeriích z roku 1960 a 1984 a muzejní knihovny spravující sbírkový fond se jimi začaly při své práci řídit. Muzejní zákon měl svůj význam hlavně pro uchovávání, správu a ochranu sbírek, zároveň i jeho definování muzeí (galerií) a jejich činnosti vedlo k větší profesionalizaci a jistému zlepšení v oblasti prostorového a technického vybavení muzeí i knihoven v šedesátých až osmdesátých letech 20. stol. [ŽALMAN, 2000].

Ve stejném roce byl také vydán „druhý knihovní“⁵ zákon č. 59/1959 Sb. o jednotné soustavě knihoven, který realizoval myšlenky knihovníků o fungování knihoven v tzv. síti. Ústřední knihovnou sítě muzejních knihoven se stala Knihovna Národního muzea. Muzejní knihovny začaly plnit funkci základních knihoven vlastních ústavů a knihovny ústředně spravovaných muzeí byly současně i veřejnými vědeckými knihovnami (Knihovna Národního muzea v Praze tak byla přístupná široké veřejnosti). Vytvoření jednotné knihovnické soustavy s ústředními vědeckými knihovnami se však neobešlo bez negativních projevů – např. celé fondy muzejních knihoven (nebo jejich část) byly převáděny do nově vznikajících státních vědeckých knihoven.

Významným mezníkem vzájemné spolupráce bylo jednání zástupců různých muzejních knihoven v Teplickém muzeu v roce **1973**, které se zabývalo aktuálními

5 „První knihovní“ zákon č. 430/1919 Sb., o povinnosti zřizovati a udržovati veřejné obecní knihovny (tedy knihovny s univerzálním fondem s převažující beletrií), se netýkal muzejních knihoven (ale i dalších odborných knihoven), protože jejich přímými zřizovateli nebyla obec, a tak jejich problematiku zatím právně neukotvil.

problémy muzejních a galerijních knihovníků a naléhavou potřebou vytvoření vhodné základny umožňující úzkou spolupráci muzejních knihoven. Již tehdy bylo řečeno, že hlavním úkolem by mělo být ustanovit odbornou komisi pro práci knihoven muzeí a galerií a vypracovat koncepci rozvoje těchto knihoven. Ovšem až v roce **1976** vznikla **Oborová komise** knihoven a galerií při Ústředním muzeologickém kabinetu Národního muzea, předsedou se stal Dr. Jaroslav Vrchotka, ředitel Knihovny Národního muzea. Rovněž byla zahájena tradice pravidelného setkávání muzejních knihovníků (více o seminářích v kapitole *Aktivity muzejních knihoven*).

Pracovní tým komise se scházel dvakrát ročně, řešil aktuální otázky spojené se specifikou práce muzejních knihoven, zabýval se metodickou pomocí, připravoval program každoročních seminářů a vypracoval a vydal Příručku pro knihovny muzeí a galerií (1982) a Adresář knihoven muzeí a galerií (1986, aktualizovaný 2007).

V 70. a 80. letech (v době normalizace) začalo české muzejnictví zaostávat za muzejnictvím evropským jak v prostorovém, technickém a materiálním vybavení, tak i v poskytování služeb návštěvníkům. Po roce 1989 začal být tento stav odstraňován, zejména investicemi z veřejných rozpočtů do rekonstrukcí budov a depozitářů, počítačové techniky, vybavení konzervátorských a restaurátorských dílen nebo do nových muzejních expozic [CENTRÁLNÍ, 2011].

Rok **1989** přinesl nejen politické změny, ale i změny organizační – Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea postupně zanikl a proto byla ustanovena Oborová komise pracovníků knihoven muzeí a galerií při Knihovně Národního muzea (1992).

V roce 1990 došlo také k obnově řady profesních organizací, jejichž členy jsou jak instituce (muzejní knihovny) tak i individuální členové (knihovníci) - Asociace muzeí a galerií České republiky (AMG ČR, dále jen AMG), Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP) a Sdružení knihoven (SDRUK).

Největší význam pro komisi (i muzejní knihovny) měl hlavně vznik profesní organizace AMG a v roce **1997** se proto stala řádnou oborovou komisí AMG pod názvem Oborová komise pracovníků muzeí a galerií při Asociaci muzeí a galerií České republiky. Dodnes patří počtem svých členů mezi největší komise AMG. V roce 2003 došlo díky drobným úpravám stanov AMG ke změně názvu na Komise knihovníků Asociace muzeí a galerií ČR (více informací viz kapitola *Aktivity muzejních knihoven – AMG*).

Vzniklo také mnoho nových muzeí - v Praze například v roce 1998 vzniklo Muzeum družstevnictví, které přehledně dokladuje vznik, vývoj a proměny, kterými prošlo české družstevnictví od roku 1847 do současnosti, a jehož neopominutelnou součástí je i knihovna.

Po roce 2000 došlo k významným změnám v oblasti legislativy týkající se oblasti muzejnictví a knihovnictví – vyšel zákon č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy a zákon č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb (více viz kapitola *Legislativa*). Díky nim se také začalo diskutovat o ztrátě statutu „veřejnosti“ muzejních knihoven a jeho potlačení jednotnou soustavou knihoven (sítí) s přidělením pouze odborného statutu knihoven pro zaměstnance muzeí.

Muzejní knihovny byly také postaveny před nový úkol - vypořádat se s novými informačními a komunikačními technologiemi (zavedením výpočetní techniky, internetu, digitalizace), jejichž nezpochybnitelný vliv zasahuje téměř každou oblast činnosti pražských muzejních knihoven.

3. LEGISLATIVA

Legislativní rámec pro práci muzejních knihoven a jejich sbírek se dotýká hlavně oblastí muzejnictví a knihovnictví, v současné době jsou nejdůležitější dva zákony:

– zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (změna: 186/2004 Sb., 483/2004 Sb., 203/2006 Sb.) a jeho prováděcí vyhláška č. 275/2000 Sb.;

– zákon č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů (změna 341/2006 Sb.) a jeho prováděcí vyhláška č. 88/2002 Sb.

3.1 Muzejní zákon a muzejní knihovny

Po několika pokusech novelizovat „starý“ muzejní zákon z roku 1959 byl dne 7. dubna roku 2000 vydán zákon nový, který neupravuje postavení institucí, ale zajišťuje ochranu sbírek muzejní povahy a zaměřuje se na jejich definici - zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy.

V ustanovení § 2 definuje muzejní zákon **muzeum** jako instituci, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořy pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořy získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořů vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerii je muzeum specializované na sbírku výtvarného umění.

Sbírka je pak definována jako soubor sbírkových předmětů, shromážděných lidskou činností, který je ve své celistvosti významný pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy a je zapsaný v CES - Centrální evidence sbírek. CES je zpřístupňovaná na webových stránkách Ministerstva kultury ČR <http://www.mkcr.cz/ces>).

Sbírky evidované v CES jsou jako významná součást historické a kulturní paměti národa chráněny ve veřejném zájmu a to bez ohledu na to, kdo sbírky vlastní a jak je nazývána instituce, která je spravuje a kdo instituci založil nebo ji řídí.

Muzeum může registrovat více sbírek, ale nejčastější je případ, kdy eviduje

jednu sbírku s několika podsbírkami - příkladem je Sbíрка Národního muzea, která se skládá z 35 podsbírek - např. podsbírka antropologická, zoologická, časopisy, knihy, písemnosti a tisky atd.).

Evidováním sbírky v CES se naplňují podmínky její právní ochrany podle zákona, která je potřebná např. k vývozu do zahraničí, sbírku nelze zastavit ani zatížit věcnými břemeny a lze na ni žádat příspěvek ze státního rozpočtu. Přihlášením sbírky do CES získává vlastník sbírky právo na bezplatnou odbornou pomoc, ale také mu vzniká povinnost např. ochraňovat sbírku před krádeží a poškozením, zajistit konzervování a restaurování sbírky, vést její evidenci, uchovávat sbírku v její celistvosti, umožnit její zpřístupnění atd. Pokud muzejní knihovna svůj knižní fond nezapíše do CES, nemůže jej označovat pojmem "sbírka" (byť by se jednalo o část historického knihovního fondu).

Jelikož zákon ukládá uchovávání sbírek jejich vlastníkům ve zvláštním režimu, stanovuje zároveň i sankce za jeho neplnění (finanční pokuty).

30 % pražských muzejních knihoven má již část svých knižních fondů jako své sbírky nahlášeny v CES – např. knihovna Židovského muzea v Praze, knihovna Památníku národního písemnictví, knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského a některé knihovny Národního muzea (v celé ČR je nahlášeno k evidenci sbírek v CES 50 % muzejních knihoven).

Knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze chce v nejbližších letech přihlásit celý svůj fond do CES, v současné době je přihlášena pouze menší část jejího fondu. Ten je tak zpracováván hlavně dle zákona 122/2000 Sb. a v muzejním automatizovaném systému BACH a blíží se tak více muzejní sbírce než knižnímu fondu (parametry popisu dokumentu).

U muzejních knihoven je tedy možné, že část nebo i celý knihovní fond je nejprve zapsán ve dvoustupňové evidenci (chronologické a systematické) a sbírkový fond ještě do evidence CES. Odborné knihy jsou na základě knihovního zákona zapsány v přírůstkovém seznamu, kde získávají přírůstkové číslo (chronologická evidence) a následně zkatalogizovány - dříve do lístkových katalogů (systematická evidence). Knihy vedené jako sbírkové předměty (např. rukopisy a staré tisky) byly dříve zapisovány do přírůstkových knih (získávaly inventární číslo) a následně zpracovány na evidenční karty. Dnes nemusí muzejní knihovny vést tzv. druhý stupeň evidence svého sbírkového fondu na evidenčních kartách jako ostatní odborná oddělení, místo nich stačí

zkatalogizování. Rozdíl je potom v zapsání do evidence CES, kdy muzejní knihovna často uvádí místo tzv. inventárního čísla přírůstkové číslo [ŠEDO, 2006, s. 391].

Novela muzejního zákona č. 483/2004 Sb. spočívala především v doplnění a rozšíření základních terminologických pojmů a stanovení standardů územní, časové, ekonomické a fyzické dostupnosti a okolností poskytování standardizovaných služeb. Podstata zákona, správa a evidence sbírek, zůstala nezměněna. Zároveň byl vydán Ministerstvem kultury ČR Metodický pokyn č. 5762/2005 k provádění zákona č. 122/2000 Sb., ve znění zákona č. 483/2004 Sb., který specifikuje a vykládá všechny tyto dosud provedené zákonné úpravy [ŠEDO, 2006].

3.2 Knihovní zákon a muzejní knihovny

Zákon č.257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002 a nahradil zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven.

Zákon upravuje systém knihoven poskytujících **veřejné knihovnické a informační služby** (dále VKIS) a podmínky jejich poskytování. VKIS jsou poskytovány rovným přístupem všem bez rozdílu bezplatně (až na zákonem uvedené výjimky) a jde o služby spočívající ve zpřístupňování knihovních dokumentů, poskytování bibliografických, referenčních a faktografických informací a řešerší a zprostředkování informací.

Systém knihoven tvoří čtyři kategorie knihoven rozdělené podle zřizovatele:

- a. knihovny zřízené Ministerstvem kultury - Národní knihovna České republiky, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně
- b. knihovny zřízené příslušným orgánem kraje - krajské knihovny
- c. knihovny zřízené příslušným orgánem obce - základní knihovny
- d. specializované knihovny

Základní a specializované knihovny mohou být zřizovány i jinými subjekty než uvedenými v zákoně (např. obecně prospěšnými společnostmi nebo právníckými osobami). Muzejní knihovny jsou zařazeny do kategorie specializovaných knihoven nebo jako základní knihovny se specializovaným fondem.

Dále **zákon upravuje** evidenci knihoven u MK ČR, funkce a činnosti

jednotlivých druhů knihoven, práva a povinnosti související se správou knihovního fondu - evidence a revize knihovního fondu, postup při vyřazování knihovních dokumentů, povinnosti při ochraně knihovního fondu, což se v případě muzejních knihoven týká odborného (nikoliv sbírkového) fondu. Podrobnou úpravu evidence a revize knihovního fondu dále rozpracovává prováděcí vyhláška Ministerstva kultury č. 88/2002 Sb. Knihovní zákon také stanovuje sankce za porušení povinností stanovených tímto zákonem.

Režimu tohoto zákona podléhají pouze knihovny poskytující VKIS (zejména poskytováním rovného přístupu k informacím), které jsou zapsány v **evidenci Ministerstva kultury ČR**.

Evidované knihovny (i muzejní) díky tomu mohou:

- žádat o dotaci z peněžních prostředků státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo se mohou zapojit do grantového řízení vypisovaného MK ČR;
- na základě § 16 (především odstavce 6 a 7) knihovního zákona využít při revizi knihovních fondů výjimky ze zákona č. 563/1991 Sb. o účetnictví (jinak by musely každý rok zinventarizovat celý svůj fond, což je často fyzicky nemožné);

Zároveň také nemusí samy jednat s jednotlivými ochrannými autorskými organizacemi a svazy, evidované knihovny při těchto jednáních zastupuje SKIP a Národní knihovna ČR, prostřednictvím níž jsou hrazeny odměny za užití autorských děl dle zákona č. 121/2000 Sb.

Díky zaevidování muzejních knihoven podle tohoto zákona se řadě knihoven podařilo prosadit zmínky o své existenci do zřizovacích listin muzeí. Jedná se o významný posun ve vnímání, posuzování a oceňování muzejních knihoven, které již nejsou určené jen pro zaměstnance (případně odbornou veřejnost), ale i široké laické veřejnosti. Počet muzejních knihoven evidovaných na MK ČR vystoupal na začátku roku 2011 k číslu 140 [BĚHALOVÁ, 2011], což je 70 % z celkového počtu muzejních knihoven v ČR. Muzejních knihoven z Prahy je evidováno 16, což je 80 % pražských muzejních knihoven.⁶

⁶ Data vychází z Evidence a adresáře knihoven evidovaných Ministerstvem kultury ČR (<http://www.mkcr.cz/cz/literatura-a-knihovny/evidence-a-adresar-knihoven-evidovanych-ministerstvem-kultury-a-souvisejici-informace-443/>) a Adresáře knihoven muzeí a galerií ČR.

3.3 Další legislativa týkající se muzejních knihoven

Kromě dvou výše zmíněných zákonů se muzejní knihovny musí řídit i dalšími zákony, souvisejícími vyhláškami, předpisy či metodickými pokyny.

- **Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském**, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) (změna: 81/2005 Sb., 186/2006 Sb., 216/2006 Sb., 398/2006 Sb., 168/2008 Sb., 41/2009 Sb., 227/2009 Sb., 153/2010 Sb.)

Autorský zákon upravuje práva autora k jeho dílu a práva související s právem autorským. Vymezuje veškerá práva jejich užití autorovi a držitelům práv příbuzných. Stanovuje mimo jiné pro knihovny, muzea, školy a další nevýdělečná vzdělávací a kulturní zařízení jak nakládat s předměty ochrany (autorská díla, výkony výkonných umělců, záznamy zvukové i zvukově obrazové a vysílání). Uživatel (tedy i muzejní knihovna) může dílo, záznam či databázi užit jen na základě svolení držitele práva (tj. na základě licenční smlouvy), nebo na základě oprávnění zakotveného v zákoně (volná užití a užití na základě zákonné licence).

Na základě zákonných licencí upravených v § 37 (**tzv. knihovní licence**) mohou knihovny zhotovovat rozmnoženiny děl a záznamů pro archivní a konzervační účely (nesloužící k hospodářskému nebo obchodnímu účelu), pořizovat rozmnoženiny částečně nebo úplně poškozeného či ztraceného díla, půjčovat prezenčně i absenčně originály či rozmnoženiny vydaných děl a prezenčně zpřístupňovat zveřejněná digitalizovaná díla ze svých sbírek prostřednictvím technických zařízení v objektu knihovny pro účely soukromého studia uživatelů. Pro jiné způsoby užití, např. zpřístupňování děl v digitální podobě na internetu či prostřednictvím elektronické pošty konkrétní osobě na objednávku, musí být uzavřena licenční smlouva s nositelem práv [MATUŠÍK, 2006].

Národní knihovna ČR uzavřela v roce 2004 za systém knihoven kolektivní licenční smlouvu o půjčování zvukových záznamů zachycujících autorská díla, umělecké výkony výkonných umělců s kolektivními správci (OSA, Dilia a INTERGRAM).

Muzejní knihovny tedy musí při své práci dbát na dodržování zákona v oblasti prezenčního (lze půjčovat prezenčně zvukové a zvukově obrazové záznamy děl s omezením možnosti pořízení jejich kopie) a absenčního půjčování (knihovny musí

vykazovat počty absenčních výpůjček, za které náleží odměna autorům), přehrávání ze záznamu (např. vydaný zvukový záznam si může přehrát jedinec pro účel výzkumu či studia ale nelze jej přehrát při veřejných kolektivních akcích), zpřístupňování v lokální síti a vystavování na internetu (např. lze vystavovat vlastní díla a databáze či volná autorská díla), kopírování (pro knihovnu, pro uživatele) a další možná užití autorských děl v knihovnách, např. použití obálky knihy v online katalogu či veřejná čtení v knihovně v rámci propagační či kulturní akce (jejichž účelem není dosažení hospodářského prospěchu). Dále musí knihovna brát zřetel i na výjimky ze zákona jako je poskytování služeb pro osoby se zdravotním postižením v souvislosti s jejich postižením.⁷

Nejčastějšími problémy muzeí z pohledu autorského zákona je problematika licenčních smluv a užití děl pro komerční i nekomerční tisky doprovázející výstavy (tj. právo dílo užit určitým způsobem) a ochrana sbírkových předmětů před pořizováním kopií pro komerční účely (nejlepší ochranou je komerční využívání samotnými muzei) [FALADOVÁ, 2006].

– **Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů** a o změně některých zákonů

Zákon je základním právním předpisem upravujícím ochranu osobních údajů a činnost Úřadu pro ochranu osobních údajů. Jeho smyslem je zaručit právo na ochranu občana před neoprávněným zasahováním do jeho soukromého a osobního života neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů dané Listinou základních práv a svobod. V současné společnosti je toto právo narušováno nejčastěji vlivem rozvoje informačních technologií.

Muzejní knihovny mohou shromažďovat osobní údaje odpovídající stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro jeho naplnění, uchovávat osobní údaje pouze po dobu nezbytnou, přičemž tato doba končí vrácením zapůjčeného a nepoškozeného knihovního dokumentu, a zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny. Ke zpracování osobních údajů je nutný souhlas subjektu údajů. Knihovny vedou jen evidenci osobních údajů v nezbytně nutném rozsahu směřující k identifikaci uživatele (podle Úřadu pro ochranu osobních údajů se za ně považuje - jméno, příjmení a adresa bydliště, případně rok narození) [ÚŘAD, 2002].

7 Podrobný přehled o autorskoprávním rámci činnosti knihoven s důrazem na zpřístupňování fondů poskytuje článek - K některým autorskoprávním otázkám činnosti knihoven v současnosti [Matušík, 2010].

– **Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím**

Zákon ukládá státním orgánům, orgánům územní samosprávy a veřejným institucím (knihovny jsou veřejné instituce poskytující veřejné knihovnické informační služby v nejširším slova smyslu) povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti. Nelze však poskytovat informace, které se týkají ochrany zájmů a bezpečnosti společnosti, ochrany soukromí fyzických osob, ochrany obchodního tajemství aj. Informace úřady poskytují buď aktivně zveřejněním (obvykle na webu) a nebo na základě konkrétní žádosti. Zákon tak realizuje právo občanů na přístup k informacím podle čl. 17 a 35 Listiny základních lidských práv a svobod.

Muzejní knihovny financované z veřejných prostředků by měly občanům poskytovat informace o sobě a o tom, jak a k čemu svěřené prostředky využívají (např. na zdroje a služby) a jsou povinny poskytovat informace týkající se jejího provozu, financování, organizační struktury, knihovního fondu atd. (nikoli již informace o svém zřizovateli apod.). Za poskytnutí informace může žádat po žadateli úhradu nákladů s tím spojených [JURMAN, 2008].

– **Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (8 změn) a jeho prováděcí vyhlášky 645/2004 Sb., 646/2004 Sb. a 192/2009 Sb.**

Zákon popisuje práci (výběr, evidenci, kategorizaci) a ochranu archiválií a práva a povinnosti vlastníků archiválií, zřizovatelů archivů, spisovou službu a další.

Muzejní knihovny povínané vedením spisové služby vydávají své vnitřní předpisy - spisový a skartační řád (většinou se jedná o spisový a skartační řád celého muzea s popisem jednotlivých oddělení, které vedou spisovou službu).

K zákonu byl vydán Metodický návod k vedení evidence Národního archivního dědictví v muzeích, knihovnách, galeriích, památnících, pracovištích Akademie věd České republiky a vysokých školách, podle vyhlášky č. 645/2004 Sb., ze dne 13. prosince 2004, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. Týká se archiválií, které se dostaly do výše zmíněných institucí v důsledku jejich akviziční a sbírkotvorné činnosti - např. kroniky, osobní fondy a rukopisy významných osobností politického, hospodářského, vědeckého, technického, kulturního, náboženského, církevního, literárního a sportovního života - korespondence, osobní doklady atd. Muzejní knihovny jsou tak povinny vést základní

evidenci svých archiválií spadající do Národního archivního dědictví. Archiválie jsou v knihovnách zpracovány podle knihovnických pravidel a následně jsou druhotně evidovány v Národním archivu. Z pražských muzejních knihoven přispívá svými daty jen Knihovna Národního muzea, která přihlásila 36 fondů (sbírek - např. písemnosti a tisky, časopisy, knihy a doklady k vývoji knižní kultury).⁸

– **Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči** ve znění pozdějších předpisů (změn je 19) - “památkový zákon“

Zákon definuje základní pojmy v oboru památkové péče, upravuje zvláštní režim nakládání s kulturními památkami, včetně podmínek jejich vývozu a stanovuje práva a povinnosti vlastníků kulturních památek a orgánů státní správy.

Z hlediska pražských muzejních knihoven se památkový zákon může týkat evidence kulturních památek v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky (není kvůli ochraně veřejně přístupný), kdy kulturní památkou (může to být movitá i nemovitá věc) je např. budova Národního muzea v Praze.

– Zákon č. 304/2008 Sb., který novelizuje **zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví** a jeho prováděcí vyhlášky č. 505/2002 Sb. a 504/2002 Sb.

Novela účetního zákona se dotýká těch knihoven, které spravují a evidují knihovní fondy (obvykle jen jejich část) podle zákona č. 122/2000 Sb. jako sbírky muzejní povahy (evidované u MK v CES) - „§ 25 odst. 1, písm. k (*“kulturní památky, sbírky muzejní povahy, předměty kulturní hodnoty a církevní stavby, pokud není známa jejich pořizovací cena, (se oceňují) ve výši 1 Kč“*), § 29 odst. 4 a § 30 odst. 5 zavádí oceňování jednotlivých sbírkových předmětů a jejich následnou inventarizaci. V praxi to představuje ocenění každé jednotky sbírky (nebo podsbírk) nebo přidělení hodnoty vyjádřené v korunách, a to podle pravidel uvedených v prováděcích vyhláškách.“ [ZEMÁNKOVÁ, 2008]

– Zákon č. 214/2002 Sb. o vývozu některých kulturních statků z celního území Evropského společenství a zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

– Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání

⁸ *Archivní fondy a sbírky v České republice* [online databáze]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, c2005 [cit. 2011-06-26]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/vozidla/peva/index.php>>.

periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (zákon o periodickém tisku - tiskový zákon) - v § 9 týkajícího se povinného výtisku je stanoveno, že vydavatel je povinen bezplatně na svůj náklad z každého vydání periodického tisku do 7 dnů ode dne jeho vydání zajistit dodání stanoveného počtu výtisků daným příjemcům (mezi nimi je i Knihovna Národního muzea).

– Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 53/2001, k zajišťování správy, evidence a ochrany sbírek muzejní povahy v muzeích a galeriích zřizovaných Českou republikou nebo územními samosprávnými celky (kraji, obcemi).

– Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 14639/2002, k provádění některých činností souvisejících s tvorbou sbírek, péčí o sbírky a vývozem sbírkových předmětů do zahraničí.

– Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 10774/2004, k vývozu kulturních statků z celního území Evropských společenství.

– Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 5762/2005, k provádění zákona č. 122/2000 Sb., ve znění zákona č. 483/2004 Sb., a k dopadu zákona č. 1/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní, na změny v centrální evidenci sbírek.

– Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 10012/2010, k ochraně sbírek muzejní povahy a sbírkových předmětů před krádežemi, vloupáním a požárem.

– a další legislativa⁹ – např. k požární ochraně a krizovému řízení (vyhláška č. 23/2008 Sb. o technických podmínkách požární ochrany staveb, která stanovuje jednotné technické podmínky požární ochrany pro navrhování, výstavbu a užívání jednotlivých druhů staveb).

V současné době přinášejí novely zákonů a vyhlášky s nimi související mnoho nedořešených problémů (např. působnost zákona č. 304/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví, a jeho vztah na zákon č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy – tedy změn ustanovení týkajících se muzejních sbírek) a jejich aplikace v praxi je pro muzea a jejich knihovny velmi obtížná [HARTMANOVÁ, 2009]. Muzejní knihovny se tak často v oblasti legislativy řídí pokyny a radami od Národní knihovny ČR (informace o legislativních dokumentech), Asociace muzeí a

⁹ Přehled muzejní legislativy a dalších právních předpisů souvisejících s oborem muzejnictví je na webu AMG - http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/deni_v_oboru/legislativa.

galerií ČR (muzejní legislativa) a SKIP (knihovní zákon a oblast autorských práv).

Zásadní změny pro muzejní knihovny pravděpodobně přinese i chystaná novela autorského zákona, která chce zavést místo současného poplatku za 70 % rozmnoženin z celkového počtu zhotovených kopií poplatky za každou černobílou a barevnou kopii a stanovit měsíční paušál za každou kopírku, tiskárnu či skener používaných pro placené služby uživatelů. Finanční dopad pro muzejní knihovny může být tak velký, že je případně donutí omezit nebo zrušit kopírovací služby pro uživatele.

4. SOUČASNOST

4.1 Specifika muzejních knihoven v Praze¹⁰

České muzejnictví je v současné době na velmi dobré úrovni a muzejní knihovny patří svou specifickou činností, dlouhou existencí a působením v oblasti osvětové, vzdělávací a dokumentační mezi důležité české knihovny - např. Knihovna Národního muzea rozsahem svého fondu, svou širokou činností a působností, knihovna Židovského muzea v Praze jako jedna z mála soukromých muzejních knihoven, knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze jako tvůrce centra organizace aktivit muzejních knihoven z celé České republiky a knihovna Národního technického muzea využíváním a podporou digitalizace.

Veřejnost má přesto občas velmi zkreslené představy o muzeích a jejich poslání, nemá povědomí o tom, jaké má kulturní dědictví uchovávané v muzejních sbírkách význam.

Muzejní knihovny se od veřejných knihoven liší už jen tím, že uchovávají knihy nejen proto, aby se četly a studovaly, ale zejména proto, že jsou to vzácné a často velmi krásné sbírkové předměty. Kniha je zde brána jako dokument podávající svědectví o době svého vzniku [KNIHOVNA, 1999].

Nejpočetnějšími muzei (která mají muzejní knihovnu) jsou v Praze z hlediska zaměření činnosti muzea specializovaná na určitou oblast s ohledem na území České republiky (družstevnictví, bezpečnostní policejní sbory, dějiny pošty, školství a pedagogika, judaismus a hebraistika, dějiny dělnického hnutí, literární věda) nebo se vztahem jen k Praze (pragensia). Dále jsou to muzea výtvarných umění (galerie) a uměleckoprůmyslové museum a muzeum zaměřené na vědu a techniku. Mezi víceoborová (všeobecná či vlastivědná) se pak řadí Národní muzeum (kromě Knihovny Národního muzea se pak jeho ostatní knihovny zaměřují také více jen na jednotlivé oblasti - divadelní tematika, entomologie, národopis, dějiny tělesné kultury, muzikologie).

4.1.1 Zřizovatelé

Zřizovatelem muzeí (a jejich muzejních knihoven) je v Praze nejčastěji stát - tedy jeho ministerstva a kraj. Největším zřizovatelem v Praze je Ministerstvo kultury

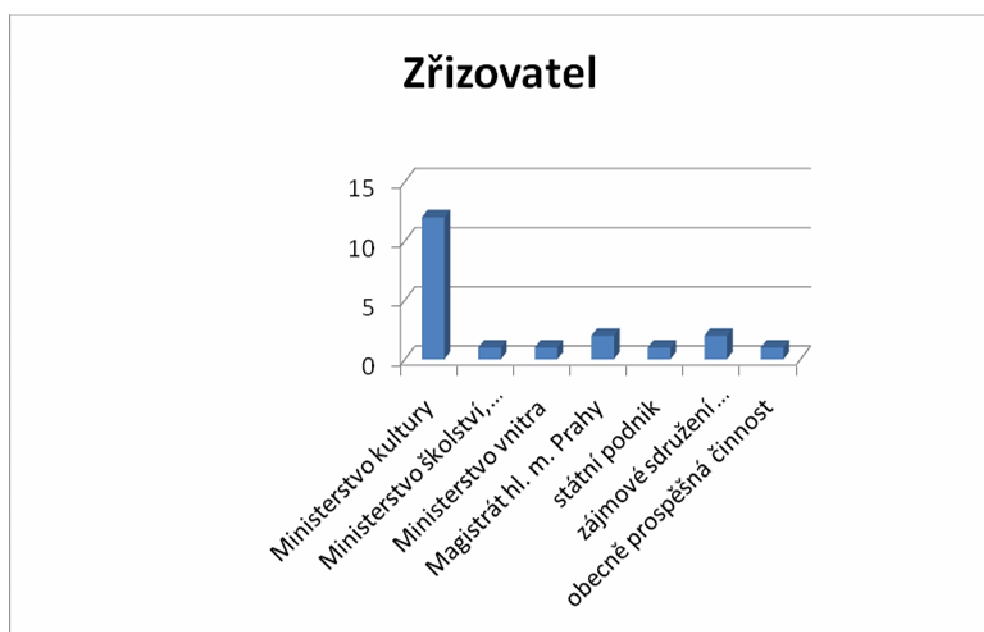
¹⁰ Použitá statistická data jsou z výsledků dotazníkového šetření v kapitole *Průzkum současného stavu pražských muzejních knihoven*.

(Národní muzeum, Národní technické muzeum, Památník národního písemnictví, Uměleckoprůmyslové museum v Praze a Národní galerie v Praze), dále je to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (Pedagogické muzeum J.A. Komenského) a Ministerstvo vnitra (Muzeum policie ČR). Dalším zřizovatelem jsou kraje - v Praze je Magistrát hlavního města Prahy zřizovatelem Muzea hlavního města Prahy a Galerie hlavního města Prahy.

Státní podnik Česká pošta, s.p. je zřizovatelem Poštovního muzea (zřízeného v roce 1918 ministerstvem pošt a telegrafů).

Zájmové sdružení právnických osob je zřizovatelem Družstevní asociace České republiky (Muzeum družstevnictví) a Židovského muzea v Praze (zakladatelem zájmového sdružení ŽMP je Federace židovských obcí ČR a Ministerstvo kultury ČR).

Obecně prospěšná společnost je zřizovatelem Muzea dělnického hnutí, o.p.s.

Graf 1 - Zřizovatelé pražských muzejních knihoven

Největším zřizovatelem muzeí s muzejními knihovnami v Praze je Ministerstvo kultury (60 %), ministerstva jsou celkově zřizovateli 70 % pražských muzejních knihoven, přímo státem je financováno 85 % pražských muzejních knihoven.

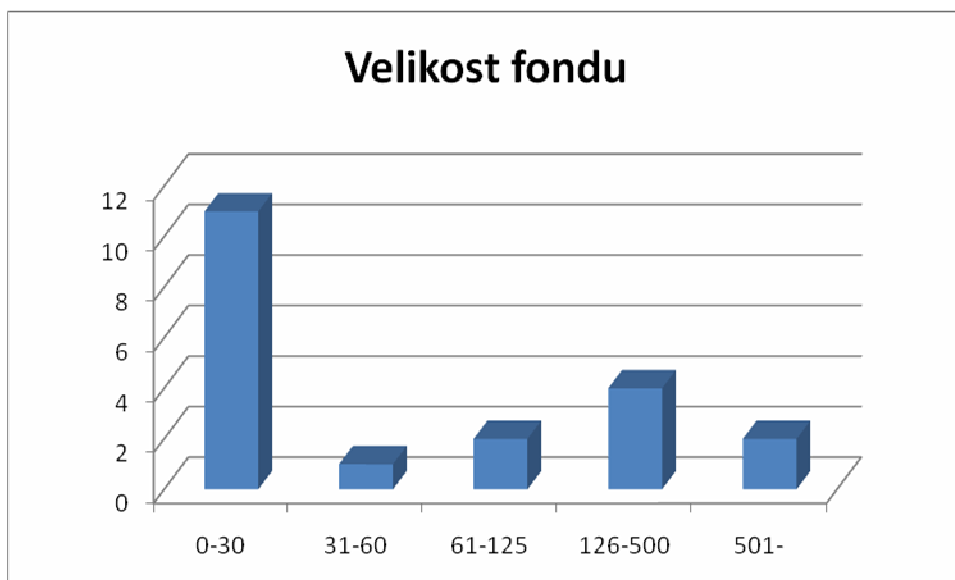
4.1.2 Fondy

Většina fondů muzejních knihoven se již od jejich založení dělí na dvě části, na běžný knižní fond odborné literatury a sbírkový fond. Fondy muzejních knihoven mohou obsahovat i vzácné a unikátní dokumenty, které většinou nebývají v jiných knihovnách zastoupeny (jsou např. z určitých tematických oblastí jako je judaismus,

školství nebo specializace na další vědní oblast). Knihovny si tak v podstatě nekonkurují, spíše se doplňují. Tyto fondy byly dříve často dostupné pouze pro zaměstnance muzeí a odbornou veřejnost, návštěvníci muzeí k nim neměli přístup.

V pražských muzejních knihovnách je uloženo 5 350 400 knihovních jednotek, z toho 588 352 svazků tvoří sbírkový fond, což činí 11 % všech knihovních jednotek. Velikost fondů pražských muzejních knihoven je velmi rozdílná, pohybuje se od těch menších (cca 2 000 svazků až 9 000 svazků - např. čítárna Galerie hlavního města Prahy, knihovna Muzea policie ČR) přes střední (20 000 svazků až 80 000 svazků - např. hudebněhistorické oddělení Českého muzea hudby Národního muzea, knihovna Muzea dělnického hnutí) až k velkým (přes 100 000 svazků - např. knihovna Národní galerie v Praze, knihovna Národního technického muzea), ale končí až u největších (přes 500 000 svazků - např. Památník národního písemnictví). A na pomyslném konci je Knihovna Národního muzea s největším fondem muzejní knihovny v ČR – 3,6 milionu svazků¹¹ (největší částí je fond spravovaný oddělením zámeckých knihoven, který čítá 1,6 milionu svazků).

Statistiky velikosti fondu jsou v rámci této práce vypočítávány podle metodiky databáze staveb¹², která jako možná jediná uvádí rozdělení knihoven podle velikosti fondu.

Graf 2 - Velikost fondu pražských muzejních knihoven

70 % pražských muzejních knihoven uvádí velikost fondu do 100 tis. svazků a

¹¹ Dle sdělení Knihovny NM je část fondů ostatních knihoven NM zpracováváno v automatizovaném systému Knihovny NM a další část svých fondů si knihovny vedou samy.

¹² Výstavba a rekonstrukce knihoven - <http://old.stk.cz/Stavby/Stavby.html>.

55 % se dokonce vejde do kategorie do 30 tis. svazků.

Běžný knižní fond

Odborná literatura je často shromažďovaná od založení muzea, jedná se o speciálně zaměřené knihovní fondy až unikátní soubory odborné literatury související s konkrétním zaměřením muzea (např. družstevnictví, výtvarné umění, archeologie, entomologie atd.). Tato literatura nebyla běžně dostupná ve veřejných knihovnách, byla získávána zejména dary od donátorů a sympatizantů, nákupem soukromých knihoven zaměřených na danou odbornost a později i výměnou ze zahraničí za muzejní publikace. V současné době je fond tvořen podle akvizičních plánů a potřeb muzea (přesto na základě průzkumu provedeného v rámci této práce vyšlo najevo, že u části knihoven se akviziční plány špatně plní, neboť jejich často jedinými zdroji získávání literatury jsou jen dary a výměna).

Knihovna Židovského muzea v Praze a Knihovna Národního muzea mají jako jedny z mála muzejních knihoven v Praze i fond beletristické literatury. U knihovny Židovského muzea v Praze se jedná převážně o díla židovských autorů nebo memoárovou literaturu (vzpomínky), u Knihovny Národního muzea se jedná díla související s jejím bohemikálním programem.

Sbírkový fond

Sbírkový fond je pouze jednou z částí knižních fondů muzejních knihoven. Může se jednat např. o historický knihovní fond, tj. rukopisy, prvotisky, staré a vzácné tisky (např. staré tisky knihovny Židovského muzea v Praze a staré tisky, pedagogické tisky a comeniana knihovny Pedagogického muzea J.A. Komenského), drobné tisky (kramářské písně, svaté obrázky, kalendáře - Knihovna Národního muzea v Praze), sbírkový fond může být dále zaměřen na regionální literaturu nebo se může jednat o sbírkový fond vzniklý na základě odkazu - tzv. pozůstalostní sbírky dokumentující např. činnost tiskáren, nakladatelství (např. nakladatelské archivy ze sbírek knihovny Památníku národního písemnictví), nebo pozůstalosti osobnostní rodové, klášterní, spolkové, zámecké, regionální, popisující místní zvláštnosti (např. Tyršova knihovna a Štefanydesova knihovna ve správě knihovny Sbírkový tělesné výchovy a sportu Historického muzea Národního muzea). Nemusí se jednat pouze o historický fond - sbírku lze vytvořit i ze současných dokumentů s významnou vypovídací hodnotou (exlibris, bibliofilie, ilustrace, grafika, plakáty, svaté obrázky, štočky ze sbírek

Knihovny Národního muzea nebo libreta uložená v knihovně Českého muzea hudby Národního muzea anebo zpěvníky, noty, mapy ze sbírek knihovny Památníku národního písemnictví).

V některých případech byly vzácné knižní tisky zařazovány jako sbírkové předměty přímo do muzejního inventáře a dodnes tak tvoří samostatné sbírky, jejichž zpracování a zpřístupňování se liší od běžné knihovnické praxe. Například v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze se knihy zakoupené jako doklady umělecké a řemeslné kvality knihařské práce a knižní výzdoby staly součástí sbírek prací z kůže, nebo sbírek miniaturní malby, písma a grafických tisků.

Obsahová charakteristika sbírek většinou vychází z programového zaměření mateřského ústavu. Správce sbírky (v případě knihovny knihovník) je za sbírku zodpovědný a vykonává činnosti spojené s její akvizicí, evidencí i ochranou, měl by být schopen sbírku náležitě využívat, prezentovat a zpřístupnit ji veřejnosti. Rozdíl v evidenci běžného a sbírkového knižního fondu je v zapsání sbírkového fondu kromě knihovní evidence ještě do "druhotné" evidence CES, nejprve sbírky a pak jednotlivých evidenčních čísel.

Jako sbírku má v současné době zapsáno část svého sbírkového fondu 6 pražských muzejních knihoven - Sbíрка Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, podsbírka knihy; Sbíрка Židovského muzea v Praze, podsbírka knihy; Sbíрка Památníku národního písemnictví, podsbírky knihy a písemnosti a tisky; Sbíрка Národního muzea - podsbírky knihy, písemnosti a tisky, časopisy, doklady k vývoji knižní kultury, sbírka hudebněhistorického odd. ČMH, sbírka tělesné výchovy a sportu HM (jedná se o souborné označení názvů sbírek, za kterými se skrývají jednotlivé části fondů muzejních knihoven, jejich podrobnější popis je možné dohledat v evidenci CES v kolonce "předměty").

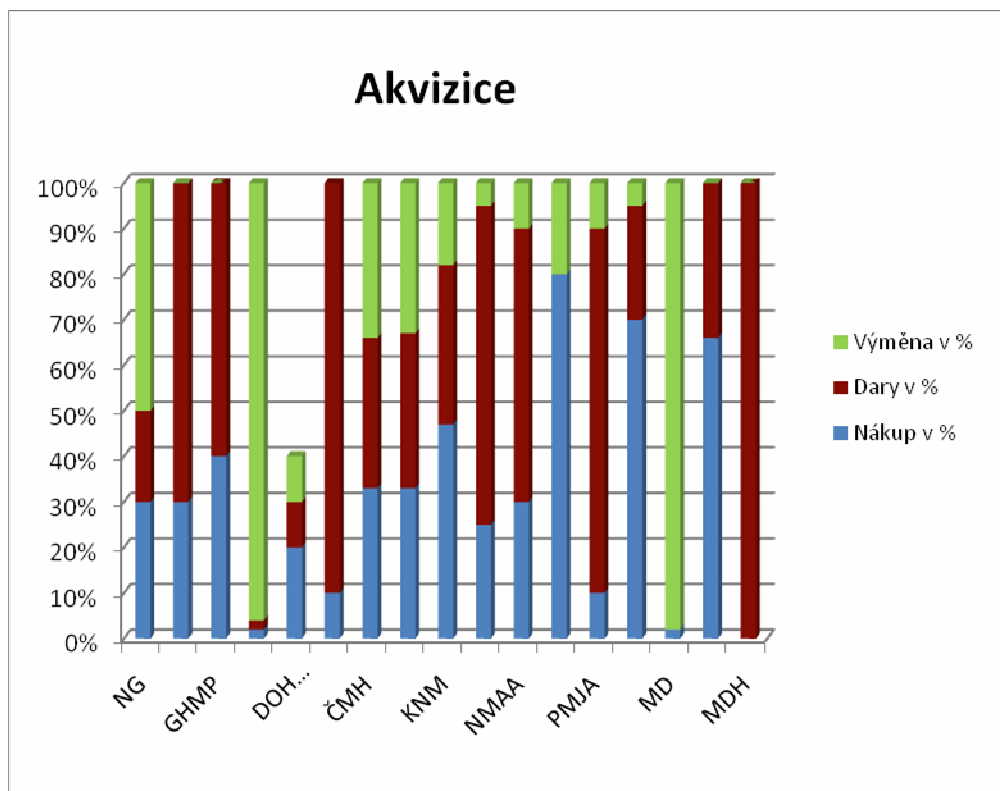
Takovéto knižní sbírky se liší i způsobem využívání a prezentace. Nejčastěji se zpřístupňují v rámci výstav, prostřednictvím odborných publikací a databází. Čtenářské a badatelské požadavky na ně jsou vyřizovány s ohledem na konzervační povahu sbírek s určitými omezeními (např. studium v klimatizovaných badatelnách na základě badatelských vyplnění listů jako v Židovském muzeu v Praze).

4.1.3 Akvizice

Při zjišťování, vybírání a získávání dokumentů do fondu se knihovny řídí akvizičními plány a potřebami příslušného muzea. K získávání dochází několika způsoby - povinný výtisk (z pražských muzejních knihoven má jen Knihovna Národního muzea plný povinný výtisk periodických publikací a tzv. placený povinný výtisk neperiodických publikací), nákup, dar a výměna. Muzejní knihovny nakupují většinou po jednom exempláři a často se jedná o úzce specializované fondy (což znemožňuje využívání hromadných nákupů, při kterých je poskytována dodavateli či nakladateli sleva).

Zdrojem akvizice u **nákupu** jsou častěji velcí knihkupci či distributoři s širokou nabídkou odborné literatury nebo antikvariáty. Nákup je vždy závislý na finanční situaci instituce a zřizovatele, na postavení knihovny v rámci muzea, zda o nákupu rozhoduje knihovník nebo jiný odborný pracovník (kurátor) a také je závislý na obvyklém nedostatku peněz. **Dary** knihovna zase přijímá jen v případě, že se jedná o literaturu zaměřenou na požadovaný obor. Významnou složkou akvizice bývá často **výměna** publikací s domácími i zahraničními partnery (nejčastější důvod je nedostatek financí na nákup). Výměna představuje často pro muzejní knihovny s dlouholetou tradicí jednu ze základních akvizičních činností (jde o zdroj jinak těžko dostupné zahraniční odborné literatury). Největší fond získávaný tímto způsobem má Knihovna Národního muzea.

Muzejní knihovny mají možnost využít i tzv. reprodukční právo (vlastnické právo sbírkových předmětů). Muzeum může žádat za zveřejnění fotografie svého sbírkového předmětu muzea v monografii či časopisu od vydavatele určitý poplatek a nebo jej lze kompenzovat (částečně nebo úplně) určitým počtem katalogů, odborných publikací či jiných tiskovin (při větším počtu výtisků jej může muzejní knihovna použít například pro výměnu) [OKROUHLÍKOVÁ, 2008]. Jako způsob akvizice uvádí reprodukční právo např. knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

Graf 3 - Akvizice v pražských muzejních knihovnách

U čtvrtiny pražských muzejních knihoven se fond skládá minimálně ze 70 % z darů (např. knihovna Muzea policie ČR) a naopak 15 % knihoven dary nezískává vůbec (např. knihovna Muzea družstevnictví). Ještě větší rozdíl je patrný u výměny - tu nepoužívá 25 % knihoven (např. čítárna Galerie hlavního města Prahy) a naopak u 10 % byla většina fondu knihovny získána formou výměny (např. knihovna Entomologického oddělení Přírodovědeckého muzea Národního muzea). V celkovém průměru tvoří 54 % fondu pražských muzejních knihoven dary, 28 % nákup a 18 % výměna.

Roční přírůstek je u jednotlivých knihoven velmi rozdílný (pohybuje se od 20 až do 7 300 svazků), zhruba by se dalo říci, že se odvíjí od velikosti fondu knihovny. Skoro polovina pražských muzejních knihoven (45 %) má roční přírůstky mezi 100 a 1 000 svazky, 6 knihoven získává ročně více jak 1 000 svazků - jde o ty s největšími fondy (Knihovna Národního muzea, knihovna Památníku národního písemnictví a knihovna Národního technického muzea) a o knihovny s velkými fondy (knihovna Židovského muzea v Praze, knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a knihovna Národní galerie v Praze).

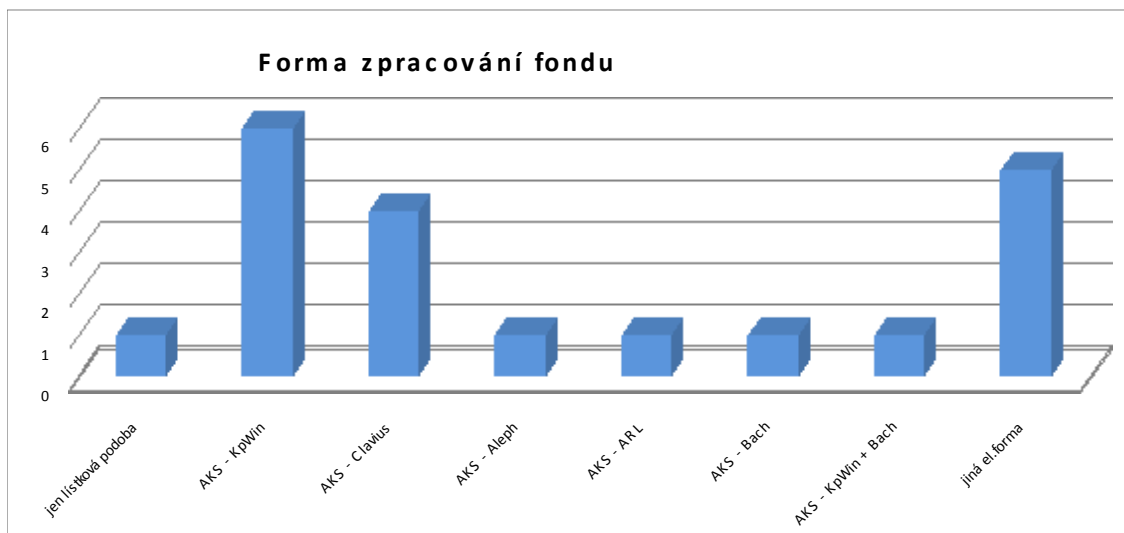
4.1.4 Zpracování fondu

Specifická povaha knihovnické práce v muzejních knihovnách tkví v různém

způsobu zpracování shromažďovaných a zpřístupňovaných dokumentů. Prvotní zpracování knihovního fondu se provádí prostřednictvím zápisu do přírůstkového seznamu anebo v elektronické formě do automatizovaného systému, z něhož se potom vytiskne papírová verze. Knihovna je povinna vést přírůstkový seznam, který je základním podkladem majetkové evidence a musí obsahovat jednoznačnou identifikaci knihy (autor, název, místo a rok vydání), způsob nabytí a inventární číslo.

Automatizovaný knihovní systém (AKS) je aplikační software určený k automatizaci procesů realizovaných v knihovně. Obvykle má jednotlivé moduly - akvizice, katalogizace, OPAC – online katalog, výpůjčky a správa seriálů. Zpravidla obsahuje i nástroje pro zapojení do sítě knihoven a pro komunikaci s externími zdroji. Díky jednotlivým modulům AKS lze usnadnit knihovníkům práci s fondem a zlepšit uživatelům přístup k fondu (online katalog).

Nejvíce využívané pražskými muzejními knihovnami jsou - Clavius (např. knihovna Muzea hlavního města Prahy), KpWin (např. knihovna Národní galerie v Praze), Aleph (knihovna Židovského muzea v Praze), Advanced Rapid Library (knihovna Památníku národního písemnictví). Kromě nich existují i tzv. muzejní systémy, které však nejsou příliš vhodné pro knihovní zpracování (například Bach). V některých případech umožňuje existující kombinace knihovního a muzejního systému spolupráci (např. Demus, který ale nemá žádná pražská muzejní knihovna). Dokument je zkatalogizován v knihovním systému a data jsou následně importována do systému muzejního. Opačný tok dat, tj. z muzejního do automatizovaného knihovního systému zatím není možný vzhledem k tomu, že muzejní systémy nemají aplikaci „knihy“ ale jen „sbírkové předměty“ a ta nesplňuje standardy pro zpracování knihovních dokumentů.

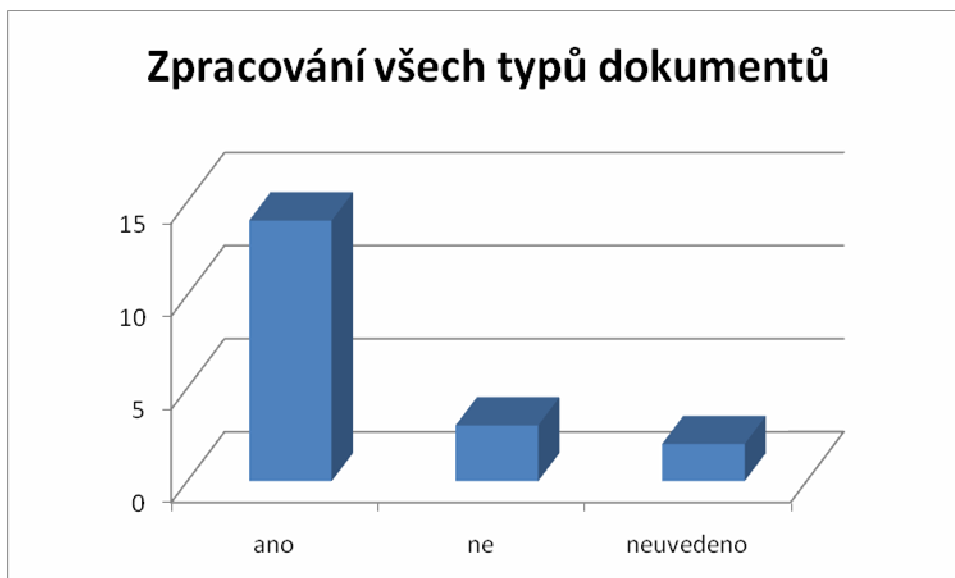

Graf 4 - Forma zpracování fondu v pražských muzejních knihovnách

Kromě knihovny Muzea dělnického hnutí, která používá jen formu zápisu do přírůstkového seznamu, zpracovávají všechny ostatní svůj fond v elektronické podobě - 70 % jich používá automatizovaný systém a 25 % jej vede alespoň v administrativní elektronické podobě, tj. databáze v programech Access (např. knihovna Národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea) a Word (čítárna Galerie hlavního města Prahy), které by šlo v jednoduché verzi zpřístupňovat uživatelům na webu (např. knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského vystavuje na svých webových stránkách seznam periodik v Excelu).

Ovšem záleží i na tom, jak velkou část fondu mají knihovny zpracovanou v elektronické podobě. Z Dotazníku vyplynulo, že knihovny s elektronicky zpracovanou nejmenší částí fondu (v %) jsou ty s největšími fondy, a že všechny knihovny (pokud zpracovávají fond do elektronické podoby) jej doplňují nejen o nové přírůstky ale i o zpětnou retrokatalogizaci (případně retrokonverzi) se snahou mít v něm jednou celý fond (tj. 100 %).

Pražské muzejní knihovny v odpovědích dotazníku nespecifikovaly, jakým způsobem provádějí retrokatalogizaci, zda zpracovávají knižní fond objednaný uživateli nebo mají stanovenou časovou hranici zpětného zpracování (např. do roku 1940 jako knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze). Dá se předpokládat, že využívají obě uvedené metody.

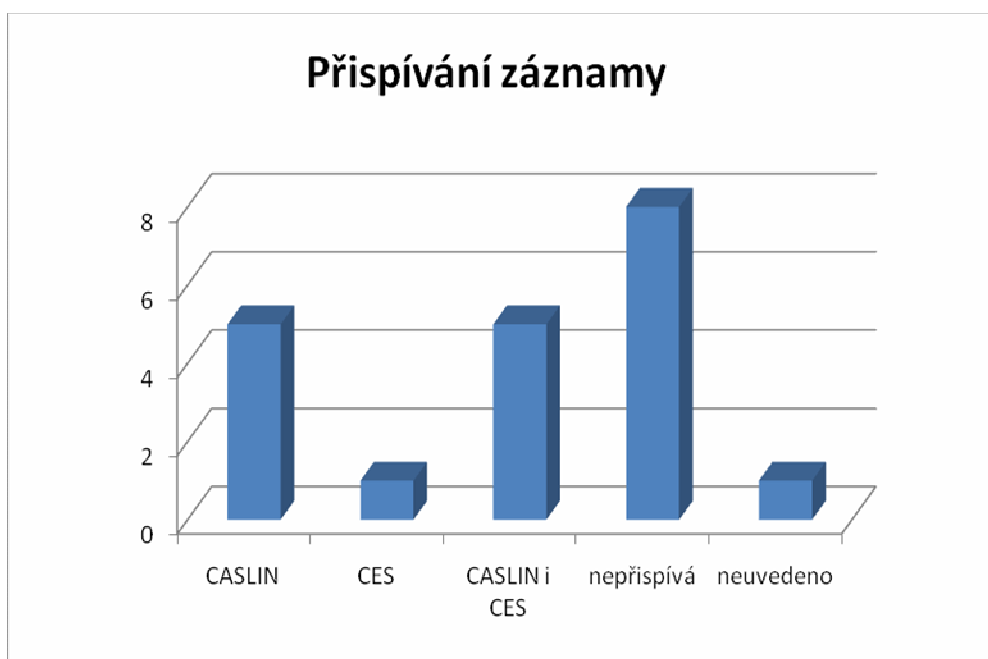
Graf 5 - Zpracování všech typů dokumentů v pražských muzejních knihovnách

Zároveň se také minimálně 75 % knihoven snaží o zpracování všech typů dokumentů i v různých jazycích.

Při **katalogizaci** do automatizovaných knihovnických systémů používají knihovníci dané standardy - pravidla ISBD (soubor mezinárodně dohodnutých jednotných pravidel pro uvádění prvků bibliografického popisu různých druhů dokumentů) a AACR2 (angloamerická katalogizační pravidla, druhé vydání), mezinárodní výměnné formáty UNIMARC a MARC21 (výměnné formáty pro zápis a přenos bibliografických dat, které specifikují pole údajů, návěští polí, indikátory a kódy podpolí přidělené jednotlivým údajům při popisu dokumentů ve strojem čitelné podobě), MDT (Mezinárodní desetinné třídění - klasifikační systém), klíčová slova, konspekt, předmětová hesla, soubory národních autorit a další (používání standardů a tím "váhy" záznamu je např. podmínkou pro spolupráci s Souborným katalogem ČR - CASLIN). Většina pražských muzejních knihoven, které katalogizují, už přešla na formát MARC21 (např. knihovna Poštovního muzea) a k dodržování pravidel se hlásí necelá polovina z nich (např. hudebněhistorické oddělení Českého muzea hudby Národního muzea). Nejčastěji (přes 70 %) používají předmětová hesla (např. knihovna Památníku národního písemnictví), případně vytvářejí vlastní tezaury (knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze a knihovna Národní galerie v Praze). Alespoň polovina z nich používá MDT (např. knihovna Židovského muzea v Praze).

Prováděná katalogizace v automatizovaných knihovnických systémech v muzejních knihovnách liší podle způsobu zpracování záznamu (tj. míry podrobnosti

záznamu – jeho úplnost a celost) a potřeby jejího zpracování. Může to být minimální nebo standardní záznam, případně plný záznam. Následně pak lze spolupracovat se soubornými katalogy a posílat jim své záznamy.

Graf 6 - Přispívání záznamy do souborných katalogů pražskými muzejními knihovnami

Do CASLIN – Souborného katalogu ČR posílá své záznamy 50 % pražských muzejních knihoven (celostátní průměr je jen 20 % [BĚHALOVÁ, 2011]) - většinou se jedná o ty se středními a většími fondy (např. knihovna Židovského muzea v Praze, knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze, knihovna Národní galerie v Praze, knihovna Památníku národního písemnictví a Knihovna Národního muzea).

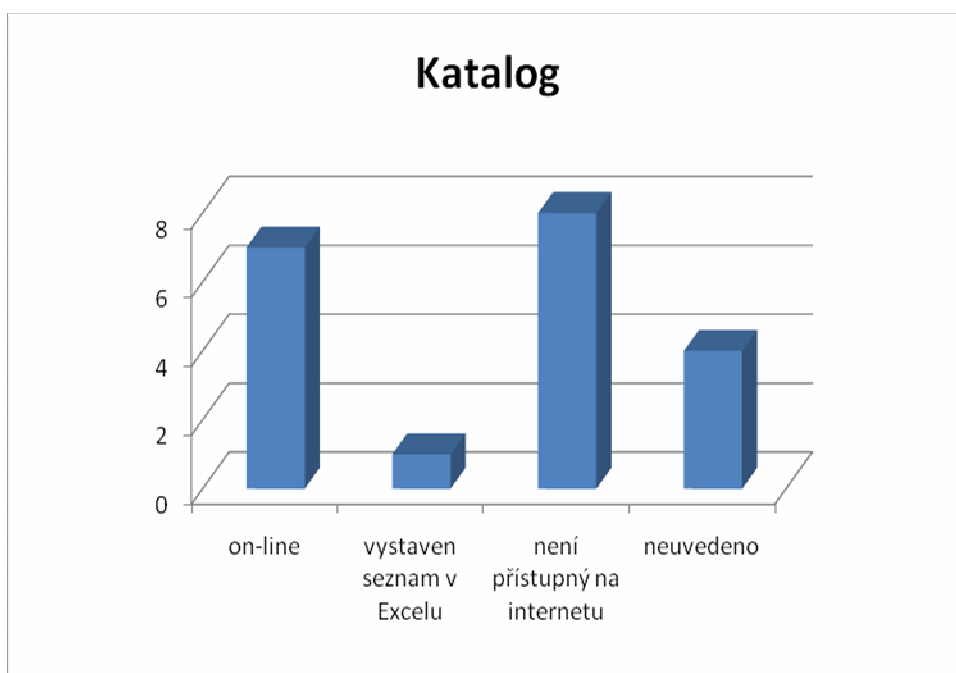

Graf 7 - Stupeň katalogizace záznamů pražských muzejních knihoven

40 % pražských muzejních knihoven vytváří minimálně průměrné záznamy

o dokumentech ve svém fondu.

Kromě **online katalogu** umožňujícího vyhledávání knih ve fondu knihovny (nejen v prostorách knihovny ale i prostřednictvím internetu) jsou často pro uživatele k dispozici ještě i starší papírové katalogy (jmenné, věcné a další budované podle rozsahu fondu a potřeb uživatelů, v současnosti již většinou uzavřené) nebo naskenované katalogy (zdigitalizované lístkové katalogy).

Graf 8 - Přístupnost katalogů pražských muzejních knihoven na webu

Pražských muzejních knihoven vystavujících online katalog je zatím málo - jen 35 % (např. knihovna Národního technického muzea). Knihovny používající automatizovaný knihovnický systém nemají např. dokoupený modul OPAC (online katalog) anebo zatím z jiného důvodu nevyužily možnosti online katalog (nebo jinou elektronickou verzi knihovního fondu) poskytnout svým uživatelům a tím v dnešní době nabídnout přístup k informacím široké veřejnosti.

4.1.5 Uložení fondu

Současné **depozitáře**, tj. místnosti k uložení knihovního fondu s ohledem na normy a požadavky, které je nutné při skladování knih dodržovat, by měly nabízet optimální podmínky pro uchovávání odborných a sbírkových fondů muzejních knihoven. Dřívější prostory byly určeny jen pro co nejrychlejší uložení většího množství knih a často pro ně nebyly vhodné z klimatického hlediska (nedbalo se na dodržování určitých teplotních, vlhkostních a světelných podmínek). Kromě depozitářů jsou knihy

samozřejmě také uloženy v příručních knihovnách (např. studovna knihovny) nebo v příručkách zaměstnanců muzeí (tzv. trvalé výpůjčky).

Pro vhodné klimatické prostředí k uložení fondu je dnes nutné se snažit dodržovat určité podmínky – např. dle výzkumů by měla být relativní stabilní vlhkost 55 % (maximálně se může pohybovat v rozmezí 40 – 60 %) a teplota 16 – 21 °C (teplota může být různá v depozitáři a klimatizované badatelně nebo pro různé druhy dokumentů, např. pro běžné knihy je vhodné 18 °C a pro staré tisky 15 °C). Dále je důležité zamezit znečištění ovzduší (hlavně prachových částic) a působení světla (které kumulativně urychluje degradaci materiálu). Pokud se tak nestane, nevhodné klimatické podmínky mohou vyvolat i chemické reakce, fyzické procesy (např. plesnivění) či biologická napadení (např. napadení knih hmyzem).

Knihy se v současné době obvykle člení v depozitářích nejprve na periodika, monografie nebo speciální sbírky a dále se člení podle velikosti formátu publikací nebo v kombinaci s dalšími podmínkami (podle abecedy, tématu) vyjádřenými signaturou. Mezi základní požadavky na depozitáře patří:

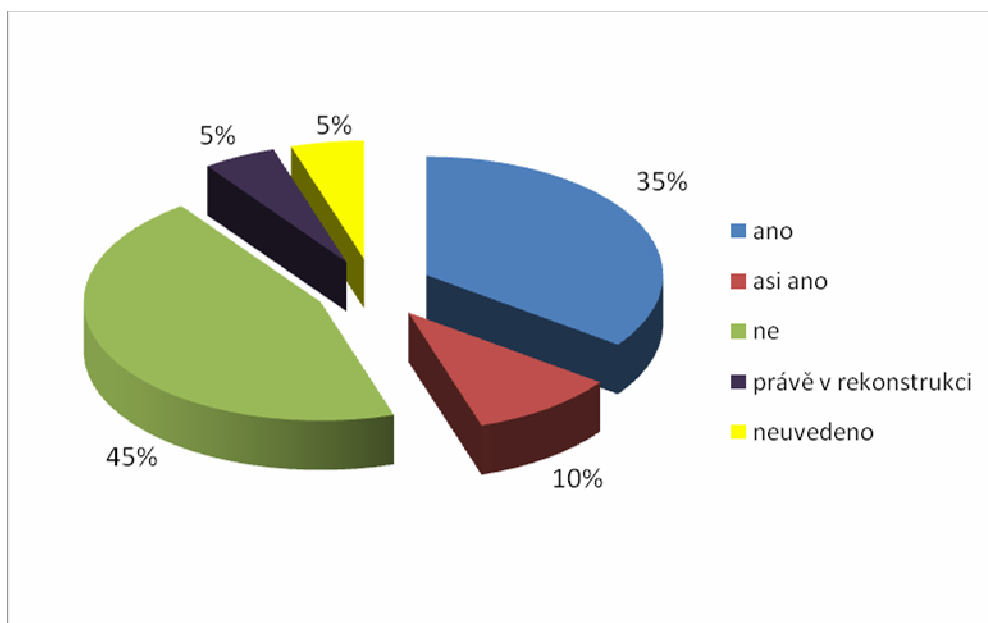
- kovové¹³ regály (nejlepší jsou kompaktní, jejichž kapacita je mnohonásobně větší než u klasických regálů a některé druhy navíc umožňují i dostatečnou cirkulaci vzduchu);
- různá zabezpečení proti vniknutí - bezpečnostní dveře, čidla, kódování přes centrální elektronický bezpečnostní systém;
- protipožární systém - čidla, práškové hasicí přístroje;
- povodňová zabezpečení - např. jímací žlábků se zátopovými čidly podél obvodových stěn, kterými by v případě havárie vody nebo topení/chlazení voda odtékala a zároveň byl vyhlášen poplach;
- zabezpečení proti světlu – na knihy obaly; na okna nátěry, folie, žaluzie, okenice; dále těsnění na oknech a dveřích (záleží na umístění depozitáře);
- zajištění a dodržování optimálních podmínek proti prašnosti (např. pravidelný úklid, filtry v klimatizaci);
- zajištění a udržení optimálního mikroklimatu - klimatizace, zvlhčovače a

13 Výjimku dnes tvoří dřevěné regály nebo historické mobiliáře muzejních knihoven (např. barokní mobiliář ve studovně knihovny Uměleckoprůmyslového musea v Praze nebo původní dřevěné regály v depozitáři Knihovny Národního muzea).

odvhlčovače.

Některé muzejní knihovny (např. knihovna Židovského muzea v Praze) provádějí také pravidelně mikrobiologické stěry na nejvíce rizikových místech (jako jsou poškozené vazby, ořízky knih, regály), kdy se odeberou mikrobiologické stěry kvůli plísním a laboratorně se zkoumají a hodnotí (vykultivují se a zjistí se jejich druhové zastoupení). Přes všechny snahy se však asi nikdy nepodaří udržet v depozitářích zcela sterilní prostředí.

Spokojenost se současnými prostory knihovny

Graf 9 - Spokojenost s prostorovými možnostmi pražských muzejních knihoven

Některé muzejní knihovny (např. knihovnu Muzea dělnického hnutí nebo knihovnu Muzea policie ČR) stále ještě trápí nedostatek místa pro uložení sbírkových a odborných fondů, případně jejich uložení v nevhodných prostorách. Současné prostorové možnosti vyhovují 45 % a nevyhovují také 45 % pražských muzejních knihoven. Z těch, kterým nevyhovují, již tři ví o možné pozitivní změně do budoucna (např. knihovna Památníku národního písemnictví).

4.1.6 Zpřístupňování fondu

Klasickou formou zpřístupňování knižních sbírek jsou výpůjčky (viz *Služby knihoven*), výstavy (krátkodobé i dlouhodobé), přednášky (často spojené s tématem výstav) a ediční činnost (publikace muzea, katalogy výstav, soupisy fondu).

Vystavování knižních sbírek provází řada problémů, i při něm totiž může dojít k

jejich poškození (světlo, teplota, mechanické poškození), a proto je nezbytné sledovat ve výstavních prostorách vlhkostní, teplotní a světelné rozdíly. Samozřejmě se nesmí zapomenout na bezpečnostní ochranu (např. proti krádeži). Dnes se velmi často kvůli možnému poškození knižní exponáty na výstavách po dobu jejich konání obměňují (v závislosti na délce trvání výstavy – vzácný exponát může být vystaven světlu např. maximálně po dobu jednoho měsíce).

S vystavováním souvisí i využitelnost sbírek – tvorba sbírek je pro naplňování smyslu a činnosti muzeí nezbytná, ale s nárůstem počtu sbírkových předmětů jejich využitelnost klesá [ŽALMAN, 2004]. Týká se to i knih ve správě muzejních knihoven – na vystavování se většinou poskytují jen ty nejvzácnější nebo nejzajímavější exempláře z historických a vzácných knižních sbírek.

Pražské muzejní knihovny se spolupodílí na výstavách muzea nebo samotné připravují výstavy týkající se muzejních knižních sbírek nebo historie knihovny. Příkladem mohou být výstavy připravené knihovnou ŽMP (např. "Naděje je na další stránce : 100 let knihovny Židovského muzea v Praze" a "A vypravuj synu svému...") nebo pravidelné malé výstavy knihovny UPM (např. "Písničky ze sbírek UPM", "Nové akvizice sbírky grafiky UPM", "K.H. Mácha : Máj") a výstavy pořádané Knihovnou NM (např. "Nobis est natus - Vánoční motivy v rukopisech Knihovny Národního muzea" a "Libri architectonici - architektura v tisících ze zámeckých knihoven").

K činnostem muzejních knihoven týkajících se výstav tak často patří i příprava smluv o výpůjčkách (zápůjčkách), vypracování příloh ke smlouvám o výpůjčkách a podklady pro smlouvy o reprodukčním právu (uvádí např. knihovna Národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea).

Jelikož je jasné, že klasickými formami se veřejnost se všemi sbírkami (i knižními) nemá možnost seznámit, prosazuje se v posledních letech možnost vystavovat katalogy a sbírky muzeí online na internetu a začlenit je do celostátních i světových informačních sítí - zejména jde o webovské prezentace zpřístupňující digitální obrazy vlastních sbírkových předmětů nebo virtuální prohlídky muzeí.

V současné době se řeší dilema ochrany fondů a jejich zveřejnění – zda je lepší je zpřístupnit i elektronicky (tedy vystavit katalogy na webu) a proti zlodějům pak hledat jiná (bezpečnostní) řešení a zda je přístup k informacím a ke sbírkovým předmětům zajištěn z hlediska ochrany autorských práv (např. online lze zveřejnit pouze

knihy, které jsou autorsky volné - autor je 70 a více let po smrti, nebo na které je získána licence).

Digitalizace

Základním cílem digitalizace je chránit původní dokument, který tak může být uložen v depozitáři a zůstane zachován i budoucím generacím. Zároveň je cílem digitalizace zpřístupnit muzea a jejich sbírky nejširší veřejnosti, umožnit jí seznámit se s movitým kulturním dědictvím uchovávaným v muzeích a galeriích. Díky digitalizaci mohou badatelé a další zájemci nahlédnout do jinak vzácných a těžko dostupných tisků, nemusí za nimi jezdit do vzdálených pracovišť a žádat o možnost je studovat. Digitalizace tak může přispět ke zvýšení počtu badatelů a zároveň se tím zvyšuje i možnost dalšího poznání a vzdělávání a zároveň také přispívá k demokratizaci přístupu k těmto fondům. (Na druhou stranu, pokud se jednou něco zdigitalizuje, uživatel pak většinou již nemá nikdy možnost dostat se k originálu, dostává ke studiu jen digitální kopii.)

Digitalizaci využívá již 70 % pražských muzejních knihoven, většinou se týká publikací z historických a vzácných fondů a nejzajímavějších exemplářů z daného oboru. Ve většině případů je financována prostřednictvím rozpočtu a zároveň různých grantů, z toho pět knihoven ji financuje jen z rozpočtu a tři jen prostřednictvím grantů. Jde např. o fond I. republiky z knihovny Muzea policie ČR, nejstarší ročníky vzácných krajanských časopisů z USA z knihovny Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur Národního muzea nebo o jeden z nejcennějších sbírkových předmětů knihovny Muzea dělnického hnutí - originál prvního londýnského vydání Manifestu komunistické strany z února 1848. Způsob zpřístupnění digitalizovaných dokumentů může být různý, knihovny je nabízejí volně prostřednictvím internetu - např. digitální knihovny Manuscriptorium (<http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php>) a Kramerius (<http://kramerius.nkp.cz>), některé knihovny nabízejí digitalizované dokumenty lokálně na počítačích v prostorách knihovny (např. Kramerius prostřednictvím spustitelného programu Sirius) nebo prostřednictvím některého prohlížeče obrázků na lokálním počítači z půjčitelného CD.

V listopadu 2010 byla zprovozněna nová on-line prezentace českých muzejních a galerijních sbírek s názvem **eSbírky** (<http://www.esbirky.cz>), která představuje dosud zpracované sbírkové fondy institucí zapojených do tohoto projektu a zároveň jim umožňuje se představit i na stránkách Evropské digitální knihovny - Europeany

(<http://www.europeana.eu/portal/>). Na webu eSbírky jsou vystaveny např. fotografie a skeny sbírkových předmětů spolu s odbornými popisy a lze na něm podrobně vyhledávat podle různých kritérií.

V současnosti je vystaveno asi 10 000 sbírkových předmětů ze 13 institucí – z pražských muzejních knihoven již přispěly Knihovna Národního muzea, knihovna Židovského muzea v Praze a knihovna Poštovního muzea. Zapojení do projektu je pro všechny paměťové instituce zcela bezplatné. Ty mají také možnost své sbírky (zdigitalizované sbírkové předměty, jejichž zpřístupnění na internetu nebrání autorský zákon) na eSbírky administrovat a prezentované fondy průběžně doplňovat. Portál představuje jednu z možností, jak v budoucnu po případné změně autorského zákona umožňujícího prezentaci sbírkových předmětů v online katalozích, bránit případnému zneužití (stažení) dat - náhledy sbírkových předmětů jsou vystaveny v úsporné kvalitě a s využitím ochranného prvku [BOTOVÁ, 2011].

4.1.7 Restaurování knih

Muzejní knihovny v posledních letech rozvinuly spolupráci i v oblasti restaurování a konzervování knih. Některá muzea mají vlastní pracoviště – laboratoře restaurátorů a knihovníci tak spolupracují s odborníky na záchraně a odborné opravě hlavně historických a vzácných publikací. Ostatní muzejní knihovny mají možnost zažádat např. o dotační program VISK, granty z Knihovny 21. století nebo ISO (Integrovaný systém ochrany).

S odborníky se diskutuje i o používání kvalitních obalových technik na knihy (z nekyselých materiálů s alkalickou rezervou) a také o značení knih signaturami a čárovými kódy (hlavně na vazbách historických knih), které mohou způsobit poškození.

4.1.8 Služby knihoven

Muzejní knihovny poskytují svým uživatelům veřejné informační a knihovnické služby:

- výpůjční - převažují prezenční¹⁴ výpůjčky, dále absenční¹⁵ výpůjčky, zápůjčky na výstavy a meziknihovní výpůjční služby (vnitrostátní, zahraniční,

14 Muzejní knihovny mají ve svých fondech velikou šíři titulů týkajících se jejich odbornosti, ovšem pouze v 1 exempláři (starší i nová vydání), a tudíž aby vyhověly dostupnosti publikací pro všechny, je status půjčování omezen pouze prezenčně.

15 Absenčně muzejní knihovny půjčují jen registrovaným uživatelům např. beletrii nebo tituly, který mají ve více exemplářích, nebo odborné publikace zaměstnancům muzea.

elektronické dodávání dokumentů) - poskytování druhu výpůjční služby se liší i podle statusu uživatele (tedy zda se jedná o českého nebo zahraničního uživatele nebo o zaměstnance muzea);

- reprografické (kopírování, skenování, tisk, videozáznam);
- informační (bibliografické, referenční, faktografické, rešeršní, poradenské - konzultační, výstřižkové), zasilání novinek emailem, služba Ptejte se knihovny - www.ptejteseknihovny.cz¹⁶;
- vytvářené specializované databáze - oborové (např. Virtuální umělecká knihovna – viz *knihovna Uměleckoprůmyslového muzea*) nebo tematické (např. seznamy jednotlivých fondů, regionální literatura), bibliografické (seznamy osobností, portréty), databáze původních vlastníků (viz *knihovna Židovského muzea v Praze*);
- přístup k internetu;
- školení, přednášky a semináře pro uživatele, exkurze a expozice.

Pražské muzejní knihovny jsou ze 70 % knihovnami prezenčními, absenční výpůjčky poskytuje jen 25 % z nich (např. knihovna Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur). Z ostatních služeb nejčastěji poskytuje 75 % pražských muzejních knihoven reprografické služby, následované referenčními službami (65 %) zahrnujícími informační a rešeršní služby a velký počet pražských muzejních knihoven poskytuje i meziknihovní služby (60 %). Vlastní databáze (zejména bibliografické databáze nebo databáze oborově zaměřené) vytváří 30 % pražských muzejních knihoven. Většina pražských muzejních knihoven nepořádá přednášky a školení, 40 % které tak činí však dělají hlavně přednášky a školení pro zaměstnance instituce - zejména školení k vyhledávání v databázích.

4.1.9 Propagace knihovny

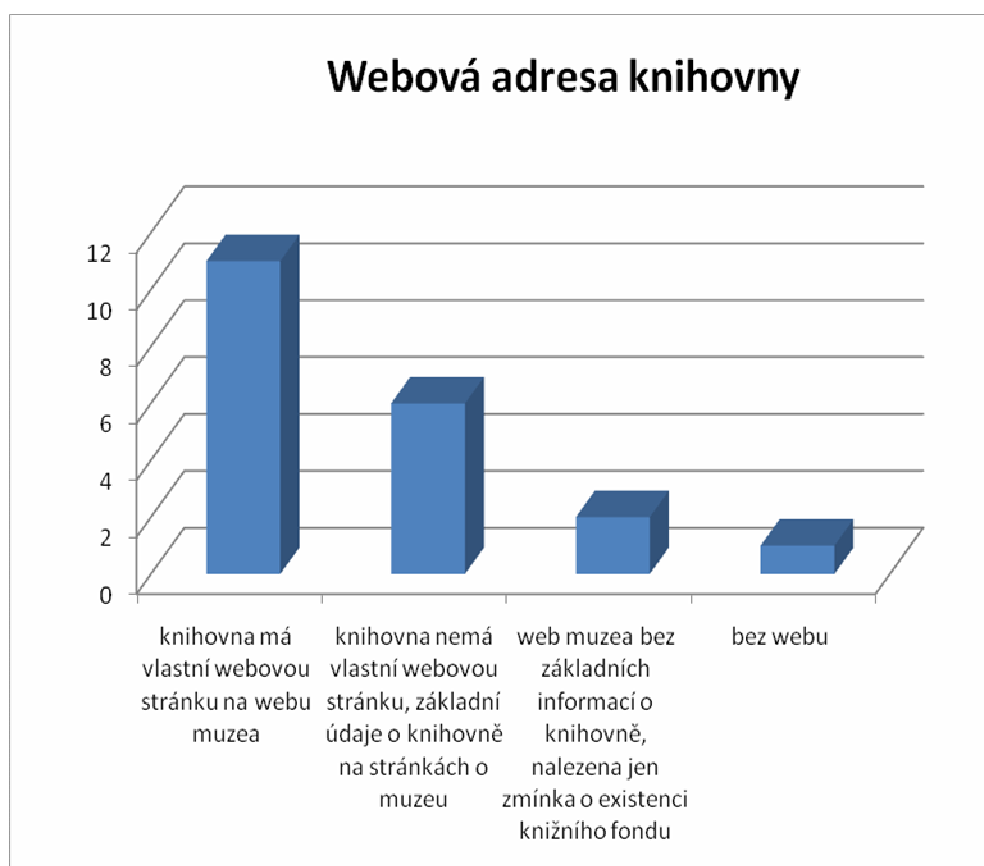
Ke své prezentaci používají pražské muzejní knihovny:

- internet, tj. webové stránky muzea – základní informace o knihovně a jejích službách, kontakty, online katalog nebo alespoň seznam knižního fondu ve formě dokumentu (Word, pdf);

¹⁶ Na této službě spolupracují Knihovna Národního muzea, knihovna Uměleckoprůmyslové muzea v Praze a knihovna Židovského muzea v Praze.

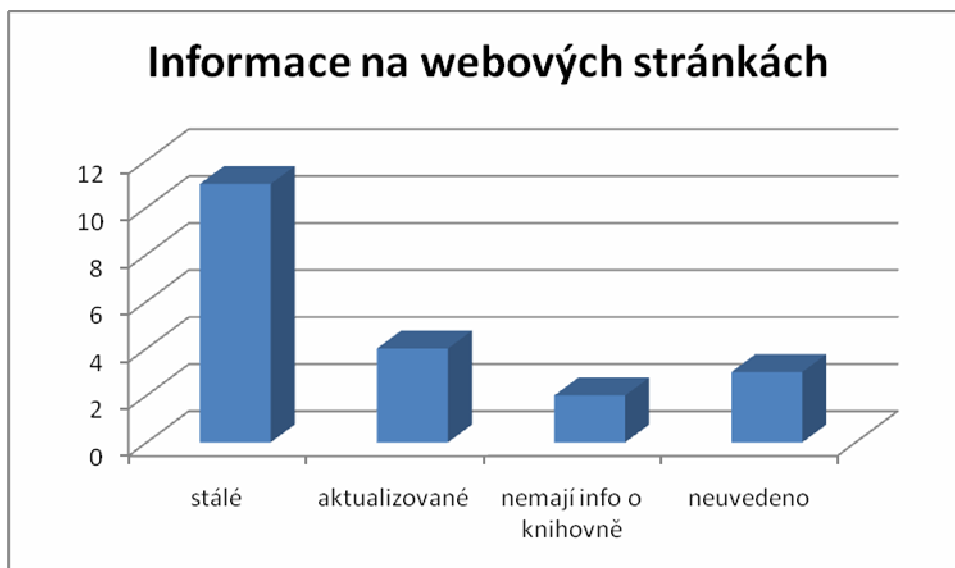
- média (tisk, rozhlas, televize);
- tištěné materiály (letáky) – zejména propagační muzejní materiály;
- exkurze a spoluúčast na výstavách.

Téměř polovina pražských muzejních knihoven (45 %) se prezentuje alespoň pomocí tištěných materiálů, nejčastěji letáků (např. knihovna Židovského muzea v Praze - pravidelný Zpravodaj ŽMP), 25 % je prezentováno i pomocí tisku (rozhlasu či televize) a 3 % se v rámci svého muzea prezentují i na sociální síti Facebook. Muzejní knihovny se také účastní akcí jako např. „Pražská muzejní noc“. Přesto je stále dost pražských muzejních knihoven (45 %), které se o propagaci knihovny pravděpodobně vůbec nepokoušejí (např. knihovna Poštovního muzea nebo knihovna Muzea policie ČR).

Graf 10 - Existence webové stránky pražských muzejních knihoven

Více než polovina pražských muzejních knihoven (55 %) má vlastní webovou stránku, 85 % pražských muzejních knihoven uvádí základní informace o sobě na internetu.

Graf 11 - Informace na webových stránkách pražských muzejních knihoven

Více než polovina pražských muzejních knihoven má na svých webových stránkách stále informace o sobě. Alespoň pětina z nich se už snaží i o poskytování aktualizovaných informací - např. upozornění na seznamy nových přírůstků, pozvánky na akce (např. Knihovna Národního muzea nebo knihovna Národní galerie v Praze).

Webmastera instituce nebo správce počítačové sítě využívá ke správě svých webových stránek 40 % pražských muzejních knihoven, ovšem již tři knihovny si webové stránky spravují samy - i s pomocí externisty (např. knihovna Památníku národního písemnictví).

4.1.10 Zaměstnanci

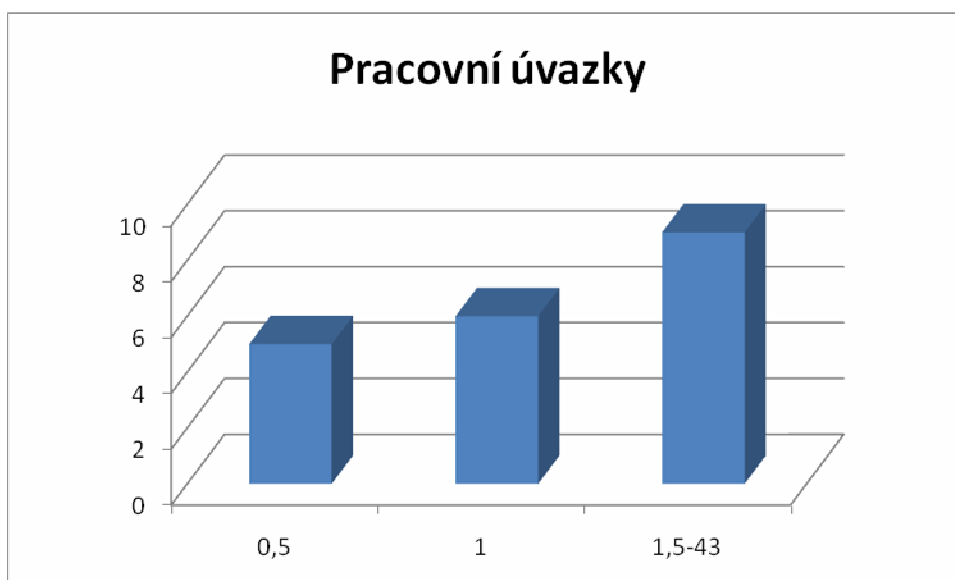
Celkový počet pracovníků v pražských muzejních knihovnách je 115, na počty úvazků je to cca 105,1 (jako nejmenší úvazek je brán poloviční úvazek, ale některé úvazky jsou ve skutečnosti ještě menší - třeba jen 0,15).

Statistiku ovšem také silně ovlivňují knihovny s vysokými počty zaměstnanců (Knihovna Národního muzea 43 úvazků - což je dle jejího sdělení cca 50 zaměstnanců, knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze 17 zaměstnanců a knihovna Památníku národního písemnictví 15 zaměstnanců).

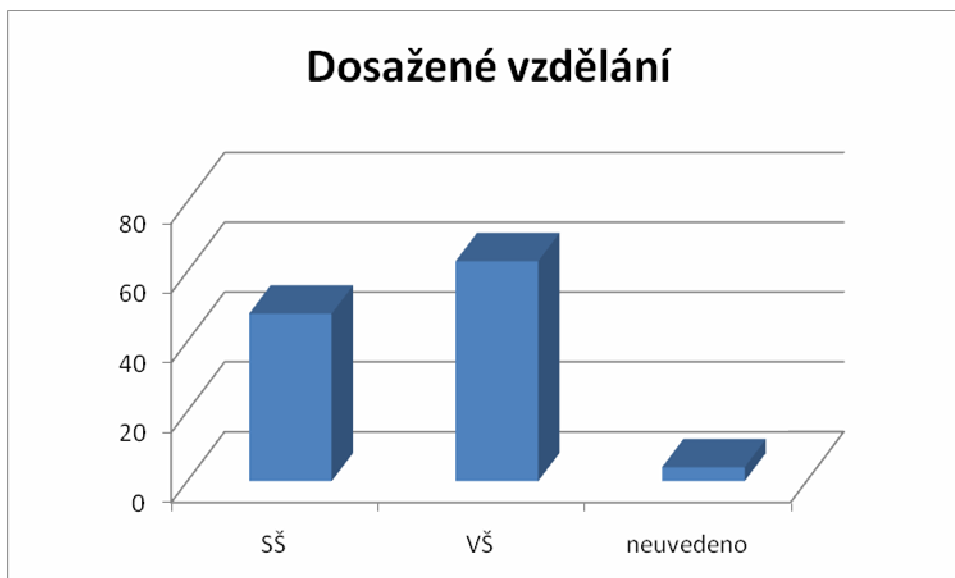
Graf 12 - Počet pracovníků v pražských muzejních knihovnách

65 % pražských muzejních knihoven zaměstnává jednoho nebo 2 pracovníky, kteří tak mají na starosti veškerou knihovnickou práci (správa a evidence knihovního fondu a služby pro veřejnost).

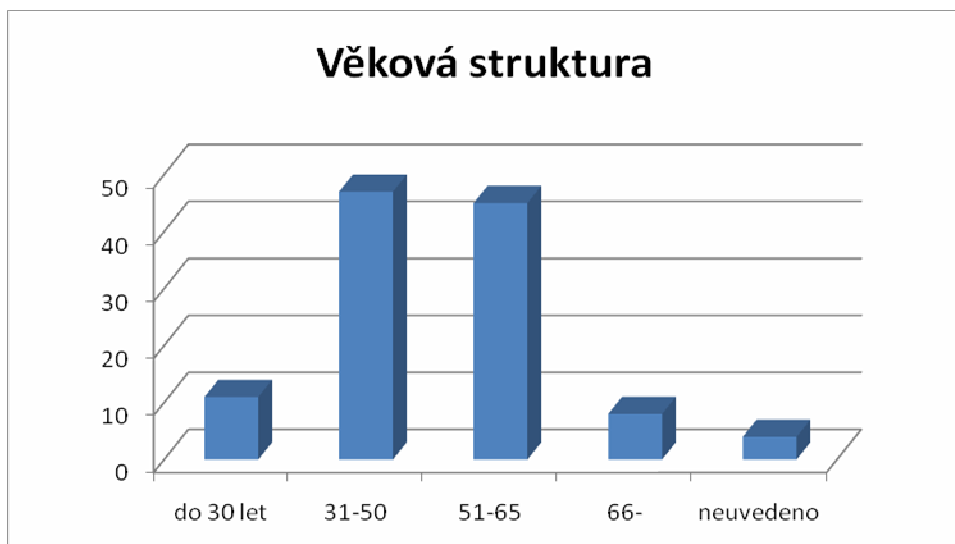
Graf 13 - Pracovní úvazky v pražských muzejních knihovnách

I v Praze je ve více než polovině muzejních knihoven (55 %) jen 1 pracovní místo (úvazek) – také lze říci, že 75 % knihoven má 1 a více pracovních úvazků.

Graf 14 - Dosažené vzdělání zaměstnanců pražských muzejních knihoven

V pražských muzejních knihovnách pracuje 48 středoškoláků a 63 vysokoškoláků, z odpovědí v průzkumu také vyplynulo, že v knihovnách pracuje 11 zaměstnanců do 30 let, 47 zaměstnanců v kategorii 31–50 let, 45 zaměstnanců v kategorii 51–65 let a 8 zaměstnanců nad 65 let. Velmi pozitivní je větší počet vysokoškoláků než středoškoláků v pražských muzejních knihovnách. Jen jednou bylo uvedeno, že se jedná o neknihovnické vzdělání (knihovna Entomologického oddělení Přírodovědeckého muzea Národního muzea), ale po podrobném zkoumání by bylo toto číslo určitě vyšší (zejména u knihoven se zaměstnancem na část úvazku). A zvyšující se úkoly kladené na knihovníky pracující v muzejních knihovnách vyžadují odborníky s příslušnou kvalifikací. Nejlepší variantou je samozřejmě doplnění vzdělání knihovníka o kvalifikaci příslušného muzejního směru (např. práce v knihovně ŽMP vyžaduje alespoň částečnou znalost historie judaismu a hebrejštiny).

Graf 15 - Věková struktura zaměstnanců pražských muzejních knihoven

Většině pracovníků pražských muzejních knihoven je méně než 50 let.

Nezanedbatelnou roli hraje při rozvoji muzejní knihovny právě lidský faktor - tedy osobnost knihovníka - jak se o knihovnu stará a jak se snaží o její propagaci, zda má sám zájem o sebevzdělávání a výměnu zkušeností s ostatními kolegy z oboru.

4.1.11 Uživatelé a návštěvnost

Muzejní knihovny většinou vedou svoji statistiku uživatelů knihovny, která se liší podle druhu přístupu uživatelů do knihovny:

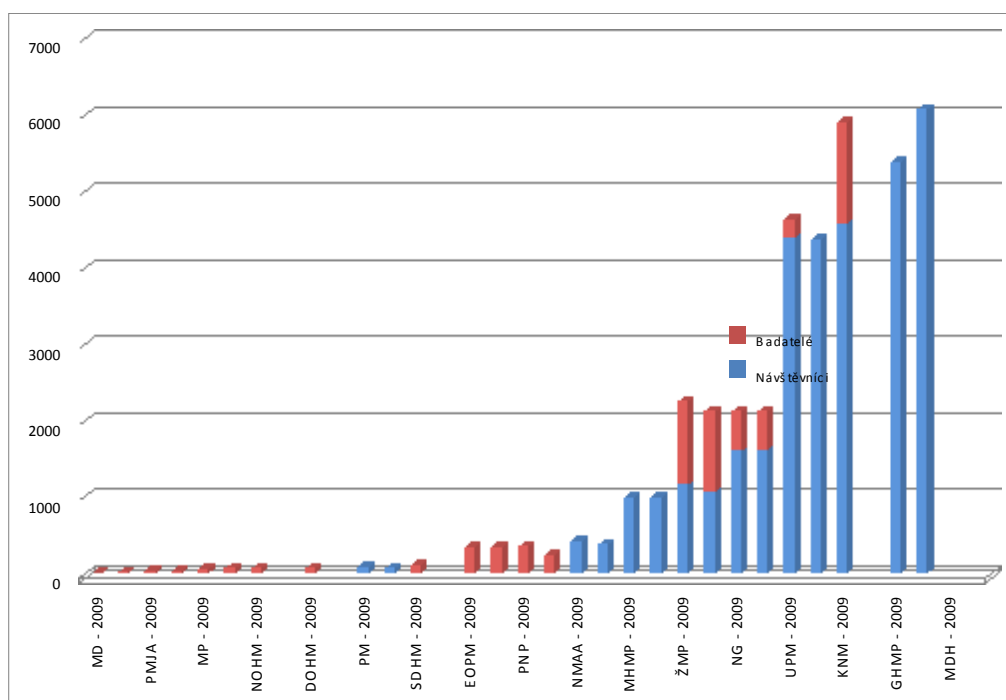
- zaměstnanci muzea - mají často přednostní práva před ostatními uživateli, např. publikace (i ty určené k prezenčnímu studiu) si půjčují k sobě na pracoviště nebo na tzv. trvalé výpůjčky (tedy do svých příručních knihoven nebo na domů) a mohou dávat akviziční návrhy na odbornou literaturu (počty zaměstnanců se neuvádí do statistik návštěvnosti);
- návštěvníci – mají volný vstup do knihovny většinou s možností půjčovat si publikace prezenčně - tedy nevyužívají služeb, na které je potřeba registrace a jejich návštěva bývá často jen jednorázová;
- registrovaní čtenáři a badatelé (ti většinou vyplňují tzv. badatelský list s uvedením studijního účelu u požadovaných dokumentů) – po registraci do knihovny a získání průkazu uživatele (čtenáře) knihovny mohou využívat i další služby, které jsou vázané na registraci (např. absenční výpůjčky, MVS);
- exkurze - pro odbornou nebo laickou veřejnost.

V posledních letech se muzea i muzejní knihovny začaly stále více zajímat

o statistiku návštěvnosti, o názory a mínění svých návštěvníků (uživatelů, čtenářů), jejich spokojenost a případné návrhy na zlepšení, zda doporučí návštěvu muzea i případné knihovny svým známým atp. Tento trend byl již dříve patrný u soukromých muzeí (jejichž hlavní finanční příjem pochází ze vstupného do expozic), která určovala všem složkám instituce (i knihovnám) propagovat muzeum a jeho veškerou činnost mezi širokou veřejností. I v zahraničí je samozřejmostí, že státem podporované muzeum si váží svých návštěvníků a snaží se o zvyšování jejich počtu. Pokud by tak nečinilo, pravděpodobně by byla učiněna opatření k jeho změně nebo by bylo zrušeno. A tak i pražské muzejní knihovny vykazují statistiku návštěvnosti a uvádějí ji ve výročních zprávách muzea, prezentují svou činnost všemi možnými prostředky a zkoušejí využít nových trendů (např. Facebook používá již Národní muzeum, Židovské muzeum v Praze, Národní technické muzeum a Uměleckoprůmyslové museum) a lákají nové uživatele.

Přesto je možné se stále ještě setkat s muzejní knihovnou, která je místem jenom pro odbornou badatelskou práci a spíše jen uchovává a ošetřuje knižní sbírky, a pro kterou je velmi problematické rozšířit svou nabídku služeb i širší veřejnosti. Ovšem nižší návštěvnost některých muzejních knihoven je zapříčiněna zejména malým personálním a prostorovým vybavením, které pak ovlivňuje zpracování a zpřístupňování fondů – např. knihovna Muzea dělnického hnutí.

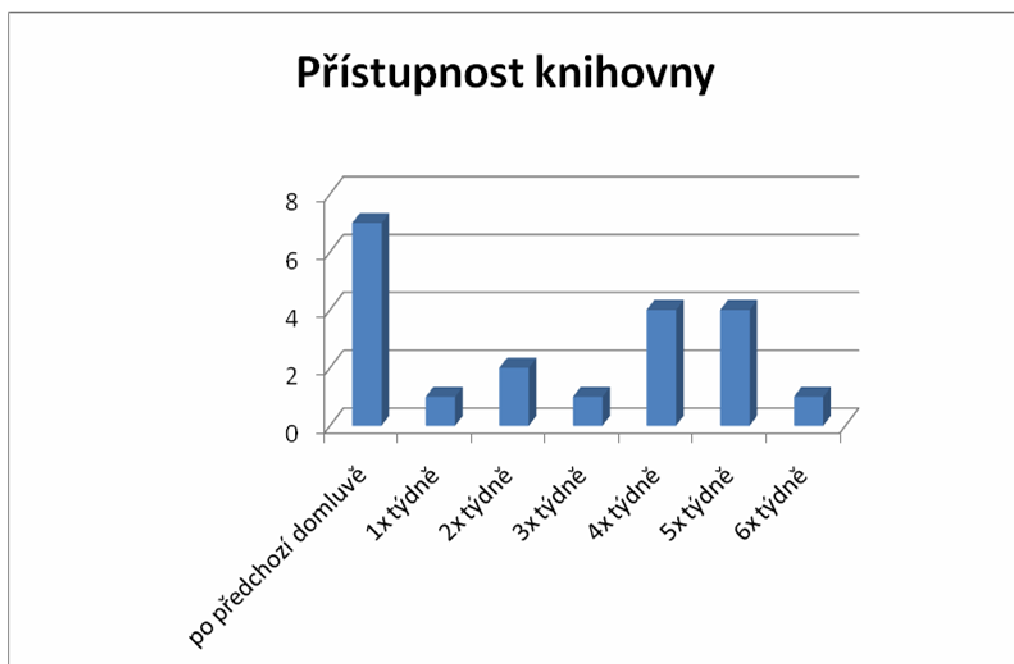
Statistika návštěvnosti za roky 2009 a 2010

Graf 16 - Statistika návštěvnosti za roky 2009 a 2010 pražských muzejních knihoven

Z dotazníkového šetření pražských muzejních knihoven je patrné, že ve statistice návštěvnosti za oba roky (12 vzorků) lze pozorovat u čtyř z nich stoupající tendenci, u třech je průměrná návštěvnost na stejné úrovni a u pěti lehce klesá.

Přístupnost muzejní knihovny pro veřejnost je závislá na její otevírací době.

Graf 17 - Přístupnost pražských muzejních knihoven (otevírací doba)

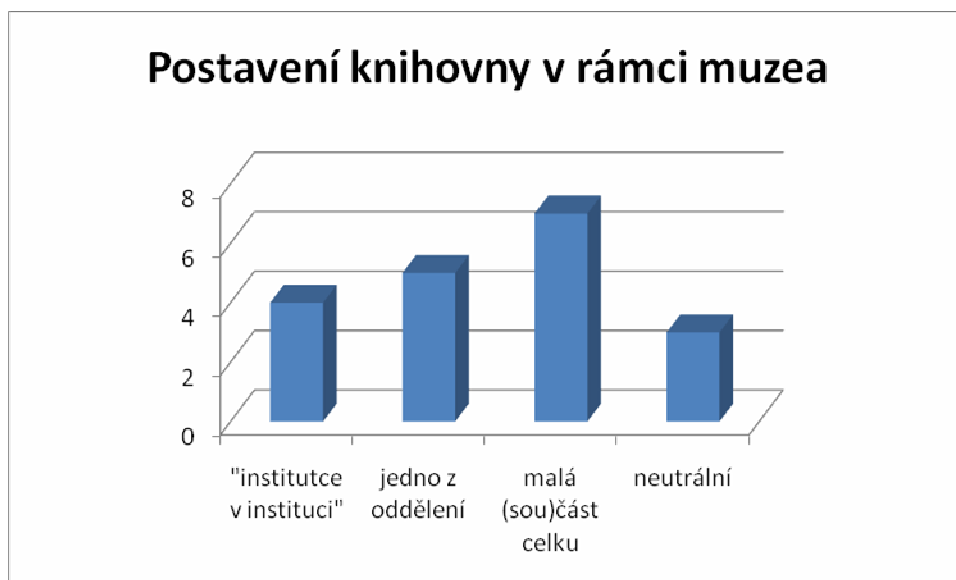
Po předchozí domluvě je přístupno 35 % pražských muzejních knihoven (např.

knihovna Muzea dělnického hnutí nebo knihovna Muzea policie ČR), ale zase alespoň 5x týdně (každý pracovní den) má otevřeno 25 % z nich (např. čítárna Galerie hlavního města Prahy, knihovna Židovského muzea v Praze nebo knihovna Památníku národního písemnictví).

4.1.12 Financování

Jak již bylo několikrát zmíněno, fungování muzejní knihovny je ovlivněno mimo jiné i jejím financováním, které závisí na rozhodnutí jejího zřizovatele a odvíjí se z rozpočtu muzea a jeho priorit. Peníze se dále rozdělují na fondy, vybavení knihovny a platy zaměstnanců. Knihovny také mají možnost žádat o financování z různých grantů a dotačních programů, které například každoročně vypisuje Ministerstvo kultury ČR (dotační programy VISK či Knihovna 21. století), dále mohou zkusit využít i sponzoringu.

Velmi záleží na tom, jakým způsobem knihovna spolupracuje s vedením muzea, jak se jí daří obhájit své zájmy a cíle. 85 % pražských muzejních knihoven si myslí, že zájmy knihovny jsou totožné se zájmy vedení muzea - tedy knižní fondy uchovávat i zpřístupňovat. Některé z nich však také zmiňují, že nejprve je nutné celý fond zcela zpracovat a teprve potom se budou snažit jej zpřístupňovat veřejnosti (např. knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského nebo knihovna Poštovního muzea).

Graf 18 - Postavení pražské muzejní knihovny v rámci muzea

Jako významnou uvádí svou pozici v rámci muzea 20 % pražských muzejních knihoven, naopak jako malou část celku se vidí 35 % dalších.

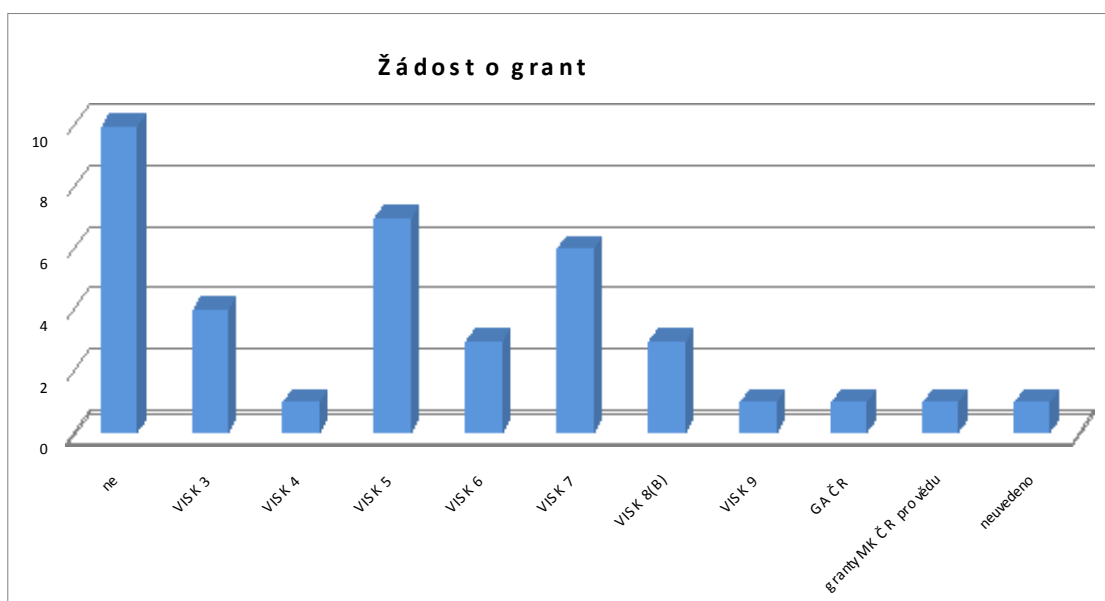
Příklady jiných organizačních uspořádání pražských muzejních knihoven (než je

knihovna jako samostatná organizační složka):

- čítárna Galerie hlavního města Prahy (přes umístění v historických interiérech ve výstavních prostorech Galerie se stále snaží poskytovat studijní prostředí pro své uživatele);
- knihovna je součástí hudebněhistorické oddělení Českého muzea hudby (Národní muzeum), v něm pracuje 11 pracovníků (10 úvazků) - ovšem jen 2 z nich jsou knihovníci starající se o knižní fond;
- knihovna a archiv národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea (knihovnice se stará také o obrazový archiv a fotoarchiv);
- příruční knihovna Entomologického oddělení Přírodovědeckého muzea Národního muzea (z praktických důvodů byla vyčleněna literatura pro samostatné oddělení umístěné v Kunraticích a knihovna následně začala sloužit i široké veřejnosti a poskytovat služby MVS na vlastní siglu, sami provádějí akviziční mezinárodní výměnu - i přesto nadále "spadá" pod Knihovnu NM - vzhledem k personální i finanční situaci).

Nedostatek finančních prostředků se pak odráží ve vybavení muzejní knihovny, ve využívání či aplikování novinek (nové technologie, nové služby, nové trendy), v personálním zabezpečení knihovny (počet zaměstnanců, jejich kvalifikace, odborná úroveň, rozvoj vzdělávání) a v poskytování služeb uživatelům.

Jak již bylo zmíněno, muzejní knihovny mají v současné době možnost využívat i dalších finančních zdrojů, jako jsou granty (např. Ministerstva kultury), fondy, sponzorské dary aj.

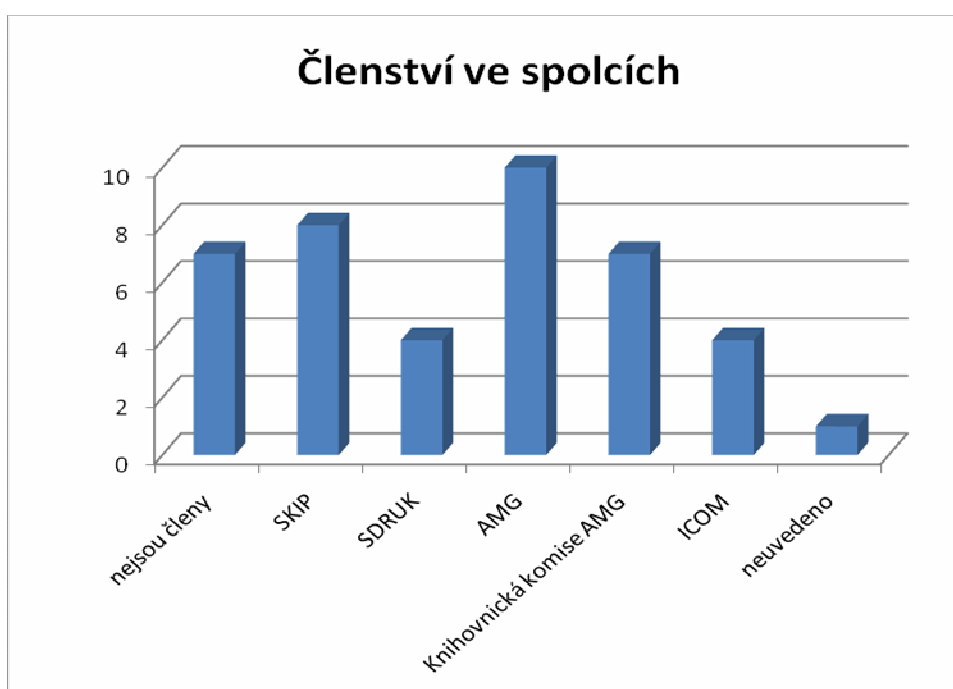
Graf 19 - Žádosti o grant pražských muzejních knihoven

Polovina pražských muzejních knihoven ještě nikdy nežádala o žádný grant – z těch, které tak již učinily, se nejčastěji žádalo o VISK 5 (35 %) a VISK 7 (30 %). Nejaktivnější z hlediska žádostí o granty je knihovna Národního technického muzea (viz kapitola *Knihovna Národního technického muzea*).

Z průzkumu také vyplynulo, že na otázky týkající se financování fondů, vybavení a platů zaměstnanců muzejních knihoven v Praze nejsou knihovny ochotné odpovídat nebo nemají přesné informace. Lze pouze konstatovat, že polovina z nich se snaží využívat dalších zdrojů financování kromě svého zřizovatele (tedy grantů, fondů nebo sponzorů) anebo by se je rády pokusily využít v budoucnu, ale 35 % z nich se také nesnaží jiné zdroje využít a některé přiznávají, že se o to také ani v budoucnu nebudou snažit (např. čítárna Galerie hlavního města Prahy, knihovna Muzea družstevnictví nebo knihovna Poštovního muzea). A zároveň se také snaží ztotožnit své cíle a zájmy s vedením muzea a je zcela jedno, zda jsou to knihovny s pozicí „instituce v instituci“ (jsou tedy dostatečně velkou organizační složkou) nebo jsou jen malou součástí některého oddělení muzea s minimálním vlivem na chod instituce.

4.2 Aktivity muzejních knihoven

Muzea jsou v České republice začleněna do systému ochrany movitého kulturního dědictví a jejich činnost pomáhá udržovat řada institucí, z nichž nejvýznamnější jsou – Asociace muzeí a galerií České republiky (AMG), český výbor ICOM (International Council of Museums - Mezinárodní rada muzeí), Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), Sdružení knihoven České republiky (SDRUK) a Český komitét Modrý štít (preventivní ochrana, zmírňování rizik a pomoc při záchraně kulturního dědictví ohroženého přírodní katastrofou, selháním člověka či ozbrojeným střetnutím).

Graf 20 - Členství ve spolcích pražských muzejních knihoven

Členem AMG (přímo asociace nebo knihovnické komise) je 13 pražských muzejních knihoven (65 %). Druhým nejčastějším spolkem je SKIP (členem je 8 knihoven).

4.2.1 Asociace muzeí a galerií České republiky

Asociace muzeí a galerií České republiky (dále jen AMG) je nevládním neziskovým sdružením, dobrovolným profesním svazem muzejních institucí a osob činných v oboru. AMG v současné době sdružuje 272 řádných členů (přibližně 55 % muzejních institucí v České republice a zároveň 85 % těch největších z nich), a 62 členů čestných a individuálních. AMG je tedy důležitou muzejní platformou, která sdružuje muzea a galerie zřizovaná státem, samosprávnými celky, ale i podnikatelskými a

soukromými subjekty.

Základním posláním AMG je usilovat o všestranný rozvoj muzejnictví, hájit společné zájmy a práva muzeí. AMG se podílí na tvorbě koncepcí a významných projektů v oboru muzejnictví, vytváří a vede oborové informační systémy, zajišťuje různé formy vzdělávání pracovníků muzeí, všestranně propaguje a popularizuje činnost muzeí. Aktivně zasahuje do legislativního procesu uplatňováním profesních hledisek při tvorbě právních norem ovlivňujících odborné, právní i ekonomické postavení muzeí. Spolupracuje s partnerskými organizacemi doma i v zahraničí. Provádí vlastní vydavatelskou a nakladatelskou činnost. Tato bohatá činnost probíhá zejména prostřednictvím různých kolegií a komisí AMG.

Nejvyšším orgánem AMG je Sněm (svoláván jednou za 3 roky). Mezi sněmy řídí činnost AMG Senát. Výkonným orgánem AMG je sedmičlenná exekutiva, která řeší aktuální úkoly, hospodaří s finančními prostředky, sestavuje roční plán činnosti a rozpočet AMG. Struktura AMG je organizována na územním a profesním principu - je vytvářeno 14 krajských sekcí AMG a v současné době 17 oborových komisí AMG (dobrovolná sdružení členů společného profesního zaměření či zájmu). Dále existují kolegia AMG, tedy dobrovolná sdružení řádných členů – oborová a regionální [ASOCIACE, 2011].

Komise knihovníků AMG – Knihovnická komise (název používaný na stránkách AMG)

Cílem Knihovnické komise je metodicky zajišťovat chod všech muzejních a galerijních knihoven, podporovat širokou spolupráci v rámci AMG i mimo tento rámec, podporovat rozvoj a zavádění moderních informačních technologií, metodicky pomáhat knihovnám při řešení aktuálních problémů, rozvíjet regionální spolupráci, spolupracovat se Sdružením knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), podporovat další vzdělávání knihovníků a tím přispívat k rozvoji služeb knihoven pro veřejnost.

Nejvyšším orgánem Knihovnické komise je plenární zasedání – valná hromada, která volí přímou volbou předsedu, místopředsedu a tajemníka komise a schází se 1x ročně. Předseda komise má právo hlasovat na zasedáních Senátu a tím rozhodovat i o činnosti AMG. Výkonným orgánem Knihovnické komise je výbor (funkční období je tři roky a schází se nejméně 3x ročně), který se skládá z předsedy, místopředsedy a tajemníka (volených přímo valnou hromadou) a dále ze zástupců jednotlivých krajů ČR

(volených na zasedáních členů komise knihovníků v regionech). Členy výboru komise jsou též zástupci ústředních institucí – Národního muzea, Uměleckoprůmyslového muzea, Národního technického muzea, Národní galerie v Praze a Moravské galerie, pokud jsou členy AMG. Členem komise se může stát kterýkoli řádný, individuální či čestný člen AMG spravující knihovnu (tedy pracovník muzea, které je členem AMG).

Seminář

Nejdůležitější náplní činnosti komise je pořádání odborných seminářů. Program semináře je obvykle zaměřen na problematiku nových skutečností a aktuálních problémů v knihovnictví a muzejnictví. Témata a přednášky se týkají jak nové legislativy, tak služeb knihoven, automatizace, zpracování knihovního fondu (zejména jeho historické části) a jeho ochrany (především sbírkových fondů), spolupráce, digitalizace, CES), dále se jedná o zprávách o činnosti výboru Knihovnické komise Asociace muzeí a galerií ČR, probíhá valná hromada Knihovnické komise a konají se četné workshopy vztahující se ke konkrétním akcím knihoven v muzeu (na posledních seminářích to byly např. katalogizace starých tisků, restaurování knižních sbírek, literární expozice a památníky v muzeích). Právě na semináři se v předchozích letech jednalo hlavně o snaze zapojit muzejní knihovny do větší spolupráce s ostatními knihovnami a do větší účasti v podávání projektů usilujících o zlepšení postavení muzejních knihoven (např. programy VISK Ministerstva kultury ČR) a také o zvětšení počtu muzejních knihoven zaevidovaných u Ministerstva kultury ČR.

Neopomenutelnou součástí semináře jsou i společenská setkání, zajímavé odborné exkurze a kulturní akce. Semináře se konají každoročně vždy v jiném městě a v jiném muzeu a bývají třídní. Letos se bude konat 35. seminář v Českém Těšíně - program bude zaměřen na koncepci rozvoje knihoven v ČR, digitalizaci v muzejních knihovnách a sbírkové fondy v muzejních knihovnách.

4.2.2 Svaz knihovníků a informačních pracovníků

Svaz knihovníků a informačních pracovníků (dále jen SKIP) je dobrovolnou profesní a stavovskou organizací knihovníků a informačních pracovníků, která má charakter občanského sdružení. Posláním SKIP je usilovat o soustavné zvyšování úrovně knihovnické a informační práce a s tím spojené prestiže oboru a o to, aby ze strany státu, zřizovatelů knihoven a informačních institucí byly vytvářeny příznivé podmínky pro rozvoj knihovnických a informačních služeb v České republice.

SKIP se účastní odborné přípravy specialistů a přispívá k celoživotnímu vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků, zejména pořádáním odborných akcí. Spolupracuje se vzdělávacími institucemi a dalšími organizacemi, které se doma i v zahraničí zabývají knihovnictvím a informační činností. Rozvíjí kontakty s profesními spolky a organizacemi stejného nebo podobného zaměření doma i v zahraničí, je členem Mezinárodní federace knihovnických asociací - IFLA a EBLIDA. Podílí se na tvorbě a realizaci koncepcí oboru a jeho legislativy (jedná např. s ochrannými autorskými svazy, jako člen Unie zaměstnavatelských svazů ČR se aktivně podílí na přípravě a připomínkování legislativních norem - vyjednal např. bezplatné přebírání obálek a anotací pro online katalogy knihoven), spolupracuje s politiky při podpoře a rozvoji knihoven, podporuje vzájemnou spolupráci svých členů a usiluje o zvýšení společenské prestiže oboru.

SKIP sdružuje individuální i institucionální členy, zabývající se knihovnictvím a souvisejícími obory (občany profesně činné v knihovnách a informačních střediscích a instituce - knihovny nebo informační střediska). V současné době má 1 420 členů a je organizován na regionálním principu. Má 11 regionálních výborů. Členové SKIP se mohou podle své specializace a zájmů seskupovat v sekcích, v odborných komisích, v klubech a v pracovních skupinách jak na regionální, tak i celostátní úrovni. Jejich složení, program a náplň činnosti schvaluje na celostátní úrovni výkonný výbor SKIP, na regionální úrovni příslušný regionální výbor SKIP. Jedná se o: Český komitét Modrý štít, Ediční komise, Frankofonní klub, Klub dětských knihoven, Klub lékařských knihoven, Klub školních knihoven, Klub tvořivých knihovníků, Klub vysokoškolských knihovníků, Komise pro zahraniční styky, Sekce veřejných knihoven, Sekce vzdělávání, Zaměstnavatelská sekce [SVAZ, 2011].

Předseda Komise knihovníků AMG se účastní výkonného výboru (VV) SKIP a od roku 2010 je i místopředseda Komise knihovníků AMG členem VV - má tedy i hlasovací právo. Zástupce muzejních knihovníků je i v Ústřední knihovnické radě.

4.2.3 Další aktivity

Dalšími důležitými formami aktivit muzejních knihoven je spolupráce, výměna zkušeností či získávání nových informací z oborových konferencí, elektronických konferencí a na informačním portálu sloužícím pro potřeby muzejní knihoven - **Muzejním knihovnám** na stránkách knihovny UPM – <http://www.knihovna.upm.cz>. Webová stránka (portál) byla zřízena v závěru roku 2001 pro lepší vzájemnou

informovanost. Obsahuje materiály Knihovnické komise (jednací řád a přihlášku, vzorový knihovní řád pro muzejní knihovny), kontakty na členy, Adresář knihoven muzeí a galerií ČR, seznam muzejních knihoven, které mají na svých webových stránkách vystaven online katalog, informace o elektronických konferencích týkajících se muzejních knihoven, aktuální informace o semináři, články a prezentace ze seminářů i odkazy na další zdroje informací. Metodické rady jsou vhodné zejména pro menší muzejní knihovny. V současné době dochází k převádění dat na stránky AMG <http://www.cz-museums.cz>.

Pražské muzejní knihovny se zúčastňují různých **konferencí a seminářů** (často pravidelných - tzn. konaných jednou za rok), přičemž nejčastěji se jedná o již zmiňovaný Seminář knihovníků muzeí a galerií, dále to jsou např.:

- Inforum - zaměřené na elektronické informační zdroje a jejich profesionální využívání ve vědě, výzkumu, vzdělávání a podnikání, určené pro pracovníky odborných a veřejných knihoven, vědecké a výzkumné pracovníky, specialisty IT a další zájemce o tuto problematiku, pořadateli jsou Albertina icome Praha s.r.o. a Vysoká škola ekonomická);
- Knihovny současnosti - určené všem typům knihoven, pořádané SDRUK v Seči u Chrudimi;
- Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě - věnováno problematice spolupráce archivů, knihoven, muzeí, galerií při využívání informačních a komunikačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního dědictví, pořádá ji SKIP ve spolupráci s Národním archivem a Národní knihovnou ČR;
- Problematika historických a vzácných knižních fondů (Čech, Moravy a Slezska) - pořadateli jsou Vědecká knihovna v Olomouci a SDRUK;
- a další - Digitalizace v knihovnách, akviziční semináře, semináře SuAleph a jednorázové konference a semináře (např. Digitalizace aneb konec oslích uší, Seminář o autorském právu).

Dále mají knihovny možnost zapojit se také do **elektronických konferencí** (virtuální diskusní kluby založené na principu elektronické pošty, kde účastníci diskutují o předem smluvených tématech) - **KOMIG** (KOnference-Muzea-Internet-Galerie), která slouží všem pracovníkům muzeí i galerií a dalším zájemcům, kteří chtějí sdílet názory, příspěvky a různé informace týkající se oboru. Další tematicky zaměřené

elektronické konference jsou **Knihovna** (určena všem pracovníkům knihoven a informačních institucí, sleduje současné dění v oboru knihovnictví a informační vědy), Staré tisky (věnované problematice starých tisků, jejich katalogizaci a souvisejícím tématům), DISKUSE@MEMORIA.CZ (určená pracovníkům, kteří se zabývají rukopisy, starými tisky a pracovníkům archivů a muzeí), Katpol (katalogizační politika novodobých dokumentů vydaných od roku 1801), AKM (Archivy, knihovny, muzea - slouží pro vzájemnou výměnu zkušeností v paměťových institucích) a konference sdružující uživatele konkrétních automatizovaných knihovnických systémů - např. SUALEPH a ALEPH-L (knihovnický systém Aleph 500).

Různých konferencí (i elektronických) a seminářů se účastní 75 % pražských muzejních knihoven. Z průzkumu je však zřejmé, že muzejní knihovny nevyužívají tyto konference dostatečně (možná je ani neznají) a uvádí tak většinou jen Seminář knihovníků muzeí a galerií a e-konferenci KOMIG.

Pražské muzejní knihovny se také účastní již zmiňovaných projektů určených všem veřejným knihovnám:

- **Souborný katalog ČR** (CASLIN, <http://skc.nkp.cz>) - národní centralizovaný katalog, který koncentruje údaje o dokumentech ve fondech českých knihoven a institucí a v současné době obsahuje více než 4,4 miliony záznamů českých i zahraničních monografií, speciálních dokumentů a seriálů. Ve vyhledaných záznamech je informace o dostupnosti dokumentu - sigla a zkratka knihovny, ve které lze vyhledaný dokument vypůjčit. Jak již bylo zmíněno, 50 % pražských muzejních knihoven tak obohacuje tento katalog velkým množstvím záznamů o dokumentech, které nejsou ve fondech jiných knihoven, nebo aktuálními informacemi o odběrech unikátních seriálů - např. knihovna Muzea družstevnictví (zasílá jen záznamy o seriálech), knihovna Památníku národního písemnictví, knihovna Národní galerie v Praze, knihovna hudebněhistorického oddělení Českého muzea hudby NM, knihovna Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur NM a knihovna Sbírký dějin tělesné výchovy a sportu Historického muzea NM;
- **dotační programy VISK** Ministerstva kultury ČR – využívají je evidované muzejní knihovny zejména na technické vybavení, programové vybavení, digitalizaci periodik a monografií, pražské muzejní knihovny se nejčastěji

účastní programů¹⁷ - RETROKON (VISK 5 - Národní program retrospektivní konverze katalogů = převod lístkových katalogů do elektronické podoby¹⁸), Manuscriptorium (VISK 6 - Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica¹⁹) a Kramerius (VISK 7 - Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru²⁰);

- oborové informační brány vzniklé pod záštitou multioborové Jednotné informační brány (JIB, <http://www.jib.cz>²¹):
 - oborová brána **ART** (Umění a architektura - <http://art.jib.cz/>) umožňuje z jednoho místa jedním vyhledávacím rozhraním paralelně prohledávat různé české a zahraniční zdroje (katalogy knihoven, souborné katalogy, plnotextové databáze atd.) z oblasti umění, architektury, sochařství, malířství, designu a řady příbuzných oborů, navázala na projekt Virtuální umělecké knihovny (VUK), koordinátorem projektu je knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze a jeho řešitelé jsou také knihovna Národního technického muzea a knihovna Národní galerie v Praze, další pražské muzejní knihovny ji už využívají;
 - oborová brána **TECH** (Technika - <http://tech.jib.cz/>) – z oblasti přírodních a aplikovaných věd, techniky a medicíny, koordinátorem projektu je Národní technická knihovna a partnerem projektu je i knihovna Národního technického muzea.

17 Podrobnou statistiku žádostí muzejních knihoven o granty uvádí ve své práci *Systémy muzejních digitálních informací na www* Ilja Šedo. [ŠEDO, 2004] a také jsou přístupné i na stránkách VISK [VISK, 2011].

18 Základním cílem programu je zpřístupnění katalogů největších českých knihoven prostřednictvím internetu, jeho realizace umožňuje široké otevření katalogů i fondů jednotlivých knihoven místním i vzdáleným uživatelům, online objednávání dokumentů i zkvalitnění meziknihovní výpůjční služby [VISK].

19 Základním cílem programu je zajistit metodou digitalizace ochranu a široké zpřístupnění vzácných dokumentů knihoven a dalších sbírek tvořících důležitou součást národního kulturního dědictví. Program zabezpečí provoz technologií digitalizace v souladu se zásadami programu UNESCO Paměť světa [VISK].

20 Cílem programu je záchrana a zpřístupnění bohemikálních dokumentů tištěných na kyselém papíru, jejichž existence je ohrožena rozpadem (křehnutím) papírového nosiče (špatný fyzický stav především starších novin a časopisů výrazně omezuje využívání této součásti národního kulturního bohatství) [VISK].

21 Portál Jednotné informační brány umožňuje uživatelům z jednoho místa jedním vyhledávacím rozhraním využívat různé české a zahraniční zdroje (katalogy knihoven, souborné katalogy, plnotextové databáze, atd). Tyto zdroje lze rozdělit na volně dostupné a licencované (dostupné pouze z určitých předem nadefinovaných IP adres).

V průzkumu uvádí oborové brány, tedy spolupráci s nimi coby jejich zakladatelé či uživatelé, 65 % pražských muzejních knihoven.

V oblasti spolupráce pražských muzejních knihoven s dalšími podobně zaměřenými institucemi (knihovnami, muzei, galeriemi, archivy atd.) je mnoho možností působnosti (vzájemná výpomoc při zavádění stejného automatizovaného knihovnického systému nebo zpracování grantových projektů, rada při procesu katalogizace nebo zpracování záznamů pro CES). Záleží jen na knihovnách, co dělají pro zkvalitnění a rozšíření svých informačních a knihovnických služeb. A pokud jen 85 % pražských muzejních knihoven "spolupráci s ostatními" uvádí, zdá se to stále málo. Osobně doufám v příznivější vývoj v blízké budoucnosti, kdy i nespolupracující knihovny pochopí důležitost významu spolupráce.

4.3 Shrnutí současného stavu muzejních knihoven v Praze

Stav pražských muzejních knihoven se spolu s muzei začal od 90. let 20. stol. postupně zlepšovat:

- současný stav a vybavení depozitářů a prostorové možnosti vyhovují 45 % a nevyhovují také 45 % pražských muzejních knihoven (ovšem několik nespokojených již dnes ví o možné pozitivní změně do budoucna) - zlepšilo se také nevyhovující technické vybavení nebo ochrana objektů a sbírek před krádežemi a vloupáními, bylo investováno do rekonstrukcí a výstavby objektů (např. rekonstruovaná budova Židovského muzea v Praze, započatá rekonstrukce hlavní budovy Národního muzea a probíhající rekonstrukce Národního technického muzea). Zvětšily se úložné plochy depozitářů, zlepšilo se jejich technické vybavení a monitorování bezpečnosti podle špičkových parametrů (např. depozitáře knihovny Židovského muzea v Praze);
- otevírací doba - po předchozí domluvě je přístupno ještě 35 % pražských muzejních knihoven, ale proti tomu alespoň 5x týdně (každý pracovní den) má otevřeno 25 % z nich;
- 45 % pražských muzejních knihoven zažádalo o dotace z různých programů (nejčastěji VISK 5 a VISK 7), díky nim zkvalitnily své technické vybavení a ochránily a zpřístupnily (zdigitalizovaly) vzácné části zejména svých historických knižních fondů (digitalizaci využívá již 70 % pražských muzejních knihoven);
- zpracování fondu a katalogizace - kromě jediné pražské muzejní knihovny zpracovávají všechny ostatní svůj fond v elektronické podobě (70 % jich používá automatizovaný knihovnický systém (AKS) a 25 % jej vede alespoň v administrativní elektronické podobě), všechny knihovny zpracovávající fond do elektronické podoby jej doplňují i o zpětnou retrokatalogizaci (případně retrokonverzi) se snahou mít v AKS jednou celý fond (tj. 100 %), přičemž 75 % se snaží o zpracování všech typů dokumentů i v různých jazycích, většina z pražských muzejních knihoven katalogizujících v AKS už přešla na formát MARC21 a používá předmětová hesla, případně vytváří vlastní tezaury a alespoň polovina z nich používá MDT (přes polovinu pražských muzejních knihoven tak podává o knižním fondu uživatelům kvalitní informace);
- propagace na webu - 85 % pražských muzejních knihoven uvádí základní informace o sobě na internetu, z nich se alespoň pětina snaží i o poskytování aktualizovaných informací (seznamy nových přírůstků, pozvánky na akce);

- spolupráce a aktivity - různých konferencí (i elektronických) a seminářů se účastní 75 % pražských muzejních knihoven (nejčastěji Seminář AMG, členem AMG je 13 pražských muzejních knihoven), spolupráci s dalšími podobně zaměřenými institucemi (tedy knihovnami a muzei) uvádí 85 % (otázkou však zůstává - neměly by snad spolupracovat všechny?).

Na druhou stranu je ale nutné zdůraznit, že je možné ještě stále dost co vylepšovat, např.:

- v Praze je ve více než polovině muzejních knihoven (55 %) jen 1 pracovní místo (úvazek) - a tímto nedostatečným personálním zajištěním může trpět celý provoz knihovny a všechny její činnosti, zejména poskytování služeb a správa knižního fondu (po skončení průzkumu bylo navíc zjištěno, že se jedno místo v pražské muzejní knihovně zrušilo);
- zpracování fondu elektronicky a jeho zpřístupňování na webu by mohlo být větší, knihovny se zpracovanou malou částí fondu elektronicky jsou ale ty s největšími fondy - např. knihovna ŽMP se středně velkým fondem má jako jediná celý svůj fond zpřístupněn na webu (kromě online katalogu vystavila i naskenované lístkové katalogy);
- jen polovina pražských muzejních knihoven posílá své záznamy do Souborného katalogu ČR - CASLIN (a do CES přispívá jen 30 % z nich) - kromě nedostatečné technické podpory nebo poddimenzovaného stavu zaměstnanců to může způsobovat i to, že jen 40 % knihoven podle svého vyjádření dodržuje knihovnické standardy pro katalogizaci fondu, podle nichž se pak posuzuje kvalita zasílaných záznamů do souborných katalogů;
- jen třetina pražských muzejních knihoven se snaží rozšířit své služby o další činnosti, jako je např. pořádání knihovnický zaměřených výstav, vytváření vlastních oborově zaměřených databází nebo pořádání přednášek nebo školení pro uživatele;
- propagace - jen 45 % pražských muzejních knihoven se prezentuje pomocí tištěných materiálů (nejčastěji letáků), 25 % je prezentováno i pomocí médií (rozhlasu, tisku či televize) a 3 % se v rámci svého muzea prezentují i na sociální síti Facebook, z odpovědí na otázku věnovanou prezentaci knihoven na internetu také vyplynulo, že některé pražské muzejní knihovny samy moc netuší, jak na tom ve skutečnosti se svou vlastní prezentací jsou a nebo těmito činnostem nepřikládají žádný význam, a jen 35 % pražských muzejních knihoven vystavuje online katalog (přestože elektronicky

zpracovaný fond jich má 70%);

- přes zmiňované finanční problémy (tedy nedostatečné finanční prostředky např. na pořízení automatizovaného knihovnického systému nebo nevykonávání určitých služeb a činností) polovina pražských muzejních knihoven ještě nikdy nezkusila zažádat o grant či jinou finanční dotaci.

Z průzkumu také vyplynulo, že prioritou některých muzejních knihoven je v současné době hlavně zpracování celého fondu a vyřešení nedostatečných depozitárních prostor a až v "druhé" řadě je zprovoznění elektronického katalogu a spuštění spolupráce se Souborným katalogem ČR (knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského nebo knihovna Poštovního muzea). V dnešní informační době je snad však téměř nutností dát o sobě (tedy o knihovně) nejprve vědět (i když by to byla jen nepatrná část nebo informace o fondu), a pak se zabývat tím, v jakém stavu (počtu) jim uvedené informace knihovna poskytuje.

4.4 Příklady pražských muzejních knihoven

- Knihovna Národního muzea je největší a nejstarší muzejní knihovna nejen v Praze ale i v České republice. Její historický vývoj a členění knižního fondu ovlivnilo i ostatní muzejní knihovny.
- Knihovna Židovského muzea v Praze patří mezi několik málo nestátních muzejních knihoven, jejím zřizovatelem je soukromá právnická osoba.
- Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze je kromě svého zajímavého historického vývoje centrem organizace aktivit muzejních knihoven z celé České republiky.
- Knihovna Národního technického muzea, která začala hodně využívat trendu digitalizace pro ochranu a zpřístupňování svých knižních sbírek a své zkušenosti se snaží předávat dál.

4.4.1 Knihovna Národního muzea

Národní muzeum je největším muzeem České republiky. Bylo založeno jako „Vlastenecké muzeum v Čechách“ dne 15. dubna 1818 slavnostním svoláním zemské šlechty. Ovšem myšlenka vzniku muzea a vytvoření knihovny s bohemikálním programem vznikla již v roce 1775 při založení přírodovědného kabinetu přístupného veřejnosti na pražské universitě. Od roku 1848 neslo název České muzeum, v období let 1854 - 1919 pak Muzeum Království českého a od té doby je známo jako Národní muzeum (v této práci bude používán jen název Národní muzeum). Majitelem a správcem sbírek Národního muzea byla Společnost vlasteneckého muzea v Čechách až do roku 1934, kdy byly sbírky převzaty do správy státu a roku 1949 byly převedeny i do jeho vlastnictví.

Národní muzeum se stalo centrem vědeckého bádání a soustředili se kolem něj čeští vlastenci. S tím souvisí i založení Matice české (1831), jejímž úkolem byla podpora a finanční zajištění vydávání české vědy a literatury, např. dodnes existujícího Časopisu Národního muzea, který začal roku 1827 vydávat František Palacký. Ten se také nejvíce zasloužil svým aktivním jednáním o následný rozvoj muzea, zejména vyhlášením nového programu a potřeb muzea v roce 1842.²² **Program** patří mezi nejvýznamnější dokumenty v dějinách Národního muzea a zároveň má i velký význam pro celé české muzejnictví a knihovnictví [VRCHOTKA, 1967, s. 25]. Palacký v programu rozčlenil muzejních sbírky do dvanácti oborů, z nichž některé se týkaly sběrného programu muzejní knihovny (ta měla být zaměřena na všechny obory zastoupené v muzeu i se záběrem na zahraniční literaturu). Vše znovu zapracoval do nových muzejních stanov roku 1847.

Sbírky muzea byly zpočátku shromažďovány v minoritském klášteře sv. Jakuba na Starém Městě a v soukromých bytech (např. členů Společnosti vlasteneckého muzea). Prvním stálým **sídlem muzea** byl Šternberský palác na Hradčanech [SRŠEŇ, 1991]. V roce 1846 se muzeum stěhovalo do paláce Jana Nostice Na příkopě, který více vyhovoval sbírkám i knihovně. Již roku 1840 vypracoval František Palacký návrh na zbudování novostavby muzea v rámci nakonec neuskutečněného projektu střediska vědy a kultury, který obsahoval progresivní požadavky alespoň z části uskutečněné o půl století později (výstavní sály, knihovna, archiv, studovny a čítárny, depozitáře,

22 „Das vaterländische Museum im Jahre 1842. Vom Verwaltungsausschusse der Gesellschaft. Im Selbstverlag des Museums“ [VRCHOTKA, 1967, s. 25]

idea Panteonu). Až roku 1876 darovala městská rada vhodný pozemek na horním konci dnešního Václavského náměstí a roku 1883 byl vybrán návrh architekta Josefa Schulze. Stavba započala roku 1885 a dokončovací práce skončily počátkem roku 1890. Slavnostní zpřístupnění nové budovy se konalo dne 18. května 1891. Nová reprezentační budova byla v porovnání se staršími objekty nesrovnatelně větší, ale i přesto během několika let pro potřeby muzea nedostačovala. Sbírkový muzea nadále narůstaly (a stále narůstají), ale několik projektů výstavby dalších budov pro Národní muzeum se nakonec nerealizovalo.

Po příslibu z roku 2006 nakonec Národní muzeum získalo v roce 2009 protějščí budovu bývalého Federálního shromáždění (dříve v ní působilo také Rádio Svobodná Evropa). Do tohoto objektu (nyní nazvaného Národní muzeum - Nová budova) byla přesunuta část sbírek a započala tím tak první etapa již dlouho připravované rozsáhlé a náročné **rekonstrukce** hlavní budovy Národního muzea. Od 8. července 2011 je i hlavní budova kvůli rekonstrukci zcela uzavřena, pravděpodobný termín jejího ukončení je červen 2015.

Knihovna Národního muzea

Již od počátku vzniku měla knihovna jako součást Národního muzea významné postavení. Byla ustavena jako veřejná knihovna s programem české národní knihovny a zároveň plnila poslání odborné knihovny ústavu. Brzy svým rozsahem sbírek a působností překročila program daný jí zakladateli a v rámci vlastního ústavu se stala nesporně jednou z nejvýznamnějších složek a mezi sbírkami měla vedoucí postavení [VRCHOTKA, 1967, s. 3].

Základy knihovny položil a s popisováním sbírek začal roku 1819 první muzejní knihovník (tehdy "bibliotékář") Václav Hanka, žák Josefa Dobrovského.

Podrobný program muzejní knihovny vycházel z memoranda o založení muzea²³, dalších písemných návrhů a schválených stanov Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách z roku 1822. Rozděлил knihovnu na dvě oddělení – oddělení bohemikální literatury a oddělení odborné literatury. **Směrnici**²⁴ pro jednotné

23 Memorandum „*Aphorismem zum Entwurf eines National-Museums für Böhmen*“ bylo vydáno 2. dubna 1818 a obsahovalo již návrh na formulaci programu knihovny, která měla obsahovat literaturu věd exaktních a bohemika [VRCHOTKA, 1967, s. 11].

24 „*Instruction für den Bibliothekar des Vaterländischen Museums und Dienstordnungsbestimmung in demselben*“. V patnácti paragrafech je vyjádřen účel směrnice, stanoven sběrný program muzejní knihovny a vymezena její funkce, stanoven způsob třídění, zpracovávání a katalogizace knih, listin a

zpracování a pořádání muzejních i knihovnických sbírek formuloval roku 1823 zakladatel slavistiky Josef Dobrovský spolu s Kašparem Šternberkem. Dodnes Knihovna Národního muzea vytváří bohemikální konzervační fond od rukopisů až po současnou tištěnou produkci a shromažďuje literaturu sloužící badatelům ve všech oborech, které jsou ve sbírkách Národního muzea zastoupeny (převažuje sice literatura přírodovědná, ale zastoupena je i humanitní). Instrukce prošla během několika let změnami, např. v roce 1834 byl program bohemikální sbírky rozšířen na všechna slavika a v roce 1839 i na slovanskou literaturu [VRCHOTKA, 1967, s. 44].

Díky iniciátorům vzniku muzea z řad významných šlechticů (hrabě Kašpar Maria Šternberk, František Klebelsberk a český purkrabí František Antonín Kolovrat Libštejnský) a představitelům českého národního obrození (zvláště Josef Jungmann) začaly do knihovny přicházet významné sbírky zaměřené nejen na přírodovědnou orientaci muzea, ale hlavně na bohemikální program literární, umělecký a i obecně kulturní. Jednalo se např. o knihovnu z březnického zámku (dědictví po Janu Krakovském z Kolovrat), dar pražského arcibiskupa Václava Leopolda rytíře Chlumčanského, po roce 1850 se muzejní knihovna rozrostla o pozůstalost J.A. Komenského, knihovnu hraběte Františka Antonína Kolovrata Libštejnského z Rychnova nad Kněžnou (35 000 svazků), zakoupeny byly soukromé knihovny Václava Hanky, Pavla Josefa Šafaříka a mnoha dalších [CEJPEK, 2002, s. 166–167].

Malé a temné místnosti ve Šternberském paláci nebyly pro knihovnu vyhovující a ani pozdější prostory v Nostickém paláci nestačily pro nové přírůstky knih (přesto již tehdy měl v Nostickém paláci muzejní knihovník - po smrti V. Hanky se jím stal Antonín Jaroslav Vrt'átko - služební byt) [KNIHOVNA, 1999]. K přestěhování a umístění knihovny do nové budovy na Václavském náměstí došlo za knihovníka Adolfa Patery. Knihovna měla k dispozici čtyřposchodový depozitář s kovovou konstrukcí a speciální skladiště pro sbírku rukopisů a starých tisků.

Růst knihovny stále pokračoval, v průběhu let přibývaly i další významné sbírky (např. zámecká knihovna Eduarda hraběte Pálffyho). Knihovna také začala vystavovat ukázky ze svých fondů v trvalé expozici v budově Národního muzea a na dočasných výstavách.

Již od 30. let 20. stol. jsou však prostory knihovny naplněny a dnes jsou tak její

rukopisů, způsob věcného stavění knih, způsob zabezpečení knihovny, úřední hodiny, výpůjční řád aj. [VRCHOTKA, 1967, s. 36–43].

pracoviště, depozitáře a dílny v mnoha budovách nejen po Praze, což ztěžuje zejména provoz knihovny (dovoz objednaných výpůjček z depozitářů do studovny).

Během druhé světové války musely být nejvzácnější části knihovní sbírky dočasně evakuovány mimo Prahu na hrady a zámky. Po roce 1945 byly získány některé konfiskované knihovny a sbírky. Od roku 1954 je Knihovna Národního muzea pověřena správou všech hradních, zámeckých a palácových knihoven v českých zemích, které obsahují přes 1,6 milionu svazků a jejich význam spočívá v tom, že se zachovaly odděleně a nebyly nějak promíchány ať v rámci jedné instituce nebo mezi několika institucemi (lze tedy u nich sledovat vývoj a kulturní obraz doby, rodu, majitele, společenské vrstvy apod.).

V roce 1957 byla založena trvalá expozice Knihovny Národního muzea - Muzeum knihy ve Žďáru nad Sázavou, které je věnovaná problematice knižní kultury.

V roce 1976 začala působit při Knihovně Národního muzea Oborová komise pro knihovny muzeí a galerií v České republice a stala se tak jejich metodickým centrem (jak již bylo dříve zmíněno, po roce 1997 se z ní stala Komise knihovníků AMG).

V roce 1996 byly všechny knihovní fondy uložené v depozitáři na zámku Peruc (kam se ukládaly od roku 1955), včetně částí periodik z depozitáře na tzv. zámečku (Místodržitelství letohrádek v Královské oboře, kam byla roku 1949 přemístěna periodika) přesunuty do Terezína do upravených depozitářů, které by měly na další půlstoletí vyřešit problémy s místem.

Podle Statutu Národního muzea ze dne 10. srpna 1994 je Knihovna Národního muzea veřejnou vědeckou knihovnou. Je jedním z pěti odborných ústavů Národního muzea spolu s Přírodovědným muzeem, Historickým muzeem, Náprstkovým muzeem asijských, afrických a amerických kultur a Muzeem české hudby [KNIHOVNA, 1999]. Jejím současným ředitelem je Mgr. Martin Sekera, PhD.

Akvizice

K růstu knihovny přispívaly kromě dobrovolných darů od nakladatelů také tzv. policejní povinný výtisk (od roku 1854) a za první republiky právo kupovat nově vydané knihy s 50% slevou [KNIHOVNA, 1999, s. 7]. V roce 1947 získala knihovna právo povinného výtisku (od všech vydavatelů po jednom exempláři), který však v roce 1996 ztratila. Naštěstí jí zůstalo zachováno právo povinného výtisku na periodické publikace (vzhledem k obecně uznávanému významu největší sbírky novin a časopisů)

a také dostává od svého zřizovatele (Ministerstvo kultury České republiky) finanční prostředky na nákup tzv. placeného povinného výtisku (tato dotace činí asi 40 % z její akvizice, dalších 35 % akvizice tvoří dary, 18 % výměna a 7 % vlastní nákup²⁵).

Služby

Knihovna Národního muzea (dále jen Knihovna NM) je jedním z odborů Národního muzea a plní tak funkci zprostředkovatele informací a knihovnických dokumentů pro odborná oddělení Národního muzea. Zároveň je veřejnou vědeckou knihovnou a ústřední knihovnou sítě knihoven muzeí a galerií v České republice. Knihovna NM je knihovnou prezenční²⁶, fond se zapůjčuje badatelům pouze do studovny a je hojně využíván při realizaci expozic a výstav nejen Národního muzea, ale i nejrůznějších českých i zahraničních institucí. Významné postavení v něm zaujímají tzv. knižní celky, více než 50 soukromých knihoven známých osobností české vědy a kultury (někdy i s původním mobiliářem).

Kromě veřejných informačních a knihovnických služeb (výpůjční služby, meziknihovní výpůjční služby a mezinárodní meziknihovní výpůjční služby, reprografické a jiné kopírovací služby, informační služby, propagační služby) vykonává další aktivity:

- od roku 1956 vydává Sborník Národního muzea v Praze, řadu C – literární historie;
- sbírky vystavuje doma i v zahraničí;
- pořádá přednášky a přednáškové cykly (např. s Maticí českou, dnes sekci Společnosti Národního muzea) a školení (především pro pracovníky muzea);
- spolupracuje s tiskem, rozhlasem i televizí;
- digitalizuje fondy a snaží se o vydávání faksimilií svých vzácných fondů – jde o sbírky rukopisů, starých tisků, grafiky, ilustrace a štočků, které financuje z muzejního rozpočtu a grantů – VISK 4, 5, 6 a 7 a granty MK ČR pro vědu a výzkum (v rámci dotačního programu VISK 6 byly zdigitalizovány a na webových stránkách Manuscriptoria zpřístupněny např. *Budyšínský rukopis Kosmovy Kroniky Čechů*, *Jistebnický graduál* nebo *Jaroměřská bible*)

25 Použitá data jsou z vlastního dotazníkového šetření z kapitoly *Průzkum současného stavu pražských muzejních knihoven*.

26 Zaměstnancům Národního muzea půjčuje i absenčně.

[Manuscriptorium, 2011] a v rámci VISK 7 Kramerius se jedná např. o *Časopis českého Museum* (ČČM).

Celkový počet svazků přesahuje v současnosti 3,61 milionu. Na konci roku 2010 bylo v CES (Sbírka Národního muzea - zejména podsbírky knihy, písemnosti a tisky, časopisy, doklady k vývoji knižní kultury) nahlášeno cca 154 tis. svazků, jedná se zejména o sbírky rukopisů, starých tisků, kramářských písní, bibliofilie, ilustrace, grafiku, plakáty, svaté obrázky, exlibris, štočky atd.

Knihovna NM využívá **automatizovaný knihovnický systém KpWin**, má v něm zpracováno asi 10% fondu, katalogizuje do něj nové přírůstky (průměrný roční přírůstek je 7300 svazků) a vystavuje online katalog Knihovny NM od roku 2002 (k internetu je připojena od roku 1998). Kromě online katalogu zpřístupňuje také naskenovaný lístkový katalog - generální jmenný katalog Knihovny NM do roku 2001, naskenovaný lístkový katalog cizojazyčných starých tisků Knihovny NM a seznamy (přehledy částí fondů) Oddělení knižní kultury Knihovny NM. Svými záznamy také přispívá do Souborného katalogu ČR CASLIN.

V současnosti má Knihovna NM **osm oddělení**:

- oddělení základní knihovny - obsahuje bohemikální tiskovou produkci od 19. století do současnosti (více než 1,6 milionu svazků), v počátcích tematicky převažovala sice literatura z oborů přírodních věd, zastoupena však byla dostatečně i literatura společenskovední, zvláštností jsou tzv. knižní celky - jedná se o soukromé knihovny významných osobností české vědy a kultury uchovávané v původní podobě a uspořádání (např. knihovna Františka Palackého a knihovna Pavla Josefa Šafaříka);
- 2. oddělení rukopisů a starých tisků - spravuje nejvzácnější fondy Knihovny NM - jedná se o sbírku rukopisů (přes 6 000 svazků), sbírku inkunábulí a starých tisků a dvě palácové knihovny (Nostická a Kinských);
- 3. oddělení časopisů - jeho pracoviště, studovna i depozitáře jsou umístěny v tzv. zámečku, obsahuje téměř úplnou konzervační sbírku bohemikálních periodik (tj. novin a časopisů a dalších nejméně dvakrát do roka vycházejících tisků, které byly a jsou vydávány na území Čech, Moravy, Slezska - získává je na základě tzv. povinného výtisku periodických publikací;
- 4. oddělení zámeckých knihoven v České republice - shromažďuje informace

o zámeckých knihovnách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a zajišťuje jejich zpracování a vědecké využití a zpřístupňuje sbírky formou výstav, katalogů a vědeckých soupisů apod. (knihovny jsou ve vlastnictví různých institucí - kromě Národního muzea památkových úřadů, archivů, muzeí i soukromých osob, ale veškeré výpůjčky i další agendu zajišťuje právě Knihovna NM) - jde o soubor 341 jednotlivých knihoven, které dohromady obsahují 1 672 000 svazků;

- 5. oddělení knižní kultury - zaměřené na sbírání dokladů neknižní povahy 19. a 20. století (sbírkové fondy bibliofilie, exlibris, ilustrace a grafika, kramářské písně, nakladatelské pozůstalosti, obrození, plakáty, svaté obrázky, štočky a hmotné památky, varia, zbožné vzpomínky);
- 6. oddělení služeb - vzniklo v roce 1992 vyčleněním studovny a výpůjčního protokolu z oddělení základní knihovny a připojením fotolaboratoře, zpřístupňuje knižní a sbírkové fondy Knihovny NM registrovaným uživatelům k prezenčnímu studiu ve studovně, která má členěnou příruční knihovnu s volným výběrem (6 142 svazků), k dispozici je přístup k internetu, denní tisk a poslední čísla vybraných společenskovědních časopisů, oddělení poskytuje služby výpůjční, informační, referenční a reprografické;
- 7. oddělení mezinárodní výměny publikací - zabývá se akvizicí odborné literatury - tj. výměna, nákup, dary (oddělení nazváno podle zdroje doplňování, který se na něm podílí největší měrou), jde o publikace z oborů historie (včetně umění), přírodní vědy (zejména literatura taxonomická), knihovnictví, knihověda (rukopisy, staré tisky, knižní kultura), muzeologie;
- 8. Muzeum knihy umístěné na zámku dr. Radslava Kinského ve Žďáru nad Sázavou (bývalý cisterciácký klášter) - chronologicky představuje dějiny písma, knihy a knihtisku především v evropských souvislostech (např. rekonstrukce středověkého skriptoria, pracovny mnicha - písaře knih, dobové knihařské dílny a knihovny knih na řetězech přikovaných z ochranných důvodů (tzv. libri catenati)).

Knihovna disponuje 43 plnými úvazky, což může tvořit až 50 zaměstnanců (liší se podle stanovení služeb, činností apod.). Služeb Knihovny NM za rok 2009 využilo 1333 badatelů domácích i zahraničních a navštívilo ji 4582 lidí (od června 2010 byla již knihovna z důvodů rekonstrukce a stěhování uzavřena).

Ostatní knihovny Národního muzea

Z bohatých sbírek Národního muzea se postupně vyčleňovala nová samostatná oddělení, z nichž některá mají dnes i své vlastní samostatné knihovny. Ty mají stejné evidenční číslo u Ministerstva kultury České republiky (případně siglu) a jejich knižní fond je většinou (nebo jen část) evidovaný Knihovnou NM, jinak jsou ale většinou nezávislé a mají vlastní pracoviště, depozitáře a studovny.:

- **knihovna Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur Národního muzea** - roku 1932 se přičlenilo Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur i se svou knihovnou, která pak byla i organizačně součástí Knihovny NM do 50. let 20. stol. Knihovnu začal programově budovat Vojta Náprstek již roku 1858 po svém návratu ze Spojených států amerických a byla k dispozici všem, kteří měli o její využívání zájem. Fond knihovny se skládá z Historické knihovny Vojty Náprstka (obsahuje knihy, časopisy a další fondy, jako např. sbírku fotografií, stereoskopických obrázků, grafiky, výstřižkových knih apod. - cca 65 000 svazků z nejrůznějších vědních oborů a žánrů zhruba do roku 1950, fond se již nedoplňuje), dále tzv. Krajanskou knihovnu (zahrnuje tisky krajanů - Čechů a Slováků - vydávané v zahraničí zhruba od 50. let 19. stol. do současnosti, dodnes se doplňuje především díky darům krajanů) a Odborné knihovny (shromažďuje publikace a periodika o mimoevropských národech - národopis, archeologie, historie, geografie, umění apod.). Knihovna spravuje také rozsáhlý archiv (členěn na Náprstkův archiv, archiv Amerického klubu dam, krajanský a cestovatelský archiv a sbírku výstřižkových knih). Všechny fondy knihovny se půjčují pouze prezenčně od září do června třikrát týdně.
- **knihovna hudebněhistorického oddělení Českého muzea hudby Národního muzea** - Hudební oddělení Národního muzea (dnešní České muzeum hudby Národního muzea) vzniklo jako samostatné oddělení až v roce 1946, do té doby byly hudební materiály a památky darované již v 19. stol. součástí jiných oddělení a sbírkových fondů. Dnes Hudebně-historické oddělení spravuje kolekci písemných, obrazových a zvukových dokumentů vztahujících se k hudbě a hudebnímu životu minulosti i současnosti, základem sbírek je notový archiv (čítající na 122 000 notových rukopisů a tisků z období od počátku 18. století do současnosti), hudebniny z 18. a počátku 19. stol., sbírka nenotových

písemností (korespondence skladatelů a dalších osobností hudebního života, osobní doklady, rukopisy hudebně-publicistických a hudebně-vědeckých prací, rukopisné poznámky a pamětní zápisy), sbírka koncertních a divadelních programů, plakátů, novinových výstřižků a k dispozici je i bohatá odborná knihovna, studovna je pro veřejnost otevřená čtyřikrát týdně.

- **knihovna Divadelního oddělení Historického muzea Národního muzea** - divadelní oddělení Historického muzea Národního muzea se se svou knihovnou osamostatnilo v roce 1930 (v roce 1924 převzalo NM archiv Sboru pro zřízení Národního divadla, ale ten byl až do roku 1930 součástí Knihovny NM - někdy se tedy jako datum zřízení knihovny uvádí 1925 někdy 1930). Knihovna je samostatná (fond si spravují sami), i když je část fondu (cca 6000 svazků) zkatalogizována Knihovnou NM, fond je umístěn v Terezíně (jako součást sbírkového fondu, pouze prezenční výpůjčky nebo na základě výpůjčních smluv). V současné době z důvodu rekonstrukce uzavřena.
- **knihovna Národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea** - základem národopisného oddělení (často nazývaného etnografické) je několik původně samostatných celků - sbírka Muzea království českého zvaná Selská síň z roku 1894, fond budovaný Josefou Náprstkovou pro původní Náprstkovo České průmyslové muzeum ze 70. let 19. stol. a sbírky Národopisného muzea československého z roku 1896. Národopisné muzeum československé se roku 1901 přestěhovalo do Letohrádku Kinských (známého také jako Musaion) v Kinského zahradě a od té doby v něm sídlí. V roce 1922 se Národopisné muzeum spojilo s Národním muzeem jako Národopisné oddělení Historického muzea NM. Podle prvního záznamu v přírůstkové knize se založení knihovny odvozuje od 24.1.1905. Národopisná knihovna budovaná již celé století obsahuje přes 10 000 svazků, v současné době je studovna knihovny a archivu až do odvolání z provozních důvodů pro veřejnost uzavřena.
- **knihovna Sbírký dějin tělesné výchovy a sportu Historického muzea Národního muzea** - základem sbírkového fondu jsou sokolská muzea (Muzeum Tyrše a Fügnera z roku 1885 a Muzeum České obce sokolské z roku 1914), která byla roku 1953 začleněna do Státního muzea československé tělesné výchovy a sportu a to bylo roku 1972 přičleněno k Národnímu muzeu jako součást Historického muzea, od roku 2010 jako Sbírký tělesné výchovy a sportu

Historického muzea (sbírku spravuje Oddělení novodobých českých dějin HM). Knihovna má v současné době cca 30 000 svazků, z toho téměř 600 titulů sportovních a tělovýchovných periodik. Knižní fond obsahuje především odbornou tělovýchovnou a sportovní literaturu od 19. století do současnosti a je vzhledem ke svému historickému významu uživatelům zpřístupněn pouze prezenčně. Knihovna je v současné době z důvodu balení sbírek a stěhování do Nové budovy Národního muzea dočasně uzavřená, po rekonstrukci a stěhování bude možná mít opět samostatnou studovnu a badatelnu (jako měla i dříve v historické budově Národního muzea).

- **knihovna Oddělení pravěku a antického starověku Historického muzea Národního muzea** - za formální vznik samostatného prehistorického oddělení Národního muzea se považuje rok 1893, od roku 1919 se datuje samotný název Prehistorické oddělení, od roku 1970 název Oddělení prehistorie a protohistorie, toto oddělení bylo v roce 2010 sloučeno s Oddělením klasické archeologie do nového Oddělení pravěku a antického starověku Historického muzea. Knihovna spravuje 9 000 svazků a po předchozí domluvě je poskytuje do studovny Knihovny NM v Nové budově Národního muzea (v současné době uzavřená).
- **knihovna Entomologického oddělení Přírodovědeckého muzea Národního muzea** - v roce 1920 vzniklo entomologické pracoviště v rámci zoologického oddělení, roku 1952 bylo ustaveno jako samostatné oddělení a od roku 1961 je dislokováno v zámku v Praze - Kunraticích (tehdy ještě mimo Prahu). Z praktických důvodů se tedy vyčlenila entomologická a zoologická literatura z fondu Knihovny NM a v rámci detašovaného pracoviště Entomologického oddělení byla zřízena příruční knihovna. Její fond entomologické literatury (cca 6800 svazků monografií a periodik zahrnující zásadní entomologické publikace od konce 18. století do současnosti, např. knihovna Josefa Hlisnikowskeho) byl významně rozšiřován vlastními aktivitami (mezinárodní výměna, pozůstalosti, nákupy soukromých entomologických knihoven) a slouží nejen pracovníkům muzea, ale po dohodě i badatelské veřejnosti (české i zahraniční). Některé služby vyřizují vzhledem k umístění knihovny samostatně (např. MVS), přesto se knihovna považuje jen za "příruční" knihovnu Knihovny NM (zejména kvůli zvládnutí veškeré agendy a také vzhledem k personální a finanční situaci - kdy pracovník knihovny nemá odborné knihovnické vzdělání).

Součástí Knihovny NM býval i Literární archiv, který byl ale roku 1953 přesunut do Strahovského kláštera a stal se základem Památníku národního písemnictví (a jeho knihovny).

Knihovna NM je největší muzejní knihovnou v Praze i v České republice (podle velikosti svého fondu je po Národní knihovně ČR druhou největší knihovnou v České republice). Její úctyhodná minulost je známá, jako instituce je respektovaná. Přesto to v dnešní intenzivní době nestačí a tak i pracovníci této knihovny se snaží reagovat na nové výzvy, trendy, očekávání a požadavky uživatelů – např. začali využívat digitalizaci a zpřístupňování fondu v digitálních knihovnách.

Největším úkolem posledních let ale byla příprava Knihovny NM a jejich fondů na velkou **rekonstrukci** historické budovy Národního muzea. Jaké fondy a služby budou připraveny pro veřejnost po jejich instalaci v nových depozitářích, nyní nelze přesně říci. Pravděpodobně od září roku 2011 bude pro čtenáře otevřena studovna Knihovny NM v Nové budově Národního muzea (zřejmě ještě v omezeném režimu, protože se bude provádět revize přestěhovaných fondů) a po ukončení rekonstrukce bude fond základní knihovny opět vrácen do depozitáře v historické budově Národního muzea.

4.4.2 Knihovna Židovského muzea v Praze

Židovská kultura přikládá psanému a tištěnému slovu zásadní význam (náboženské předpisy, zvyky i obřady byly po staletí písemně fixovány v knihách) a vedla tak k budování osobních knihoven. Z hlediska ohrožení většího množství veřejně přístupných židovských knih to bylo také bezpečnější. Veřejné židovské knihovny tak začaly být zřizovány v relativně pozdější době, tvořily je převážně odkazy a dary starých hebrejských tisků od rabínů, učenců nebo obchodníků - filantropů.

Původním záměrem pro založení **Židovského muzea v Praze** (dále jen ŽMP) v roce 1906 bylo zachovat cenné umělecké předměty z pražských synagog, které byly v rámci přestavby Židovského města počátkem 20. století zbořeny. Činnost muzea byla ukončena po okupaci Československa a sbírky přešly do správy pražské Židovské náboženské obce na přelomu let 1939-40. Muzeum samotné fungovalo do přelomu listopadu-prosince 1941, kdy bylo pro veřejnost uzavřeno. „Knihovna jako samostatné oddělení v muzeu nefungovala, avšak knihy tvořily neodmyslitelnou součást jeho sbírek.“ [NADĚJE, 2007, s.5]

V roce 1942 nacisté zřídili **Židovské ústřední museum**, kam byly soustředěny liturgické předměty ze zrušených židovských obcí a synagog z území Protektorátu Čechy a Morava a také předměty ze sbírek ŽMP. Snahou odborníků v něm pracujících bylo zachránit židovské památky ohrožené probíhající konfiskací židovského majetku, nacisté však byli vedeni jinými záměry než původní tvůrci ŽMP.

Po 2. světové válce přešlo muzeum pod státem dosazenou Národní správu Židovské rady starších a částečně také pod správu Rady židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské. V roce 1950 pak bylo pod nátlakem převedeno do vlastnictví státu. Působení takto vzniklého **Státního židovského muzea v Praze** bylo poznamenáno řadou omezení znemožňujících plně vyvíjet odbornou, expoziční, výzkumnou a osvětovou činnost.

K 1. říjnu 1994 byly budovy vráceny Židovské obci v Praze a sbírky Federaci židovských obcí ČR a současně vzniklo **Židovské muzeum v Praze** jako nestátní instituce (zájmové sdružení právnických osob) [ŽIDOVSKÉ, 2008]. Knihovna ŽMP je tak jedna z mála soukromých muzejních knihoven, která je evidovaná u Ministerstva kultury ČR.

Knihovna Židovského muzea v Praze

Jádrem dnešního knižního fondu knihovny ŽMP je bývalá **knihovna pražské Židovské náboženské obce** (dále jen ŽNO) založená roku 1874. Knihovna ŽNO ukončila činnost v roce 1939, knižní sbírka byla zabavena nacisty a v roce 1946 se stala součástí obnoveného ŽMP, dodnes tvoří samostatnou část fondu uloženou odděleně s vlastním označením „F“ (z původního množství cca 25 tis. svazků se zachránilo jen 15 tis. knih) [SINGEROVÁ, 2009].

Knihovna ŽNO měla navazovat na tradici města Prahy jako významného centra židovské kultury, vědy a vzdělanosti. Jejím základem se staly dary a odkazy významných pražských osobností (vrchní rabín Šelomo Jehuda Rapoport, pražský knihtiskař Moše Israel Landau). Knižní fond byl zpracováván a popisován významnými odborníky, prvním knihovníkem byl dr. Nathan Grün a posledním dr. Tobias Jakobovits (jím vypracovaný katalog knihovny z roku 1938 je dodnes využívanou bibliografickou pomůckou).

V roce 1945 bylo v obnoveném Židovském muzeu v Praze uloženo také cca 100.000 knih zachráněných z Ústřední knihovny ghetta Terezín (knihy pocházely ze záboru majetku příchozích osob do ghetta Terezín a z likvidovaných židovských či církevních organizací), knihy z tzv. „terezínské podstaty“ a hebrejské tisky zpracovávané tzv. Talmudkommandem (značené „Jc“). Knihovna ŽMP provedla výběr knih, které zařadila do fondu a ostatní uložila v odděleném depozitáři (místo se několikrát změnilo, v roce 2006 byl vybudován moderní depozitář na Spořilově). V souvislosti s obnovením židovských obcí ŽMP poskytlo v letech 1945-1949 velké množství (cca 22 tis.) zápůjček modlitebních a dalších vytříděných knih, které byly v roce 1950 odepsány z muzejního inventáře. Dále byl převzat fond knih ze zámku v Mimoně a hradu Housce (nacisty zabavené knihy z majetku náboženských obcí v Německu) a naopak bylo vydáno např. cca 35 tis. knih organizaci Joint (The American Jewish Joint Distribution Committee) a 40 tis. knih JNUL (Jeruzalémská národní a univerzitní knihovna). Do roku 1950 bylo souhrnně do ŽMP zasláno více než 190 tis. svazků, z nichž téměř 159 tis. bylo vyřazeno v rámci převodů různým institucím nebo restituováno [NADĚJE, 2007, s. 49].

I po roce 1950, kdy se z ŽMP stalo Státní židovské muzeum (dále jen SŽM) a došlo tak k ukončení restitučních nároků židovským obcím a jiným organizacím, bylo muzeum několikrát donuceno vzdát se části svých sbírek (i knih) a prodat je. Vedoucím

knihovny byl dr. Otto Muneles, který se snažil z nahromaděného materiálu vytvořit vědeckou knihovnu se zaměřením na judaistiku a hebraistiku (stěžejní činností se stala evidence a katalogizace knih) a začal také vytvářet sbírku starých tisků a rukopisů. Knihovna byla součástí vědeckého oddělení a pracovníci přecházeli mezi jednotlivými úseky. Ze svědectví tehdejších zaměstnanců vyplývá, že ačkoliv navenek měla knihovna fungovat standardním způsobem, jednalo se o uzavřenou a izolovanou instituci ovlivněnou politickou situací s přísným bezpečnostním dohledem (knihovna musela vykazovat přehledy jmen badatelů a studovaných materiálů).

V 70. - 80. letech 20. stol. byla pozornost pracovníků knihovny SŽM věnována převážně katalogizaci hebraik, popisu sbírky rukopisů a starých pražských tisků (výsledky publikovány v odborném časopise *Judaica Bohemiae*), zbudování nepřístupného fondu zakázaných knih a podílela se také na dalších knižních výstavách muzea. Knihovnu SŽM vždy trápil nedostatek prostoru k uložení fondu i počet odborných pracovníků. V souvislosti s různým stěhováním do náhradních prostor nikdy nedošlo ke kompletnímu postavení celého fondu a uložení podle signatur.

„Vybudování moderních a kapacitou vyhovujících depozitářů pro celý fond a sestavení jediného katalogu k němu bylo hlavním úkolem obnoveného ŽMP.“
[NADĚJE, 2007, s. 58]

V listopadu 1994 se tak knihovna ŽMP stala samostatným oddělením ŽMP a vedení převzala Alena Jelínková. Letitá a usilovná práce s přípravou a stěhováním fondu byla ukončena otevřením nové administrativní budovy ŽMP v ulici U staré školy 1 na jaře roku 2001. V přízemí a v prvním patře byly vybudovány moderní, plně klimatizované **depozitáře** splňující přísné mikroklimatické požadavky pro uskladnění knih (prostory jsou klimatizovány tzv. pasivní metodou využívající instalace vnitřních ploch, které podle potřeby buď prostor chladí nebo temperují, a zabezpečuje je centrální elektronický bezpečnostní systém, dále jsou depozitáře vybaveny protipožárním systémem s jímacími žlábkami se zátopovými čidly podél obvodových stěn). Veškerý zpracovaný fond byl postaven podle signatur v kompaktních regálech zajišťujících cirkulaci vzduchu. V prvním patře byla zřízena pro veřejnost studovna s příruční knihovnou a s klimatizovanou badatelnou pro studium starých a vzácných tisků a archivních materiálů. V přízemí budovy slouží především pro laickou veřejnost Referenční centrum, které je významným přínosem pro celou administrativní budovu (jeho prostory často využívají i ostatní oddělení ŽMP pro kontakt s veřejností a

poskytnutí základních informací).

Služby

Zájemcům z řad domácí i zahraniční veřejnosti poskytuje knihovna ŽMP v tradiční i elektronické podobě služby zaměřené na výklad judaismu a historii Židů, k dispozici je tematicky rozdělená příruční knihovna a počítačové vybavení s přístupem na internet. Ročně využije služeb knihovny ŽMP v průměru 1066 registrovaných uživatelů a 1100 návštěvníků. Knihovna je pro ně **otevřena** třikrát týdně a Referenční centrum každý pracovní den (s výjimkou státních a židovských svátků).

Knihovna poskytuje služby výpůjční (prezenční i absenční, meziknihovní výpůjční), referenční (poskytování všeobecných informací), bibliografické (základní rešerše, vyhledávání v databázi obětí holocaustu, v databázi sbírkového oddělení, přístup do oborových tematických databází - např. Encyclopaedia Judaica, Jewish encyclopedia nebo Hebrew bibliography), konzultační (odkazy na odborné pracovníky ŽMP a spolupracující či příbuzné organizace) a reprografické.

V současné době čítá **fond** knihovny ŽMP cca 135 000 svazků, kromě historického fondu zahrnuje hebrejskou knižní produkci pocházející převážně z oblasti Čech a Moravy, dále literaturu věnovanou židovské historii na území Čech a Moravy a sbírku judaik nejrůznějších oblastí (historie, dějiny umění, filosofie, bibliografie, lingvistika i beletrie). Knihovna vlastní také rozsáhlou a cennou sbírku periodik, zahrnující jak historickou část (noviny, časopisy a ročenky z 19. století a první poloviny 20. století), tak i současné tituly, které knihovna získává nákupem i výměnou s našimi i zahraničními institucemi (nákup tvoří asi 70 % z akvizice, dary 25 % a výměna 5 %).

Od roku 1997 knihovna postupně zpracovává fond pomocí **automatizovaného knihovního systému ALEPH**, v současnosti je zpracováno asi 40 % fondu – jde o nové přírůstky (cca 1500 svazků ročně) i zpětnou retrokatalogizaci. Kromě online katalogu má knihovna k dispozici i staré lístkové katalogy - články z časopisů, Věstník Židovské obce náboženské (Roš Chodeš), jmenný katalog části terezínské sbírky, lístkový katalog knihovny Židovské náboženské obce v Praze (ŽNO), lístkový katalog knihovny Židovského muzea v Praze (ŽMP) a katalog „hebrejské knihovny“ ghetta Terezín, které jsou v současné době také již digitalizované.

Od roku 1998 je knihovna připojena k **internetu** a v současné době pravidelně aktualizuje informace na svých webových stránkách – uvádí např. seznamy nových

přírůstků a umožňuje uživatelům podávat návrhy na doplnění fondu. Katalog je online přístupný na internetu a registrovaní čtenáři mohou vedle vyhledávání provádět i rezervace a prodlužovat si výpůjčky. Knihovna spolupracuje se Souborným katalogem ČR CASLIN (k 1.1.2011 poskytla cca 27 tis. záznamů), vzácné exempláře z knižního fondu jsou hlášeny do CES (na začátku roku 2011 to bylo 1100 exemplářů).

V roce 2001 zahájila knihovna ŽMP projekt „Identifikace původních vlastníků knih“. Jedná se o zjištění původních majitelů knih nacházejících se v knižním fondu ŽMP, kam se dostaly v důsledku různých historických událostí. Jde o fyzickou prohlídku knih s vyhledáváním vlastnickým záznamů v nich a zaznamenání do speciální databáze.

V roce 2007 započala knihovna ŽMP na základě programu VISK 5 RETROKON projekt skenování lístkových katalogů (digitalizace zrestaurovaného lístkového katalogu), které jsou tak v současné době vyhledatelné v online katalogu knihovny (naindexovaná záhlaví odkazující na naskenované katalogy) s možností zasílání objednávek. Kromě něj spolupracuje na programu VISK 7 Kramerius, tedy na digitalizaci dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru, v případě knihovny ŽMP se jedná zejména o židovská periodika a základní monografie o judaismu.

V knihovně ŽMP v současné době pracuje 8 **zaměstnanců** celkem na 6,5 úvazku - kromě profesionálních knihovníků to jsou odborní pracovníci (judaisté, hebraisté), kteří zaručují kvalifikované zpracování fondu.

Knihovna ŽMP byla stejně jako muzeum ovlivňována historicko-politickými událostmi. Její současný stav je vyústěním dlouhého vývoje knižního fondu, který je nejen příběhem putování knih ale i popisem dějin Židů v českých zemích. Z původně muzejní izolované (v podstatě nepřístupné) knihovny je dnes moderní veřejná specializovaná knihovna snažící se využívat všech aktuálních trendů a přizpůsobit se současným požadavkům svých uživatelů.

4.4.3 Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze

Uměleckoprůmyslové museum²⁷ v Praze (dále jen UPM) bylo založeno v roce 1885 Obchodní a živnostenskou komorou v nově dobudovaném Domě umělců (dnešní Rudolfinum). Spolu s ním byla založena i knihovna, která měla stejně jako muzeum za cíl shromažďovat výtvarně hodnotné předměty řemeslné výroby a uměleckého průmyslu a jejich vystavováním sloužit k povznesení obecného vkusu veřejnosti a poučení o uměleckých řemeslech. V Domě umělců byla pro knihovnu určena jedna místnost a rovněž byl přijat knihovník. 4. října 1887 byla knihovna otevřena pro veřejnost a v prvním roce otevření ji navštívilo 1 290 čtenářů [KNIHOVNA, 2011].

Prvním vedoucím knihovny se stal František Borovský. Kromě nákupu knih, který započal již v roce 1885, dostala knihovna mnoho knih i darem – mezi nejvýznamnější mecenáše patřil Vojtěch Lanna. Nárůst muzejních i knihovních sbírek byl ale tak velký, že již po 12 letech musely být knihy ukládány ve dvou řadách i do skříní a na police na chodbách.

V roce 1897 započala stavba a roku 1900 byla dostavěna budova Uměleckoprůmyslového musea podle návrhu Josefa Schulze v novorenesančním slohu (základy budovy byly již tehdy prozíravě obloženy jílem, takže v roce 2002 uchránily budovu a skladiště knihovny umístěné v podzemí před povodní). Knihovna získala krásný velký sál studovny, dvě skladiště, místnost pro knihovníky a kreslírnu (později upraveno na zázemí knihovny). Mobiliiář barokní knihovny z piaristického konventu u Benešova slouží ve studovně knihovny dodnes.

Po první světové válce také došlo ke změnám v uspořádání a zpracování knihovních fondů. Vedle již dříve existujících speciálních sbírek – předloh, fotografií a diapositivů – byly založeny i další – sbírka užité grafiky a typografie, sbírka plakátů, sbírka výstavních a aukčních katalogů. V roce 1932 přibyly sbírky pohlednic a reklamních nálepek.

V dobách uzavření muzejních sbírek (během obou světových válek a protektorátu) byla knihovna jediným oddělením muzea, které zůstalo otevřeno a nepřerušilo styk s veřejností. Návštěvnost knihovny rostla zejména díky odborným přednáškám, které se zde pořádaly.

27 Uměleckoprůmyslové museum v Praze jako jedno z mála muzeí trvá na uvádění archaické formy názvu "museum".

V březnu 1949 bylo UPM zestátněno a přešlo pod správu Ministerstva školství, věd a umění [OKROUHLÍKOVÁ, 2005a]. Po začlenění do sítě muzejních knihoven jí zůstal (jako jedné z mála) statut veřejné knihovny a mohla tak nakupovat v omezené míře i zahraniční literaturu a časopisy. Po roce 1950 dochází také k další reorganizaci knihovního fondu - některé speciální sbírky byly převedeny do správy muzejních sbírek, především šlo o plakáty, sbírku užité grafiky, drobné tisky a fotografie.

V letech 1959-1969 došlo ke spojení Národní galerie v Praze a UPM v jednu instituci. Ke knihovně UPM byla připojena odborná neveřejná ústavní knihovna Národní galerie v Praze (asi se 40 tisíci svazky). Připojení bylo jen formální - obě knihovny si zachovaly své specifické zaměření, oddělené umístění, knihovní fondy i katalogy. V roce 1970 byly obě instituce i jejich knihovny rozděleny - byl obnoven statut UPM jako samostatného ústavu.

V roce 1993 získala knihovna počítač a první záznamy knih a článků začaly být ukládány do automatizovaného knihovního systému TINLIB (později T-Series). V roce 1997 byla v knihovně za pomoci grantu Ministerstva kultury ČR (RISK) zřízena lokální počítačová síť a díky grantu Open Society Institute byla v roce 1999 připojena k internetu. Jako jedna z prvních muzejních knihoven tak mohla zpřístupnit zájemcům své webové stránky (dříve než muzeum samotné) <http://www.knihovna.upm.cz> a online katalog automatizovaného knihovnického systému T-Series. Od té doby také na svých webových stránkách pravidelně zveřejňuje informace komise knihovníků AMG ČR (viz kapitola *Aktivity muzejních knihoven*).

V letech 2002-2004 proběhla rekonstrukce skladištních prostor knihovny – z důvodu narušení statiky budovy musel být obnoven stav před rokem 1972 (tehdy byla stavebními úpravami zvětšena kapacita skladiště knih na čtyři podlaží). Zároveň došlo ke zpevnění budovy a prohloubením spodního podlaží bylo získáno třetí patro skladiště. Dvě spodní podlaží byla vybavena kompaktními regály a horní patro slouží částečně jako kanceláře a částečně jako sklad časopisů a výstavních katalogů. Knihovna byla otevřena a sloužila veřejnosti i během stavebních prací. Méně frekventované části knihovního fondu jsou umístěny v depozitáři v Brandýse nad Labem [OKROUHLÍKOVÁ, 2005b].

Knihovna UPM je v současné době pravděpodobně největší českou veřejnou odbornou knihovnou specializovanou na výtvarné umění a příbuzné obory (architektura, sochařství, malířství, kresba, grafika a užitá grafika, umělecké řemeslo, umělecký

průmysl, design, fotografie, teorie a kritika umění, dějiny, kulturní dějiny, pomocné vědy historické, genealogie, archeologie, film, divadlo, tanec, památková péče, restaurátorství, typografie atd.).

Ve svém **fond**u má knihovna přes 170 000 svazků významných uměleckých encyklopedií, slovníků výtvarných umělců, ikonografických, místopisných, heraldických příruček a další umělecké a odborné monografie. Významnou součástí fondu jsou i výstavní a aukční katalogy, průvodce, diapozitivy, CD-ROMy a předlohy (velké kartony s reprodukcemi detailů významných výtvarných děl sloužících ke kopírování truhlářům, řezbářům atd.) [OKROUHLÍKOVÁ, 2009].

Knihovna UPM zpřístupňuje prezenčně své fondy nejširší veřejnosti pětkrát týdně (každý pracovní den), jejími nejčastějšími uživateli jsou odborní pracovníci, učitelé, novináři, výtvarníci a specializovaní řemeslníci. Více než polovinu uživatelů knihovny tvoří studenti (ročně cca 4 400 návštěvníků, registrovaných uživatelů cca 230). Knihovní materiály zařazené do zvláštního fondu (vzácné knižní materiály) podléhají pravidlům studia a zacházení se sbírkovými předměty. Jsou z běžného půjčování vyřazeny a mohou být půjčeny pouze na základě badatelských listů k badatelským účelům.

Veškeré **služby** poskytuje knihovna svým uživatelům na základě platné průkazky (roční nebo jednodenní), jedná se o služby výpůjční (prezenční a meziknihovní), reprografické a elektronické (kopírování, elektronické dodávání dokumentů, přístup k internetu, přístupné online databáze), informační (bibliografické, referenční) a rešeršní.

V současné době používá knihovna UPM **automatizovaný knihovní systém KpWin SQL** a má v něm zpracováno 89 % fondu (nové přírůstky a zpětná retrokatalogizace monografií od roku 1940, výstavní katalogy a články z časopisů a sborníků od roku 1995 a výstavní katalogy z výstav pořádaných UPM od roku 1903). Průměrný roční přírůstek je 3000 svazků (po 1/3 jej akvizičně tvoří nákup, dary a výměna). Svými záznamy také přispívá do Souborného katalogu ČR CASLIN. Kromě online katalogu jsou k dispozici lístkové katalogy (uzavřené v roce 2000) - katalogy jmenné, věcné (předmětový, personální, systematický), katalog výstavních katalogů, katalog aukčních katalogů, kartotéka diapozitivů a kartotéka příručky a řada dalších pomocných kartoték.

Na digitalizaci fondu využívá knihovna UPM grantu VISK 5 RETROKON (knihovna je zapojena od roku 2001 a zatím byly retrospektivně konvertovány lístkové katalogy z let 1949 až 1994) a VISK 7 Kramerius (zejména digitalizace cenných časopisů z oblasti architektury z konce 19. a začátku 20. století - např. *Pestrý týden*, *Stavitel* nebo *Architektonický obzor*). Kromě nich využila v minulosti i grantu VISK 3 ICEKNI.

Knihovna UPM spolupracuje s knihovnami podobného zaměření a společně s nimi vytváří virtuální katalog umělecké literatury (VUK), který je od roku 2008 součástí Jednotné informační brány - oborové brány ART.

V prostorách knihovny UPM byly a jsou stále pořádány přednášky a malé výstavy (příležitostně k aktuálním kulturním a historickým výročím či představující speciální části uměleckých sbírek muzea), tiskové konference a podobné akce. Pracuje v ní 17 zaměstnanců na 13,5 úvazku.

Knihovna UPM byla vždy místem, kde se pracovníkům muzejních knihoven dostalo cenných a potřebných rad. Její dlouholetou ředitelkou je PhDr. Jarmila Okrouhlíková, která mnoho let hájí zájmy muzejních knihoven v profesních spolcích Asociace muzeí a galerií České republiky a Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR. Také PhDr. Květa Hartmanová pracovala v knihovně UPM v době, kdy se aktivně starala o informační zázemí portálu Muzejním knihovnám a aktualizovala i Adresář knihoven muzeí a galerií.

4.4.4 Knihovna Národního technického muzea

Knihovna Národního technického muzea (dále jen NTM) vznikla společně se založením muzea (tehdy Technické muzeum Království českého) v roce 1908 a později byla obohacena velmi cennými fondy dvou významných knihoven – knihovny Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách (Průmyslové jednoty), která tvoří převážnou část historického fondu knihovny NTM, a knihovny Spolku inženýrů a architektů (SIA). Stejně jako archiv NTM byla již tehdy knihovna chápána jako důležitá samostatná složka muzea, která měla nejen doplňovat a umožňovat činnost sbírkových skupin, ale i shromažďovat a uchovávat technickou literaturu pro potřeby badatelů a veřejnosti.

Fond knihovny Průmyslové jednoty svou velikostí, množstvím unikátů a starých tisků daleko převyšoval význam původní muzejní knihovny. Knihovna Průmyslové jednoty byla založena již v roce 1835 a po celé 19. století sloužila jako jediná veřejná technická knihovna v Praze. V druhé polovině 19. století začala shromažďovat i literaturu národohospodářskou a ekonomickou (důležitou pro poznání rozvoje řemeslné a průmyslové výroby).

Od počátku byly v muzeu budovány knihovny dvě - příruční a hlavní. Příruční knihovna měla obsahovat základní díla o celkovém vývoji techniky a průmyslu i jednotlivých průmyslových odvětvích a sloužila pro vnitřní potřeby muzea, hlavní knihovna měla shromažďovat odborné knihy a časopisy ze všech technických oborů a sloužit potřebám širšího okruhu zájemců.

Základní fond knihovny byl postupně rozšiřován různými dary, odkazy i dílčími nákupy. Po 1. světové válce začaly do knihovny přispívat jako dárci též přední průmyslové závody jako Breitfeld, Daněk & spol., Škodovy závody a další. Z důvodu nedostatku místa pro sbírky ve Schwarzenberském paláci na Hradčanech a ve snaze soustředit všechny pražské technické knihovny na jednom místě, rozhodlo muzeum (v té době Technické muzeum československé) o přestěhování své hlavní knihovny v roce 1919 do Havelského kláštera na Starém Městě, kde byla tehdy umístěna i knihovna Průmyslové jednoty (již tehdy se uvažovalo o sloučení obou knihoven, ovšem to se nezdařilo).

V letech 1938-1941 probíhala stavba nové budovy muzea na Letné, po jejím dokončení ji však zabrala německá okupační správa. Teprve po válce v roce 1947 se mohlo muzeum se svými sbírkami (do té doby uloženými v dočasných prostorách

Invalidovny v Karlíně) a spolu s příruční knihovnou muzea přestěhovat do nových prostor, zatímco původní hlavní knihovna muzea zůstala společně s Průmyslovou jednotou v nevyhovujících prostorách v paláci Kinských, do kterých byly přemístěny v roce 1935. Po likvidaci Průmyslové jednoty v roce 1950 byla její knihovna definitivně přiřčena ke knihovně NTM a stejně tak o dva roky později i knihovna Spolku inženýrů a architektů. Jejich spojení tak položilo základ k vybudování jedné z největších odborných knihoven v ČR. V březnu 1951 bylo muzeum zestátněno a přijalo název Národní technické muzeum.

V roce 1972 došlo i k fyzickému sloučení fondů knihovny NTM, kdy po uvolnění a dostavění depozitáře v 1. patře východního křídla muzejní budovy na Letné bylo možné přistěhovat také knihovnu bývalé Průmyslové jednoty. V 90. letech pak knihovna převezla do svých depozitářů v budově na Letné knižní fond vzniklý ze svozů v 50. letech a uložený v depozitáři v Invalidovně. Zároveň převzala několik tisíc svazků odborné literatury ze zrušených podniků a ústavů jako byly například Královodvorské železářny, SURPMO, České loděnice apod. [NÁRODNÍ, 2011].

V současnosti je knihovna NTM veřejně přístupnou specializovanou knihovnou s odborným **fondem** zaměřeným na dějiny vědy, techniky a průmyslu nejen v rámci České republiky, ale i v evropském a celosvětovém kontextu. Zastoupeny jsou všechny technické obory, přírodní vědy (především astronomie, fyzika a chemie), okrajově obecné dějiny, dějiny ekonomie a matematiky apod. Knihovní fond čítá okolo 200 000 svazků knih a časopisů a je každoročně doplňován odbornou literaturou nejen české, ale i zahraniční provenience.

Knihovna zabezpečuje základní veřejné knihovnické a informační **služby** (výpůjční prezenční služby, meziknihovní výpůjční služby, reprografické služby, informační a bibliografické služby, rešeršní služby).

Od roku 1994 byl fond zpracováván do automatizovaného knihovnického systému T-Series, v současné době používá knihovna NTM **automatizovaný knihovnický systém Clavius**, v kterém je zpracováno 25 % jejího fondu (veškerá knižní produkce od roku 1990, kromě nových přírůstků - cca 2000 svazků ročně - je přednostně zpracováván historický fond knihovny Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách a knihovny spolku Inženýrů a architektů). Od roku 2003 je knihovna připojena k internetu a na svých webových stránkách tak zpřístupňuje i online katalog. Kromě něj má i lístkové katalogy - jmenný katalog, systematický katalog, katalog

periodik, jmenný bibliografický katalog, věcný bibliografický katalog a katalog starých tisků.

Knihovna NTM spolupracuje se Souborným katalogem ČR, je zapojena v Jednotné informační bráně – v oborové bráně TECH a oborové bráně ART. Knihovna NTM se účastní projektu Databáze EBSCO v rámci programu INFOZ (MŠMT), jehož cílem je zpřístupnit v ČR licencované plnotextové databáze pro humanitní a společenské obory.

Od roku 2004 je knihovna NTM zapojena do programů RETROKON (VISK 5 - jde především o záznamy (katalogy) z historického fondu knihovny), Manuscriptorium (VISK 6 - v rámci tohoto programu jsou postupně digitalizovány nejvzácnější tisky, jedná se např. o *Ioannis Kepleri mathematici caesarei Dissertatio cum nvncio Sidereo nuper ad mortales misso Galilaeo Galilaeo mathematico patauino*) [Manuscriptorium, 2011] a Kramerius (VISK 7 - mikrofilmovány a zdigitalizovány historické časopisy ohrožené degradací kyselého papíru, např. *Český obuvník*). Ve spolupráci s digitalizačním pracovištěm NTM digitalizovala některé vzácné a staré tisky ze svého fondu.

NTM má v oblasti **digitalizace** v prostředí paměťových institucí dlouholeté zkušenosti. Digitalizace přináší odborné i široké veřejnosti nové a dříve netušené možnosti vytěžování informací a získávání nových znalostí z fondů a sbírek. Na procesu digitalizace různých typů předloh různými technologiemi s dlouhodobou ochranou dat a jejich zpřístupňováním pracuje NTM již řadu let (počátky se datují do druhé poloviny 90. let 20. stol.). Zpočátku se jednalo o nesystematické reformátování (digitalizaci) archiválií na objednávku badatelů pro publikační nebo prezentační účely. Po povodních v roce 2002 a rozsáhlém poškození archivních fondů v Praze bylo rozhodnuto o urychlení procesu digitalizace. Podařilo se získat první profesionální technické vybavení, nastoupil první zaměstnanec-specialista a vzniklo odborné digitalizační pracoviště. Nejprve se digitalizovaly maloformátové předlohy (fotografie a firemní tisky, obrázky z knih a časopisů) a později s rozšiřujícím se vybavením byly zahrnuty i architektonické plány, technické výkresy, plakáty, mapy a mapové atlasy, celé knihy a časopisy. V současné době se digitalizují i audiovizuální záznamy a audiozáznamy z analogových nosičů.

Digitalizační pracoviště NTM kromě odborných znalostí a zkušeností disponuje rozsáhlým technickým vybavením a zázemím - pracovní stanice vybavené softwarem

pro profesionální zpracování obrazových souborů, kalibrovatelné LCD monitory a tablety; několik typů skenerů; digitální zadní stěna pro bezdotykovou digitalizaci rozměrných předloh včetně předloh poškozených či deformovaných; knižní kolébka pro digitalizaci knih a jiných vázaných předloh; videostudio s profesionální televizní technikou pro digitalizaci videozáznamů. O digitalizovaná data se ovšem také musí od chvíle jejich vzniku trvale pečovat – jde o kontrolu datových nosičů a čitelnosti dat, migraci dat na nové aktuální typy datových nosičů či datových formátů [SCHORGE, 2011].

Digitalizační pracoviště NTM pracuje v režimu poskytování služeb interním a externím zákazníkům – odborným pracovníkům muzea a externím badatelům. Pracovníci digitalizačního pracoviště a informatici věnují pozornost nejen sebevzdělávání se ve vlastních odbornostech, ale i vedení kurzů pro kolegy z dalších oddělení. V roce 2010 zahájilo NTM ve spolupráci s Metodickým centrem pro informační technologie v muzejnictví (CITeM) pořádání seminářů také pro kolegy z dalších muzejních institucí, které se těší velkému zájmu.

NTM bylo v letech 2006 – 2010 z důvodu **rekonstrukce** své hlavní budovy v Praze na Letné pro návštěvníky uzavřeno (rozsáhlé stavební úpravy byly plánované již od roku 2002) a v první fázi otevření muzea je zatím zpřístupněno pět stálých expozic. Knihovna NTM je od roku 2006 až do odvolání pro veřejnost uzavřena a neposkytuje žádné služby (jedná se o 2. fázi rekonstrukce hlavní budovy).

5. PRŮZKUM SOUČASNÉHO STAVU PRAŽSKÝCH MUZEJNÍCH KNIHOVEN

Cílem průzkumu bylo získat data pro analýzu současného stavu pražských muzejních knihoven a případně shromáždit informace o jejich vývoji do budoucna. Příprava průzkumu zahrnovala určení vzorku respondentů (sestavení adresáře velmi ztížily často neaktuální údaje uvedené muzejními knihovny v existujících zdrojích), zvolení metody šetření (dotazník) a formulace jednotlivých otázek. Samotná realizace průzkumu proběhla v období ledna a února 2011.

5.1 Výběr respondentů

Dotazníkem byly osloveny muzejní knihovny v Praze. Pro jejich určení byly použity následující zdroje:

- Online adresář AMG (<http://www.cz-museums.cz/amg/faces/adresar/>) uvádí muzea podle geografického členění a jednotlivých částí Prahy (do celkového počtu muzeí započítává i všechny jednotlivé pobočky). Informace v něm ale zatím nejsou aktuální a záznam o knihovně není velmi často uveden. Vytvořila jsem si tedy seznam 45 muzeí v Praze (viz příloha) a prošla jejich webové stránky s cílem najít informace o případné muzejní knihovně. Pokud jsem nějaké našla, byly to muzejní knihovny většinou uvedené v Adresáři knihoven muzeí a galerií ČR.
- *Adresář knihoven muzeí a galerií ČR* [ADRESÁŘ, 2007] (případně jeho online verze na stránkách knihovny UPM) uvádí v Praze 23 muzejních knihoven (z toho je 8 knihoven Národního muzea).

Informace z výše uvedených zdrojů jsem sloučila a zároveň vyřadila pražské knihovny, jejichž „mateřská“ instituce je zařazena v adresáři mezi muzea, ale knihovny samotné se za muzejní knihovny nepovažují – knihovna Vojenského historického ústavu Praha, knihovna Strahovského kláštera (Královská kanonie premonstrátů na Strahově - klášterní knihovna), knihovna Zdravotnického muzea Národní lékařské knihovny (knihovní fond je součástí Národní lékařské knihovny).

Dále nebyly osloveny knihovny uvedené v Adresáři knihoven muzeí a galerií ČR – knihovna Českého muzea výtvarných umění v Praze (od roku 2010 se jedná o Galerii Středočeského kraje se sídlem v Kutné Hoře), knihovna Národního zemědělského muzea v Praze (knihovní fond je spravován v pobočkách NZM v Kačíně, Ohradě a

Valticích) a knihovna v Müllerově vile (jedná se o pobočku knihovny Muzea hlavního města Prahy).

Výsledkem je seznam 20 muzejních knihoven v Praze - jde o 13 institucí, přičemž Národní muzeum má 8 jednotlivých samostatných knihoven.

Seznam muzejních knihoven a jejich použitých zkratk při zpracování dotazníku:

- Galerie hlavního města Prahy, čítárna - **GHMP**
- Muzeum dělnického hnutí, knihovna - **MDH**
- Muzeum družstevnictví, knihovna - **MD**
- Muzeum hlavního města Prahy, knihovna - **MHMP**
- Muzeum policie ČR, knihovna - **MP**
- Národní galerie v Praze, knihovna - **NG**
- Národní muzeum, České muzeum hudby, hudebněhistorické oddělení - **ČMH**
- Národní muzeum, Historické muzeum, Divadelní oddělení, knihovna - **DOHM**
- Národní muzeum, Historické muzeum, Národopisné oddělení, knihovna - **NOHM**
- Národní muzeum, Historické muzeum, Oddělení pravěku a antického starověku, knihovna - **OPHM**
- Národní muzeum, Historické muzeum, Sběrka dějin tělesné výchovy a sportu, knihovna - **SDHM**
- Národní muzeum, Knihovna Národního muzea - **KNM**
- Národní muzeum, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, knihovna - **NMAA**
- Národní muzeum, Přírodovědecké muzeum, Entomologické oddělení, knihovna - **EOPM**
- Národní technické muzeum, knihovna - **NTM**
- Památník národního písemnictví, knihovna - **PNP**
- Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze, knihovna - **PMJA**
- Poštovní muzeum, knihovna - **PM**
- Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, knihovna - **UPM**
- Židovské muzeum v Praze, knihovna - **ŽMP**

5.2 Sběr dat - dotazník

Ke sběru dat byl vytvořen dotazník rozdělený do dvou částí. První část tvořily základní identifikační údaje o instituci (jednalo se o tabulku z Adresáře knihoven muzeí a galerií, která kromě kontaktních údajů obsahovala i informace o zřizovateli, zaměstnancích, zaměření knihovny, přístupnost knihovny a rozsah fondu včetně shromažďovaných druhů dokumentů), druhá část se skládala z otázek zaměřených na jednotlivé oblasti týkající se muzejních knihoven – statistika zaměstnanců a uživatelů, míra a způsob zpracování fondu, akvizice, služby, digitalizace fondu, prezentace knihovny prostřednictvím internetu, aktivity knihovny, dosavadní způsob a možnosti financování a postavení knihovny v rámci muzea (formulář Dotazníku je součástí Přílohy). Jednalo se o 12 bloků uzavřených otázek s předem nabídnutými možnostmi odpovědí.

Dotazník byl vybraným muzejním knihovnám v Praze zaslán emailovou poštou jako příloha ve formátu doc (Word). Knihovny jej vyplněný zaslaly zpět emailem. Náležitě instrukce a pokyny k vyplnění dotazníku, včetně data ukončení průzkumu (do konce ledna 2011), byly obsahem průvodního emailového dopisu zasláného přímo s dotazníky. Jeho součástí byla i informace, že první část dotazníku bude sloužit k aktualizaci adresáře AMG (tedy převáděného Adresáře knihoven muzeí a galerií ČR na stránky AMG).

Všechny oslovené knihovny odpověděly (některé hned a některé po dalších urgencích) a zaslaly zpět vyplněný dotazník, pouze jedna vyplnila (i přes opakované žádosti) jen první část s identifikačními údaji o instituci (OPHM). Některé informace poskytnuté knihovnami byly také zpětně ověřovány na webových stránkách oslovených knihoven kvůli jejich věrohodnosti (zda odpovídají realitě).

5.3 Analýza dat, výsledky

5.3.1 Data z první části - základní identifikace

V této části jsou uvedeny výsledky vybraných dat z první části dotazníku - základní identifikační údaje o instituci (tabulka). Ta obsahuje kromě základních adresních a kontaktních údajů webovou adresu knihovny, počet pracovníků a počet úvazků, siglu knihovny (používá se např. při spolupráci se Souborným katalogem ČR), evidenční číslo knihovny (zaregistrované podle knihovního zákona na Ministerstvu kultury ČR), informace o zřizovateli (subjekt zodpovědný za zřízení knihovny), zaměření knihovny, přístupnost knihovny (otevírací doba), velikost knihovního fondu a

počet sbírkových svazků.

Webová adresa knihovny:

- knihovna má vlastní webovou stránku na webu muzea - ŽMP, UPM, KNM, NOHM, NAAA, PMJA, NG, MHMP, PNP, NTK, PM
- knihovna nemá vlastní webovou stránku, základní údaje o knihovně na stránkách o muzeu - ČMH, SDHM, DOHM, OPHM, EOPM, GMHP
- web muzea bez základních informací o knihovně, nalezena jen zmínka o existenci knižního fondu - MD, MP
- bez webu - MDH (zatím má jen registrovanou doménu nepřístupnou veřejnosti)

Webová adresa knihovny	Počet knihoven	V procentech
knihovna má vlastní webovou stránku na webu muzea	11	55%
knihovna nemá vlastní webovou stránku, základní údaje o knihovně na stránkách o muzeu	6	30%
web muzea bez základních informací o knihovně, nalezena jen zmínka o existenci knižního fondu	2	10%
bez webu	1	5%

Tabulka 1 - Existence webové stránky pražských muzejních knihoven

Počet pracovníků a počet úvazků:

V pražských muzejních knihovnách je zaměstnáno 115 osob (105,1 úvazků).

Počet pracovníků	Počet knihoven	V procentech
1-2	13	65%
3-10	4	20%
11-	3	15%

Tabulka 2 - Počet pracovníků v pražských muzejních knihovnách

Počet úvazků	Počet knihoven	V procentech
0,5	5	25%
1	6	30%
1,5 – 43	9	45%

Tabulka 3 - Pracovní úvazky v pražských muzejních knihovnách

Pozn: KNM uvádí jen 43 úvazků bez stanovení přesného počtu osob; ve skupině 0,5 úvazku jsou poloviční úvazky anebo ještě menší části úvazku, ve skupině 1,5 až 43 úvazků jde o následující data - 1,5; 2; 5; 5,5; 5,6; 6,5; 13; 14,5; 43.

Sigla a Evidenční číslo:

Většina pražských muzejních knihoven (85 %) má přidělenou siglu a u Ministerstva kultury ČR je registrováno 9 muzejních knihoven (s knihovnami Národního muzea celkem 16).

Knihovna	Sigla	Evidenční číslo
UPM	ABE 310	3508/2002
NTM	ABE 311	3490/2002
ŽMP	ABE 323	3338/2002
PNP	ABE 336	3223/2002
PMJA	ABE 356	6251/2006
PM	ABE 359	0080/2002
NG	ABE 400	0432/2002
KNM	ABA010	3116/2002
ČMH	ABA010	3116/2002
SDHM	ABE 306	3116/2002
NMAA	ABE 308	3116/2002
DOHM	ABA010	3116/2002
OPHM	ABA010	3116/2002
NOHM	ABA010	3116/2002
EOPM	ABE 348	(3116/2002)
MP	ne	5650/2003
MD	ABE 091	ne
GHMP	ABE 305	ne
MHMP	ne	ne
MDH	ne	ne

Tabulka 4 - Sigla a evidenční číslo pražských muzejních knihoven

Pozn: knihovna EOPM neuvedla evidenční číslo, ale má stejné jako ostatní knihovny spadající administrativně pod Knihovnu Národního muzea.

Zřizovatel:

Zřizovatel	Počet knihoven	V procentech
Ministerstvo kultury	12	60%
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	1	5%
Ministerstvo vnitra	1	5%
Magistrát hl. m. Prahy	2	10%
Státní podnik	1	5%
Zájmové sdružení právnických osob	2	10%
obecně prospěšná činnost	1	5%

Tabulka 5 - Zřizovatelé pražských muzejních knihoven

Zaměření knihovny:

- družstevnictví na území ČR (MD), bezpečnostní policejní sbory v českých zemích (MP), dějiny pošty (PM), české školství a pedagogika (PMJA), judaismus a hebraistika (ŽMP), dějiny dělnického hnutí (MDH), literární věda a česká literatura

(PNP), pragensie (MHMP), výtvarné umění - malířství, sochařství, architektura, design, fotografie (NG, GHMP, UPM), dějiny vědy, techniky a průmyslu (NTM), společenské a přírodní vědy (KNM), muzikologická literatura (ČMH), divadelní tematika (DOHM), entomologie a zoologie (EOPM), národopis a mimoevropské národy (NMAA), dějiny tělesné kultury (SDHM), archeologie (OPHM), český a slovanský národopis (NOHM), historie a sociální dějiny (MDH).

Přístupnost knihovny: (nejsou zohledněna dočasná uzavření či omezení otevírací doby z důvodu rekonstrukce)

- po předchozí domluvě - MDH, MD, PMJA, SDHM, OPHM, EOPM, MP
- otevírací doba - 1x týdně (NOHM), 2x týdně (MHMP, DOHM), 3x týdně (NMAA), 4x týdně (PM, NG, NTM, ČMH), 5x týdně (ŽMP, PNP, KNM, UPM), 6x týdně (GHMP)

P ř í s t u p n o s t k n i h o v n y	P o č e t k n i h o v e n	V p r o c e n t e c h
po předchozí domluvě	7	35%
1x týdně	1	5%
2x týdně	2	10%
3x týdně	1	5%
4x týdně	4	20%
5x týdně	4	20%
6x týdně	1	5%

Tabulka 6 - Přístupnost pražských muzejních knihoven (otevírací doba)

Velikost fondu: (ke konci roku 2010, v tis. svazků)

- 1,9 GHMP; 3,5 MD; 6,2 MP; 6,8 EOPM; 9 OPHM; 20 ČMH; 20 NOHM; 22 PM; 26 PMJA; 30 SDHM; 30 MHMP; 40 DOHM; 80 MDH; 100 NG; 130 ŽMP; 175 UPM; 200 NTM; 250 NMAA; 600 PNP; 3,6 mil. KNM (celkem 5 350 400 svazků).

z toho sbírkových svazků: (ke konci roku 2010)

- 1050 SDHM, 1100 ŽMP, 3500 ČMH, 3865 PMJA, 154151 KNM, 424686 PNP (celkem 588 352 svazků).

Ř a z e n í d l e d a t a b á z e s t a v e b (v t i s .)	P o č e t k n i h o v e n	V p r o c e n t e c h
0-30	11	55%
31-60	1	5%
61-125	2	10%
126-500	4	20%
501-	2	10%

Tabulka 7 - Velikost fondu pražských muzejních knihoven

5.3.2 Data z druhé části - otázky

Otázka č. 1 - Zaměstnanci muzejních knihoven

První blok otázek zjišťoval následující faktory - nejvyšší dosažené vzdělání jednotlivých zaměstnanců knihovny a věkovou strukturu jednotlivých zaměstnanců knihovny (počet pracovníků a počet úvazků byl již součástí první části dotazníku). Součty pracovníků podle vzdělání a věkové struktury u větších knihoven však 2x neodpovídaly uváděnému celkovému počtu pracovníků - rozdíl je v "neuveďeno", celkově 115 pracovníků.

Nejvyšší dosažené **vzdělání** u jednotlivých pracovníků knihovny:

- SŠ - MP, 2 GHMP, EOPM (neknihovník), DOHM, ČMH, 8 UPM, 20 KNM, 4 NTM, 2 NMAA, 3 PNP, 2 NG, MHMP, NOHM, ŽMP
- VŠ - SDHM, ČMH, 9 UPM, 23 KNM, 2 NTM, 4 NMAA, 11 PNP, 3 NG, PMJA, 7 ŽMP, PM
- neuvedeno - OPHM, MD, MDH, PNP

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet pracovníků	V procentech
SŠ	48	41,7%
VŠ	63	54,8%
neuvedeno	4	3,5%

Tabulka 8 - Dosažené vzdělání zaměstnanců pražských muzejních knihoven

Věková struktura pracovníků:

- do 30 let - 3 UPM, 5 KNM, NG, PMJA, ŽMP
- 31-50 - EOPM, SDHM, ČMH, 3 UPM, 20 KNM, 4 NTM, 2 NMAA, 9 PNP, 2 NG, 4 ŽMP
- 51-65 - MP, GHMP, DOHM, ČMH, 10 UPM, 15 KNM, 2 NTM, 4 NMAA, 3PNP, NG, NOHM, MD, 3 ŽMP, PM
- 66- GHMP, UPM, 3 KNM, PNP, NG, MHMP
- neuvedeno - MDH, 2 PNP, OPHM

Věková struktura pracovníků	Počet pracovníků	V procentech
do 30 let	11	9,6%
31-50	47	40,9%
51-65	45	39,1%
66-	8	7,0%
neuvedeno	4	3,5%

Tabulka 9 - Věková struktura zaměstnanců pražských muzejních knihoven

Otázka č. 2 - Uživatelé

Muzejní knihovny měly uvést počty svých uživatelů - návštěvníků a badatelů za roky 2009 a 2010.

Knihovny	Rok 2009		Rok 2010		Poznámky
	Návštěvníci	Badatelé	Návštěvníci	Badatelé	
MD	0	12	0	15	
PMJA	0	26	0	27	
MP	0	60	0	70	
NOHM	0	73	0	0	2010-zavřeno
DOHM	0	70	0	0	2010-zavřeno
PM	87	0	66	0	
SDHM	0	104	0	0	2010-zavřeno
EOPM	0	350	0	350	
PNP	0	354	0	244	
NMAA	422	0	385	0	
MHMP	1000	0	1000	0	průměrně
ŽMP	1163	1090	1066	1066	
NG	1610	512	1618	510	
UPM	4405	229	4373	0	badatelé za rok 2010 neuvedeno
KNM	4582	1333	0	0	2010-zavřeno
GHMP	5394	0	6076	0	
MDH	0	0	0	6	
OPHM	0	0	0	0	neuvedeno
ČMH	0	0	0	0	vedena statistika celého hudeb.odd.
NTK	0	0	0	0	zavřeno

Tabulka 10 - Statistika návštěvnosti za roky 2009 a 2010 pražských muzejních knihoven

Pozn: badatelé = registrovaní uživatelé nebo evidovaní odborní návštěvníci, u knihoven s otevřením po dohodě badatelé.

Otázka č. 3 - Zpracování fondu

Třetí blok otázek zjišťoval informace o zpracování fondu muzejních knihoven - formu zpracování (tedy zda používají jen přírůstkový seznam nebo některý z elektronických a automatizovaných knihovnických či muzejních systémů), jakou část fondu mají zpracovanou v elektronické podobě a zda se jedná o nové přírůstky nebo i o retrokatalogizaci, jaký je jejich roční přírůstek a zda zpracovávají všechny typy dokumentů v různých jazycích.

Forma zpracování:

- jen přírůstkový seznam - MDH;
- automatizovaný systém = KpWin - NG, NMAA, KNM (v odd. knižní kultury navíc využívají JANUS), UPM, ČMH, DOHM, EOPM (zpracováno od KNM a sami nepoužívají); Clavius - MD, PM, MHMP, NTM; Aleph - ŽMP; ARL - PNP; Bach - PMJA; KpWin a Bach - NMAA;
- jiná elektronická forma - Acces - MP, SDHM, NOHM a OPHM (nevyplnila, ale lze usuzovat, že je na tom podobně alespoň jako ostatní knihovny NM); Word - GHMP.

Forma zpracování	Počet knihoven	V procentech
jen listková podoba	1	5%
AKS - KpWin	6	30%
AKS - Clavius	4	20%
AKS - Aleph	1	5%
AKS - ARL	1	5%
AKS - Bach	1	5%
AKS - KpWin + Bach	1	5%
jiná el.forma	5	25%

Tabulka 11 - Forma zpracování fondu v pražských muzejních knihovnách

Fond (v %) zpracovaný elektronicky:

Fond (v %) zpracovaný elektronicky	Knihovna
do 5 %	NMAA
10%	KNM
20%	NOHM, PNM
25%	MD, NMT
30%	PMJA, SDHM
40%	ČMH
50%	PM
60%	DOHM
70%	MHMP, NG
80%	EOPM
89%	UPM
100%	MP, ŽMP
neuveдено	GHMP, OPHM

Tabulka 12 - Fond pražských muzejních knihoven zpracovaný elektronicky v %

Pozn: MDH nezpracovává elektronicky; 100% - MP zpracované v Accessu, ŽMP 40% v online katalogu a zbytek jsou zdigitalizované (oskenované) listkové katalogy taktéž zpřístupněné na webu.

Retrospektivní zpracování elektronicky:

- nové přírůstky i zpětně = MD, PM, ŽMP, NOHM, PMJA, MHMP, NG, NMAA, PNP, NTM, KNM, UPM, ČMH, SDHM, DOHM, EOPM, MP (17)

- neuvedeno - GHMP, OPHM (2) a MDH (nezpracovává elektronicky)

Roční přírůstek: (svazků), p. = průměrně, ostatní data za rok 2010

- 20 MD; 50 GHMP; 80 DOHM; 107 MP; 200 PM; 250 ČMH; 256 NOHM; p.350 EOPM; 400 SDHM; 500 NMAA; 580 PMJA; 949 MHMP; 1240 ŽMP; p.2000 PNP a NTM; p.3000 UPM; 3964 NG; p.7300 KNM

R oční přírůstek	P očet knihoven	V procentech
do 100 s.v.	3	15%
101-1000 s.v.	9	45%
nad 1001 s.v.	6	30%
neuvedeno	2	10%

Tabulka 13 - Roční přírůstek do fondu pražských muzejních knihoven

Zpracování všech typů dokumentů: (knihy, periodika, CD) v různých jazycích (i exotické jazyky ve spolupráci s dalšími institucemi)

Zpracování všech typů dokumentů	P očet knihoven
ano	15
ne	3
neuvedeno	2

Tabulka 14 - Zpracování všech typů dokumentů v pražských muzejních knihovnách

Otázka č. 4 - Katalogizace

Čtvrtý blok otázek směřoval do oblasti katalogizace v automatizovaných knihovnických systémech (dále jen AKS), zda jsou jejich katalogizační záznamy vytvářeny dle standardů (pravidel), jak zpracovávají svůj fond do AKS z věcného hlediska (jaké formy selekčních jazyků používají) a jakou míru (stupeň) katalogizace vytvářejí a zda svými záznamy přispívají do souborných katalogů (mezi zmiňované "katalogy" byla zařazena i CES). Na otázky tedy neodpověděly knihovny, které mají jen přírůstkový seznam nebo jinou administrativní formu zápisu knih (MHD, EOPM, GHMP, MP, NOHM - ta přesto uvádí, že používá ISBD, AACR2, MDT a předmětová hesla) a PMJA (muzejní systém BACH), na otázky neodpověděly 3 knihovny (OPHM, NMAA, SDHM).

Standardy:

- ISBD - ŽMP, NG, PNP, NTM, ČMH - 5
- AACR2 - MD, ŽMP, NG, PNP, NTM, KNM, ČMH - 7
- UNIMARC - MHMP, PNP - 2
- MARC21 - PM, ŽMP, NG, NTM, KNM, UPM, ČMH, DOHM - 8

Selekční jazyky (třídění):

- MDT - ŽMP, NG, PNP, NTM, KNM, UPM - 6
- klíčová slova - MD, PM, KNM, ČMH, DOHM - 5
- konspekt - ŽMP - 1
- předmětová hesla - MD, ŽMP, PMJA, MHMP, NG (vlastní tezaurus), NMAA, PNP, KNM, UPM (vlastní tezaurus), SDHM - 10
- autority - NTM, KNM (dodalo celkem 104 záznamů personálních autorit do Databáze národních autorit NK ČR (AUT))

Stupeň katalogizace:

- 1-přírůstkový seznam - MD, MP
- 2-minimální záznam - PM
- 3-průměrný záznam - ŽMP, MHMP, NMAA, PNP, KNM (v retru jen minimální), ČMH, asi SDHM, NOHM (Access)
- kompletní záznam (úplný záznam) - NG, NTM, UPM
- nevedeno -MDH, OPHM, GHMP, EOPM, DOHM, PMJA (Bach)

Stupeň katalogizace	Počet knihoven	V procentech
přírůstkový seznam	2	10%
minimální záznam	1	5%
průměrný záznam	8	40%
kompletní záznam	3	15%
nevedeno	6	30%

Tabulka 15 - Stupeň katalogizace záznamů pražských muzejních knihoven

Přispívání záznamy do souborných katalogů:

- CASLIN - MD (jen periodika), ŽMP, NMAA, PNP, NTM, KNM, UPM, ČMH, SDHM, NG

- CES - PMJA, ŽMP, PNP, KNM, ČMH, SDHM
- ne - MDH, PM, NOHM, MHMP, DOHM, GHMP, MP, EOPM
- neuvedeno - OPHM

Přispívání z názvy	Počet knihoven	V procentech
CASLIN	5	25%
CES	1	5%
CASLIN i CES	5	25%
nepřispívá	8	40%
neuvedeno	1	5%

Tabulka 16 - Přispívání záznamy do souborných katalogů pražskými muzejními knihovnami

Otázka č. 5 - Akvizice: (jakou část fondu tvoří v %)

Knihovna	Nákup v %	Dary v %	Výměna v %	Poznámka
NG	30%	20%	50%	výměna - především zahraniční publikace
MP	30%	70%	0%	nemá publikace na výměnu - data za poslední rok
GHMP	40%	60%	0%	
EOPM	2%	2%	96%	
DOHM	20%	10%	10%	zbytek pravděpodobně „nezpracovaný“ - pozůstalost, dary
SDHM	10%	90%	0%	data za poslední rok (celkově nelze vyhodnotit)
ČMH	33%	33%	34%	
UPM	33%	34%	33%	dary a reprodukční právo
KNM	47%	35%	18%	nákup = placený povinný výtisk - 40%, nákup 7%
PNP	25%	70%	5%	
NMAA	30%	60%	10%	
MHMP	80%	0%	20%	
PMJA	10%	80%	10%	data za sbírkový fond
ŽMP	70%	25%	5%	
MD	2%	0%	98%	
PM	66%	34%	0%	data za poslední rok
MDH	0%	100%	0%	
OPHM	-	-	-	neuvedeno
NTM	-	-	-	neuvedeno
NOHM	-	-	-	neuvedeno

Tabulka 17 - Akvizice v pražských muzejních knihovnách

Otázka č. 6 - Služby knihovny

V této části měly pražské muzejní knihovny poskytnout informace, jaké spektrum knihovnických služeb svým uživatelům poskytují a jaké metody knihovna využívá ke své propagaci. Na většinu podotázek neodpověděly 3 knihovny (MDH, OPHM, EOPM).

- **výpůjční služby** absenční i prezenční - MD, ŽMP, NG, NMAA, UPM
- jen prezenční - PM, PMJA, NTM, PNP, MHMP, NMAA, NOHM, KNM, UPM, ČMH, SDHM, DOHM, GHMP, MP

- **reprografické služby** (skenování) - PM, MD, ŽMP, NG, NTM, PNP, MHMP, NMAA, NOHM, KNM, UPM, ČMH, SDHM, DOHM, MP

- **referenční služby** (informační, rešeršní) - MD, ŽMP, NG, PMJA, NTM, PNP, MHMP, NMAA, NOHM, KNM, UPM, ČMH, MP (ne rešeršní)

- **meziknihovní služby** (DDS) - ŽMP (ne DDS), NG (ne DDS), NTM, PNP, MHMP, NMAA, NOHM, KNM, UPM, ČMH, DOHM, EOPM

- **přístup k internetu** - PM, ŽMP, NG, NTM, PNP, NOHM, KNM, UPM, ČMH, MP

Služby knihovny	Počet knihoven	V procentech
výpůjční absenční i prezenční	5	25%
výpůjční služby jen prezenční	14	70%
reprografické (skenování)	15	75%
referenční (informační, rešeršní)	13	65%
meziknihovní (DDS)	12	60%
přístup k internetu	10	50%

Tabulka 18 - Služby pražských muzejních knihoven

Přednášky, školení:

- NG jen pro zaměstnance k vyhledávání v databázích, NTM pro zaměstnance vyhledávání v AKS a databázích, PNP výjimečně, NMAA přednášky z historie muzea od vedoucí knihovny Dr. Secké, KNM pro pracovníky instituce, UPM, ČMH pro pracovníky školení v katalogizaci, GHMP podle interní potřeby - 8 (40%)

- ne - PM, MD, ŽMP, PMJA, MHMP, NOHM, SDHM, DOHM, MP - 9 (45%)

Vlastní databáze (např. oborová databáze, seznamy vlastníků):

- Databáze původních vlastníků knih ŽMP, NTM seznamy osobností, portréty, bibliografické databáze, NMAA, NOHM, KNM seznamy fondů (odd. knižní kultury), UPM (VUK, ART) - 6 (30 %)

- ne - PM, MD, NG, PMJA, PNP, MHMP, ČMH, SDHM, DOHM, GHMP, MP - 11 (55 %)

Další „nadstandardní“ služby²⁸:

- ŽMP (krátkodobé výstavy "Naděje je na další stránce" : 100 let knihovny Židovského muzea v Praze a "A vypravuj synu svému ...", návrhy na akvizici

²⁸ Některé pražské muzejní knihovny neřadí práci na výstavách mezi "nadstandardní" služby, ale počítají ji mezi ostatní běžnou činností knihovny.

od uživatelů, exkurze), KNM (výzva pro příznivce "Chcete pomoci při záchraně ohrožených sbírkových předmětů?") - 2

- ne - PM, MD, NG, PMJA, NTM, PNP, MHMP, NMAA, NOHM, UPM, ČMH, OHM, GHMP, MP, EOPM - 17

Prezentování knihovny:

- ne = PM, MD, PNP, MHMP, kromě webu ne NMAA, SDHM, DOHM, MP, EOPM - 9 (45 %)

- na tištěných materiálech - ŽMP (Zpravodaj ŽMP, letáky), NG, PMJA (jako součást muzejních sbírek), NTM (po otevření), NOHM, KNM, UPM, ČMH, GHMP - 9 (45 %)

- v tisku (rozhlas, televizi) - ŽMP, PMJA (jako součást muzejních sbírek), KNM, UPM, GHMP - 5 (25 %)

- na sociálních sítích - ŽMP (muzeum), NTM (po otevření), UPM (muzeum) - 3 (15 %)

Otázka č. 7 - Digitalizace

V tomto bloku otázek měly pražské muzejní knihovny odpovědět zda digitalizují svůj fond, případně uvést kterou jeho část, a jakým způsobem digitalizaci financují.

- digitalizují - EOPM (začínají, aktuální potřeba), MP (fond I. republiky), DOHM (vzácné tisky), ČMH, UPM (postupně celý fond), KNM (rukopisy, staré tisky, grafika, ilustrace, štočky), NOHM (novou i starou část fondu), NMAA (nejstarší ročníky vzácných krajanských časopisů z USA), PNP (periodika), NTM (staré tisky a historické časopisy), PMJA (staré tisky), NG (fond historických výstavních a sbírkových katalogů, periodika), ŽMP (staré tisky, vzácné tisky, židovská periodika), MDH (jeden z nejvzácnějších sbírkových předmětů - originál prvního londýnského vydání Manifestu komunistické strany z února 1948 a aktuální potřeby pro zápůjčky či vydavatelskou činnost - motáky s originály rukopisu Fučíka, sbírka výtvarného umění) - 14 = 70 %

- ne - GHMP, SDHM, MHMP, MD, PM - 5

- neuvedeno - OPHM

Jakým způsobem je **financována**:

- rozpočet - EOPM, MP, DOHM, ČMH, KNM, NOHM, NTM, PMJA, NG, ŽMP - 10 (50 %)

- sponzorství - ČMH
- granty - ČMH, UPM (VISK5), KNM, NMAA, PNP, NTM (VISK 6,7), NG (VISK7), ŽMP - 8 (40 %)
- neuvedeno - OPHM

Otázka č. 8 - Prezentace knihovny prostřednictvím internetu

Tento blok otázek zjišťoval, jak se pražské muzejní knihovny propagují prostřednictvím internetu (tedy i poskytování základních informací o knihovně na internetu) - od kdy jsou připojeny, jak často své stránky upravují, zda vystavují katalog online nebo v jeho jiné formě a kdo jejich stránky spravuje. Bohužel tento blok otázek činil knihovnám jisté potíže - v dotazníku některé uvedly, že nemají připojení nebo že nemají stránky, ale ty je přitom možné reálně dohledat.

Připojení na internet:

- 1998 KNM, ŽMP, 1999 NG, UPM, 2000 SDHM, 2001 PNP, 2003 NTM, 2004 PMJA, 2005 GHMP, NOHM, 2008 PM, MP (ale o knihovně na webu zmínka jen ve výroční zprávě)
- nemají web - MDH, MD, EOPM (nepřipojení - ale základní informace o nich na stránkách NM), DOHM (základní informace o nich na stránkách NM)
- neuvedeno - OPHM (základní informace o nich na stránkách NM), ČMH (základní informace o nich na stránkách NM), NMAA (mají vlastní stránku s informacemi o nich od NM), MHMP (mají vlastní stránku s informacemi) - 4

Připojení na internet	Počet knihoven	V procentech
s připojením	12	60%
bez připojení	4	20%
neuvedeno	4	20%

Tabulka 19 - Připojení na internet pražských muzejních knihoven

Informace na webových stránkách:

- stálé - PM, PMJA, DOHM, SDHM, ČMH, GHMP (asi), NMAA, MHMP (přestože uvedly "není"), PNP, NTM, OPHM (ověřeno)
- aktualizované (novinky alespoň 1x měsíčně) - ŽMP, NG, UPM, KNM
- nemají info o knihovně - MP, NOHM
- neuvedeno - MDH, MD, EOPM

Informace na webových stránkách	Počet knihoven	V procentech
stále	11	55%
aktualizované	4	20%
nemají info o knihovně	2	10%
neuveďeno	3	15%

Tabulka 20 - Informace na webových stránkách pražských muzejních knihoven

Katalog online:

- ŽMP, NG, ČMH, UPM, KNM (i plus část NOHM), PNP, NTM
- vystaven seznam v Excelu - PMJA (periodika)
- není přístupný na internetu - PM, MP (chystají), GHMP, DOHM, SDHM, NOHM, NMAA, MHMP
- neuveďeno - MDH, MD, EOPM, OPHM

Katalog	Počet knihoven	V procentech
on-line	7	35%
vystaven seznam v Excelu	1	5%
není přístupný na internetu	8	40%
neuveďeno	4	20%

Tabulka 21 - Přístupnost katalogů pražských muzejních knihoven na webu

Správa webových stránek:

- sami - ŽMP plus externista, MP (nemají webovou stránku, myslí tím asi muzejní web), UPM, PNP (plus externista) - 4 (reálně 3)
- webmaster instituce (správce počítačové sítě) - NG, PMJA, GHMP, DOHM, SDHM, ČMH, NMAA, NTM - 8 (40 %)
- externisté - PM, KNM - 2
- neuveďeno - MDH, MD, EOPM, OPHM, NOHM, MHMP - 6

Otázka č. 9 - Aktivity knihovny

Tento blok otázek byl zaměřen na aktivitu a spolupráci knihoven, tedy zda jsou pražské muzejní knihovny členem některého knihovnického nebo muzejního spolku, zda se účastní různých konferencí či seminářů, spolupracují s dalšími paměťovými či vzdělávacími institucemi, spolupracují nebo využívají oborové brány a jaké granty knihovny získaly (jmenovitě uvést z podprogramů VISK).

Členem nějakého spolku (knihovnického nebo muzejního):

- SKIP - PM, ŽMP, NG, PMJA, UPM, KNM, PNP, NTM

- SDRUK - ŽMP, UPM, KNM, PNP
- AMG - MDH, PM, ŽMP, NG, PMJA, ČMH, UPM (muzeum), MHMP, PNP, NTM
- Knihovnická komise AMG - ŽMP, NG, UPM, KNM, NOHM, PNP, NTM
- ICOM - PM, ŽMP, UPM (muzeum), PNP
- ne - MD, EOPM, MP, GHMP, DOHM, SDHM, NMAA (NM jako celek)
- nevedeno - OPHM

Členství ve spolcích	Počet knihoven	V procentech
nejsou členy	7	35%
SKIP	8	40%
SDRUK	4	20%
AMG	10	50%
Knihovnická komise AMG	7	35%
ICOM	4	20%
nevedeno	1	5%

Tabulka 22 - Členství pražských muzejních knihoven ve spolcích

Konference, semináře:

- ano - NG, MP (občas), DOHM, SDHM (zaměřené na tělesnou výchovu a sport), ČMH, UPM, KNM, NMAA, MHMP (občas), PNP, PM, PMJA (zaměřené na dějiny školství), ŽMP, NOHM, NTM - 15 (75 %), z toho nejčastěji přímo zmiňován seminář AMG (5x) a e-konference knihovna (3x)
- ne - MDH, MD, EOPM, GHMP - 4
- nevedeno - OPHM

Spolupráce (např. s dalšími knihovnami nebo muzei):

- ano - PM, fakultativně MD, ŽMP, NG (muzejní), PMJA (především muzea zaměřená na dějiny školství), MP (nekonceptně), EOPM, GHMP (občas), DOHM, SDHM, ČMH, UPM, KNM, NMAA, MHMP, PNP (muzejní, ÚISK), NTM - 17 (85 %)
- ne - MDH, NOHM - 2
- nevedeno - OPHM

Spolupráce nebo používání oborových bran:

- ne - MDH, MD, EOPM, MP, SDHM, MHMP - 6
- ano - GHMP - 13 (65 %)

- JIB - PM, ŽMP, PMJA (používání), DOHM, ČMH, UPM, KNM, NOHM, NMAA, PNP, NTM (používání) - 11
- ART - NG, UPM, KNM, PNP, NTM (spoluzakladatel) - 5
- TECH - PM, NTM (spolupráce)
- KIV - KNM, NOHM
- nevedeno - OPHM

Spolupráce / používání oborových bran	Počet knihoven	V procentech
bez spolupráce	5	25%
nevedeno	1	5%
spolupracuje	13	65%
z toho s JIB	11	
z toho s ART	5	
z toho s TECH	2	
z toho s KIV	2	

Tabulka 23 - Spolupráce a používání oborových bran pražskými muzejními knihovnami

Žádost o grant:

- ne - MDH, PM, MD, PMJA, EOPM, MP, GHMP, DOHM, NOHM, MHMP
- VISK 3 - NG, ČMH, UPM, NTM
- VISK 4 - KNM
- VISK 5 - ŽMP, ČMH, UPM, KNM, NMAA, PNP, NTM
- VISK 6 - KNM, PNP, NTM
- VISK 7 - ŽMP, NG, UPM, KNM, PNP, NTM
- VISK 8(B) - NG, UPM, NTM
- VISK 9 - PNP
- GA ČR - SDHM
- granty MK ČR pro vědu - KNM
- nevedeno - OPHM

Žádost o grant	Počet knihoven	V procentech
ne	10	50%
VIS K 3	4	20%
VIS K 4	1	5%
VIS K 5	7	35%
VIS K 6	3	15%
VIS K 7	6	30%
VIS K 8(B)	3	15%
VIS K 9	1	5%
GA ČR	1	5%
granty MK ČR pro vědu	1	5%
neuveďeno	1	5%

Tabulka 24 - Žádosti o grant pražských muzejních knihoven

Otázka č. 10 - Financování

Účelem tohoto bloku otázek bylo zjistit jak a z jakých zdrojů jsou pražské knihovny financovány, tedy jaká část z rozpočtu muzea jim náleží a z jakých dalších zdrojů finance získávají. Zároveň mohly odpovědět, zda knihovna uvažuje do budoucna o využívání grantů, fondů, sponzorů nebo jiných finančních programů.

Jaká část z rozpočtu muzea jde na fondy, vybavení a platy zaměstnanců: (knihovny uvedly data buď v přesných číslech, v procentech nebo slovním vyjádřením)

- fondy - 5 tis. SDHM, 100 tis. MHMP, 120 tis. NTM., 500 tis. UPM
- PNP akvizice 0,5 %, platy 50 %, vybavení a provoz 49.5%
- poměrná část - KNM
- nemají přesné informace (neví) - NOHM, ČMH, MP, EOPM, PMJA, NG - 6
- neuvedeno - NMAA, DOHM, GHMP, ŽMP, MD, PM, MDH - 7

Další zdroje financí ("kromě zřizovatele"):

- granty (a dotační programy) - NTM, PNP, NMAA, KNM, UPM, ČMH, ŽMP, NG - 8
- norské fondy - ŽMP
- sponzoři - KNM, MDH - 2
- Ministerstvo kultury - NTM, PNP, NMAA, NOHM, KNM, UPM - 6
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy - PMJA
- žádné další zdroje - MHMP, SDHM, DOHM, GHMP, MP, EOPM, MD - 7 (35 %)

Využívání zmíněných forem financování **do budoucna**:

- ano - NTM, NMAA, UPM, ČMH, MP, EOPM, ŽMP, MDH, PNP - 9 (45 %)
- možná - MHMP, SDHM, DOHM, PMJA - 4
- ne - NOHM (zrušení knihovnického místa), GHMP, MD, PM - 4
- neuvedeno - OPHM, KNM, NG - 3

Otázka č. 11 - Postavení knihovny v rámci muzea

V tomto bloku měly pražské muzejní knihovny možnost odpovědět, jaké postavení v rámci muzea jejich knihovna má, zda jsou její zájmy ohledně uchovávání a zpřístupňování sbírek totožné s vedením muzea a zda jí vyhovují současné prostorové možnosti knihovny.

Postavení knihovny v rámci muzea:

- pozice „instituce v instituci“ - PNP, KNM (významná část instituce), UPM (svébytná ale nedílná součást muzea s velkou samostatností), NG (dobrá pozice, zaměstnanci si uvědomují, že knihovnu potřebují) - 4
- jedno z oddělení (součástí muzea) - MHMP, NMAA, NOHM, ŽMP, PM - 5
- „malá (sou)část celku“ - NTM, ČMH, DOHM, GHMP, MP, MDH, SDHM - 7 (35 %)
- neutrální - EOPM (tak i tak), PMJA (součástí muzejních sbírek), MD (knihovna a muzeum tvoří celek) - 3

Postavení knihovny v rámci muzea	Počet knihoven	V procentech
"ins tituce v ins tituci"	4	20%
jedno z oddělení	5	25%
malá (sou)část celku	7	35%
neutrální	3	15%
neuvedeno	1	5%

Tabulka 25 - Postavení pražské muzejní knihovny v rámci muzea

Prostorové možnosti (vyhovují):

- ano - MHMP, UPM, GHMP, ŽMP, MD, NG (a je připraven i projekt přemístění do větších prostor), PM
- asi ano - KNM (knihovna je rostoucí organismus, depozitářů není nikdy dostatek), PMJA (chybí jen větší badatelna a v řešení je nový depozitář)
- ne - PNP, NMAA (musí šetřit s prostorem), NOHM, ČMH, SDHM, MP,

EOPM, MDH, DOHM (v době rekonstrukce nevyhovující)

- pozitivní změna do budoucna - PNP, ČMH (část fondu do odloučeného depozitáře), EOPM (ve výhledu je stěhování do nových prostor)

- zrovna probíhá rekonstrukce - NTM

- neuvedeno - OPHM

Vyhovují současné prostory knihovny	Počet knihoven	V procentech
ano	7	35%
asi ano	2	10%
ne	9	45%
právě v rekonstrukci	1	5%
neuvedeno	1	5%

Tabulka 26 - Spokojenost s prostorovými možnostmi pražských muzejních knihoven

Totožné **zájmy** s vedením muzea:

- uchovávat a zpřístupňovat - MHMP, NMAA, NOHM, KNM, UPM, ČMH, SDHM, GHMP, MP, EOPM, PMJA, ŽMP, MD, NG, PM, MDH, NTM - 17 (85%)

- částečně PNP

- neuvedeno - OPHM, DOHM

Otázka č. 12 - Prostor pro náměty a postřehy

Pražské muzejní knihovny dostaly prostor pro vyjádření jejich názoru, námětů či postřehy k dotazníku a většinou jej využily k podrobnějšímu popisu svých specifíků, fondu nebo historie knihovny.

6. BUDOUCNOST

Pokud se jedná o perspektivu vývoje malých pražských muzejních knihoven bude vždy závislý na jejich možnostech, tzn. že i kdyby sebevíc chtěly využívat např. možností digitalizace a zpřístupnění sbírkových předmětů na webu, pokud bude mít knihovna minimální rozpočet a bude zaměstnávat jednoho knihovníka na poloviční úvazek, mnoho toho změnit nezvládne. Rozdílné je to u velkých pražských muzejních knihoven, které mají oproti těm menším v některých aspektech lepší podmínky pro svůj rozvoj. Každá knihovna se tak musí nejprve podle svých možností sama rozhodnout jakým směrem se chce do budoucna rozvíjet a co je pro ni důležité. Měla by si uvědomit jaký má vztah s muzeem i se širokým okolím (veřejností), koho chce svými službami oslovit. Teprve potom se knihovny mohou zajímat o možnosti vedoucí ke zlepšení současného stavu.

Do budoucna lze navrhnout různé možnosti rozvoje, nyní s ohledem na pražské muzejní knihovny je možné **doporučit**:

- zvýšit počet návštěvníků - to je ovšem možné jen pokud se zároveňlepší prezentace a povědomí o knihovně (i akcemi jako je veřejné čtení, Muzejní noc, tvorba specializovaných oborových databází, veřejný internet atd.) a to je zase částečně závislé na zpracování a zpřístupnění fondu a to opět na personálních a finančním zajištění - takový trochu začarovaný kruh;
- naučit se více využívat ohromný informační potenciál knižních fondů (zejména sbírkových a specializovaných), prostředkem k tomu jsou lepší technické a pracovní podmínky a samozřejmě velká péče o knihy, jejich ukládání, uchovávání, restaurování a tedy i digitalizace a zpřístupňování digitalizovaných materiálů – vlastní digitalizace, digitalizace v programech VISK (Kramerius, Manuscriptorium) a další digitální knihovny - např. Europeana (projekt evropské digitální knihovny financovaný Evropskou komisí, obsahuje cca 2 miliony digitálních objektů včetně filmových materiálů, fotografií, obrazů, zvukových záznamů, map, rukopisů, knih, novin a archivních dokumentů) nebo využívání nových grantů (např. ISO - Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví);
- zlepšit obecné povědomí veřejnosti o muzejní knihovně - tedy více prezentovat své činnosti na webu muzea a rozšířit informace, které knihovna o sobě poskytuje (kromě základních informací o umístění knihovna a její otevírací době, způsobu

půjčování a charakteristice fondu i knihovní nebo badatelský řád a hlavně online katalog), propagací knihovny může být i využití jejích prostor nejen pro školení zaměstnanců muzea ale i pro komerční využití (např. veřejné přednášky škol) a využívání existující knihovní badatelný jako badatelný pro všechny sbírky a odborné pracovníky muzea (jako prostor k předkládání určitých částí sbírek pro veřejnost);

- zpracovat své informační fondy a zpřístupnit své katalogy online²⁹, začít přispívat nebo se jinak zapojit do souborných elektronických katalogů a informačních bran;
- snažit se upevnit pozice knihovny vně i uvnitř muzeí – zviditelnění a zároveň vlastní prospěch - a to je opět možné prostřednictvím zpřístupnění fondů, digitalizací, ale i zlepšení vybavení knihovny a její účasti v různých projektech (např. Souborný katalog ČR, Ptejte se knihovny a další);
- více spolupracovat s dalšími vzdělávacími institucemi (nejen muzejními knihovnami), s městem, informačními středisky, veřejností (možnosti spolupráce jsou široké a část z nich už byla v dřívějším textu zmíněna) a aktivně se zapojovat do společných projektů, čímž lze nejen naplňovat své výchovné a vzdělávací cíle.

Propagace pomocí webu, marketingu a cestovního ruchu

Současná společnost klade stále větší důraz na počítačovou gramotnost, prezentaci a poskytování informací na internetu. Těmto trendům se i knihovny, pokud chtějí být zachovány, musí podřídit.

Problematice **prezentace** muzeí na webových stránkách se ve své práci *Systémy muzejních digitálních informací na WWW* zabýval Ilja Šedo. Ve své práci také poukázal na nedostatky, se kterými se v současnosti tyto instituce setkávají. Webová stránka je často prvním zdrojem základních informací, které si uživatel vyhledá z pohodlí svého domova a na základě nich se rozhodne, zda dané místo navštíví. Takovéto poskytování informací o sobě na internetu pomůže nejen uživateli (nebo široké veřejnosti) ale i samotným muzejním knihovnám - zvětší se jejich zviditelnění, zvýší se zájem o jejich fondy a stoupá i návštěvnost. Zároveň to může příznivě působit i na upevnění postavení knihovny v rámci instituce.

29 Knihovny ve světě se v poslední době snaží přecházet od OPACů tzv. 2. generace (třeba Aleph) přes katalogy nové generace k tzv. discovery systems (Primo, Summon, EDS) a muzejní knihovny se pravděpodobně zatím ještě nedostaly ani ke katalogům tzv. 2.generace.

Webové stránky některých pražských muzejních knihoven (např. knihovny Muzea hlavního města Prahy nebo knihovny Oddělení pravěku a antického starověku Historického muzea Národního muzea) jsou bohužel jen velmi stručné a poskytují jen ty nejzákladnější informace, naopak jiné pražské muzejní knihovny (např. knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze nebo knihovna Památníku národního písemnictví) již pochopily hodnotu a sílu poskytování informací na webu a jejich stránky jsou velmi obsáhlé a zajímavé a využívají i ostatních trendů - např. sociální síť Facebook, zahraničním uživatelům nabízejí alespoň jednu jazykovou mutaci svých stránek nebo zveřejňují počítadlo přístupů na své stránky (počet návštěv lze použít jako měřítko úspěšnosti i ve výročních zprávách knihoven).

V současnosti se také stále více mluví o využití **marketingu** v prostředí knihoven. Marketingová koncepce (úspěšné podnikání, jehož cílem je spokojený zákazník) se dá uplatnit i v prostředí knihoven. I pražské muzejní knihovny (spíše ty malé) by si tak měly uvědomit, co mohou nabídnout (knižní muzejní fondy jsou, jak již bylo řečeno, často velmi unikátní), jakým způsobem jsou prezentovány a jak se pokusit zvýšit potencionální množství uživatelů (kromě současných uživatelů, jimiž jsou nejčastěji badatelé, vědci a studenti se pokusit zaujmout i širokou veřejnost) a jak s nimi jednat (tedy profesionálně a vstřícně). Jde tedy o to poskytnout jim dostupné materiály ke studiu, počítač s připojením na internet a snažit se o uspokojení jejich potřeb s důrazem na zvýšení dostupnosti dokumentů s minimalizací času na zpracování požadavků (například větší pražské muzejní knihovny, které již nějakým způsobem své fondy zpřístupňují, a pouze chtějí zlepšit formu své prezentace). Tato kvalitnější a rychlejší práce ovšem klade vyšší nároky na kvalifikaci muzejních pracovníků, kvalitní počítačovou techniku a i spolupráci s dalšími institucemi (tedy vysoké finanční a časové investice). Pokud si tedy knihovny zvolí vhodnou strategii propagace, mohou vyvolat v uživatelích dojem, že návštěva jejich muzejní knihovny je zajímavou životní zkušeností a příjemným zážitkem, který budou rádi opakovat. Je dobré zdůraznit, že vhodnou věkovou skupinou i pro prezentaci muzejních knihoven jsou právě děti a studenti. Ti v rámci výuky navštíví knihovnu, zkusí si vyhledat v katalogu a ve vybraném dokumentu požadovanou informaci a herní formou se tak seznámí s prostředím knihovny, které pro ně bude v budoucnu po příjemných zkušenostech již snazší navštívit. [ŠRŮTKOVÁ, 2009]

SWOT analýza pražských muzejních knihoven (silné a slabé stránky)

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • knihovní fond - unikátní sbírkové i odborné fondy • odborné zázemí pro činnost pracovníků muzeí • odbornost zaměstnanců knihoven a ochota se dále vzdělávat • spolupráce na přípravách krátkodobých i dlouhodobých výstav • podpora od Komise knihovníků AMG a SKIP • knihovnická a muzejní legislativa • podpora evidovaných knihoven u MK ČR 	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatek finančních prostředků • nedostatečné personální zajištění • nezpracované knihovní fondy • nepoužívání knihovnických standardů a norem při jejich zpracování (u neautomatizovaných knihoven) • omezená dostupnost (otevírací doba) • nevhodné nebo nedostačující prostory knihovny a pro ukládání fondů • nedostatečné využívání výpočetní techniky • nedostatečné informace o knihovně na webových stránkách • nedostatečná spolupráce s ostatními institucemi
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> • spolupráce - semináře, konference (e-konference) • www stránka Knihovny UPM věnovaná muzejním knihovnám • www stránka KK AMG • celoživotní vzdělávání muzejních knihovníků • zpřístupňování fondů pomocí moderních komunikačních technologií • propagace (prezentace) knihovny vně muzea i mezi širokou veřejností • více využívat možností k získávání finančních prostředků z různých grantů a dotačních programů • více se podílet na společných projektech veřejných knihoven (souborné katalogy, virtuální brány aj.), • zpřístupnit své katalogy a začít přispívat do Souborného katalogu ČR • rozšířit svou činnost zapojením se do vytváření expozic (nabízet náměty, předměty aj.) 	<ul style="list-style-type: none"> • zrušení odborné pozice knihovníka • zrušení samostatného oddělení knihovny (i sloučení s jiným oddělením) • poškození fondu jeho nevhodným uložením • ztráta uživatelů

Praha jako nejnavštěvovanější kraj České republiky také umožňuje pražským muzejním knihovnám pokusit se získat další návštěvníky právě i díky **cestovnímu ruchu** a turistice. Muzeum může informovat na svých propagačních materiálech kromě expozic i o knihovnách, kde se návštěvníci mohou dozvědět další zajímavé informace nebo jim mohou být poskytnuty rozsáhlé materiály k hlubšímu studiu dané tematiky.

Ve srovnání se světem na tom nejsou pražské muzejní knihovny tak špatně, ale přesto by si mohly vzít za příklad některé projekty evropských muzejních knihoven - jako je německý informační portál BAM - Portal zu Bibliotheken, Archiven und Museen (<http://www.bam-portal.de/>) - společný projekt knihoven, muzeí a archivů umožňuje kromě katalogizačních záznamů vyhledat i trojrozměrné předměty ze sbírek.

7. ZÁVĚR

Muzejnictví v České republice má dnes vysokou odbornou úroveň, plní úlohu soustavné dokumentace měnícího se světa, je pojítkem mezi minulostí, současností a budoucností, přispívá ke vzdělanosti české společnosti. A žádné větší muzeum, které si zakládá na své odborné úrovni, se dnes neobejde bez knihovny – právě ta tvoří informační zázemí pro muzejní pracovníky a jejich odbornou činnost i pro širokou veřejnost.

Stav pražských muzejních knihoven se začal spolu s muzei zlepšovat od počátku 90. let 20. stol a dnes je téměř polovina knihoven spokojena se svým stavem - některá muzea investovala do výstavby nebo rekonstrukcí svých budov a depozitářů, zlepšilo se technické vybavení knihoven, rozšiřuje se otevírací doba (přístupnost) muzejních knihoven, díky různým dotacím a grantům se zlepšilo nejen technické vybavení (připojení na internet) muzejních knihoven, ale hlavně se začaly digitalizovat knižní fondy a staré lístkové katalogy. Převážná většina pražských muzejních knihoven je evidovaná u Ministerstva kultury ČR a používá automatizovaný knihovnický systém, ve kterém chtějí mít do budoucna zpracovaný celý svůj fond. Také se zvětšila propagace pražských muzejních knihoven na jejich webových stránkách, ovšem jen stále málo z nich zpřístupňuje online katalog. Pražské muzejní knihovny také více spolupracují s ostatními vzdělávacími a paměťovými institucemi a účastní se různých konferencí, seminářů a dalších projektů určených pro knihovny v České republice, přesto by se v oblasti spolupráce mohly snažit ještě víc (například jen polovina pražských muzejních knihoven přispívá do Souborného katalogu ČR).

Jelikož budoucnost muzejních knihoven pravděpodobně spočívá především v propojení reálného a virtuálního světa, musí se i pražské muzejní knihovny snažit poskytovat svým uživatelům nejen přístup na internet, do databází, ale také i do digitálních knihoven. Pokud muzejní knihovna nebude v brzké době na internetu - tedy nebude mít své vlastní webové stránky nejen se základními informacemi ale i s online katalogem - bude v současné informatizované době opomenuta a může se stát, že nakonec zanikne. Trendem je propojení muzea a jeho knihoven, které jsou velkým zdrojem informací a dokumentů, s dalšími informačními systémy nejen v České republice (např. Europeana) a zpřístupnit léta shromažďované a zpracovávané informace a zvolit správnou formu jejich prezentace, aby se o nich dozvěděla široká veřejnost a mohla je správně využít a ocenit.

Nemělo by se zapomínat, že jedním z důležitých faktorů, na kterém závisí míra poskytování služeb muzejních knihoven a vnější pohled návštěvníků na muzejní knihovnu, je člověk - knihovník. Právě osobnost knihovníka, jeho charakterové vlastnosti, ochotný přístup a snaha pomoci uspokojit potřeby uživatelů, to vše se promítá do činností a fungování knihovny a do její image. Na jedné straně budou vždy knihy a na té druhé lidé s vřelým vztahem k nim.

SEZNAM ZKRATEK

AACR2	Anglo-American Cataloguing Rules, 2nd. edition (angloamerická katalogizační pravidla, druhé vydání)
AKS	Automatizovaný knihovnický systém
AMG ČR	Asociace muzeí a galerií České republiky
CES	Centrální evidence sbírek
ICOM	International Council of Museums (Mezinárodní asociace muzeí)
ISBD	International Standard Bibliographic Description (mezinárodní standardní bibliografický popis)
MARC21	MACHine-Readable Cataloging (strojově čitelná katalogizace)
MDT	Mezinárodní desetinné třídění
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NM	Národní muzeum
NTM	Národní technické muzeum
OPAC	Online Public Access Catalog (veřejně přístupný online katalog)
SDRUK	Sdružení knihoven
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků
UNIMARC	Universal MARC format (univerzální formát MARC)
UPM	Uměleckoprůmyslové museum v Praze
VISK	Veřejné informační služby knihoven (Program Ministerstva kultury ČR)
VKIS	Veřejné knihovnické a informační služby
ŽMP	Židovské muzeum v Praze

Seznam zkratk používaných v kapitole Průzkum

GHMP	Galerie hlavního města Prahy, čítárna
MDH	Muzeum dělnického hnutí, knihovna
MD	Muzeum družstevnictví, knihovna
MHMP	Muzeum hlavního města Prahy, knihovna
MP	Muzeum policie ČR, knihovna
NG	Národní galerie v Praze, knihovna
ČMH	Národní muzeum, České muzeum hudby, hudebněhistorické oddělení
DOHM	Národní muzeum, Historické muzeum, Divadelní oddělení, knihovna
NOHM	Národní muzeum, Historické muzeum, Národopisné oddělení, knihovna
OPHM	Národní muzeum, Historické muzeum, Oddělení pravěku a antického starověku, knihovna
SDHM	Národní muzeum, Historické muzeum, Sběrka dějin tělesné výchovy a sportu, knihovna
KNM	Národní muzeum, Knihovna Národního muzea
NMAA	Národní muzeum, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, knihovna
EOPM	Národní muzeum, Přírodovědecké muzeum, Entomologické oddělení, knihovna
NTM	Národní technické muzeum, knihovna
PNP	Památník národního písemnictví, knihovna
PMJA	Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze, knihovna
PM	Poštovní muzeum, knihovna
UPM	Uměleckoprůmyslové museum v Praze, knihovna
ŽMP	Židovské muzeum v Praze, knihovna

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Zřizovatelé pražských muzejních knihoven	29
Graf 2 - Velikost fondu pražských muzejních knihoven	30
Graf 3 - Akvizice v pražských muzejních knihovnách	34
Graf 4 - Forma zpracování fondu v pražských muzejních knihovnách	36
Graf 5 - Zpracování všech typů dokumentů v pražských muzejních knihovnách	37
Graf 6 - Přispívání záznamy do souborných katalogů praž. muzejními knihovnami	38
Graf 7 - Stupeň katalogizace záznamů pražských muzejních knihoven	38
Graf 8 - Přístupnost katalogů pražských muzejních knihoven na webu	39
Graf 9 - Spokojenost s prostorovými možnostmi pražských muzejních knihoven.....	41
Graf 10 - Existence webové stránky pražských muzejních knihoven.....	46
Graf 11 - Informace na webových stránkách pražských muzejních knihoven.....	47
Graf 12 - Počet pracovníků v pražských muzejních knihovnách.....	48
Graf 13 - Pracovní úvazky v pražských muzejních knihovnách.....	48
Graf 14 - Dosažené vzdělání zaměstnanců pražských muzejních knihoven.....	49
Graf 15 - Věková struktura zaměstnanců pražských muzejních knihoven	50
Graf 16 - Statistika návštěvnosti za roky 2009 a 2010 pražských muzejních knihoven	52
Graf 17 - Přístupnost pražských muzejních knihoven (otevírací doba)	52
Graf 18 - Postavení pražské muzejní knihovny v rámci muzea.....	53
Graf 19 - Žádosti o grant pražských muzejních knihoven	55
Graf 20 - Členství ve spolcích pražských muzejních knihoven.....	56

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Existence webové stránky pražských muzejních knihoven	95
Tabulka 2 - Počet pracovníků v pražských muzejních knihovnách	95
Tabulka 3 - Pracovní úvazky v pražských muzejních knihovnách	95
Tabulka 4 - Sigla a evidenční číslo pražských muzejních knihoven.....	96
Tabulka 5 - Zřizovatelé pražských muzejních knihoven.....	96
Tabulka 6 - Přístupnost pražských muzejních knihoven (otevírací doba)	97
Tabulka 7 - Velikost fondu pražských muzejních knihoven	97
Tabulka 8 - Dosažené vzdělání zaměstnanců pražských muzejních knihoven	98
Tabulka 9 - Věková struktura zaměstnanců pražských muzejních knihoven.....	99
Tabulka 10 - Statistika návštěvnosti za roky 2009 a 2010 praž. muzejních knihoven....	99
Tabulka 11 - Forma zpracování fondu v pražských muzejních knihovnách	100
Tabulka 12 - Fond pražských muzejních knihoven zpracovaný elektronicky v %.....	100
Tabulka 13 - Roční přírůstek do fondu pražských muzejních knihoven.....	101
Tabulka 14 - Zpracování všech typů dokumentů v pražských muzejních knihovnách.	101
Tabulka 15 - Stupeň katalogizace záznamů pražských muzejních knihoven.....	102
Tabulka 16 - Přispívání záznamy do souborných katalogů praž. muz. knihovnami.....	103
Tabulka 17 - Akvizice v pražských muzejních knihovnách.....	103
Tabulka 18 - Služby pražských muzejních knihoven.....	104
Tabulka 19 - Připojení na internet pražských muzejních knihoven	106
Tabulka 20 - Informace na webových stránkách pražských muzejních knihoven	107
Tabulka 21 - Přístupnost katalogů pražských muzejních knihoven na webu.....	107
Tabulka 22 - Členství pražských muzejních knihoven ve spolcích	108
Tabulka 23 - Spolupráce a používání oborových bran praž. muz. knihovnami	109
Tabulka 24 - Žádosti o grant pražských muzejních knihoven.....	110
Tabulka 25 - Postavení pražské muzejní knihovny v rámci muzea	111
Tabulka 26 - Spokojenost s prostorovými možnostmi pražských muzejních knihoven	112

POUŽITÁ LITERATURA

1. *Adresář knihoven muzeí a galerií ČR*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2007. 239, [1] s. ISBN 978-80-7050-536-6.
2. Asociace muzeí a galerií České republiky. *Asociace muzeí a galerií České republiky* [online]. Praha : Asociace muzeí a galerií ČR, c2007 [cit. 2011-05-17]. Dostupné z www: <<http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/amg/titulni>>.
3. BABIČKA, Václav. 2005. *Metodický návod k vedení evidence Národního archivního dědictví v muzeích, knihovnách, galeriích, památnících, pracovištích Akademie věd České republiky a vysokých školách, podle vyhlášky č. 645/2004 Sb., ze dne 13. prosince 2004, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů* [online]. Praha : [Ministerstvo vnitra ČR], 31. října 2005 [cit. 2011-02-10]. 6 s. Dostupný z WWW: <<http://knihovnam.nkp.cz/docs/MethodickyNavod.doc>>.
4. BĚHALOVÁ, Štěpánka. *Knihovny muzeí a galerií v České republice* [online]. [cit. 2011-05-22]. <<http://uisk.ff.cuni.cz/detail.do?articleId=15192>>.
5. BENEŠ, Josef. *Muzeologický slovník*. Praha : Národní muzeum, 1978. 3, 169, [17] s., s. 44.
6. BOTOVÁ, Veronika, MUSÍLKOVÁ, Kateřina. Portál eSbírký - prezentace muzejních a galerijních sbírek nejen z fondů Národního muzea. *Ikaros* [online]. 2011, roč. 15, č. 5 [cit. 08.05.2011]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.ikaros.cz/node/6798>>. URN-NBN:cz-ik6798. ISSN 1212-5075.
7. *Centrální evidence sbírek* [online]. Praha : Ministerstvo kultury [cit. 2011-07-12]. O sbírkách. Dostupný z WWW: <<http://ces.mkcr.cz/cz/sbirky.php>>.
8. CEJPEK, Jiří et al. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha : Karolinum, 2002. 247 s. ISBN 80-246-0323-3.
9. Česko. Ministerstvo kultury. Vyhláška č. 88/2002 ze dne 21.2.2002 k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 39, s. 1843–1844. ISSN 1211-1244.
10. Česko. Zákon č. 122 ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 36, s. 1686-1691. ISSN 1211-1244.
11. Česko. Zákon č. 216/2006 ze dne 25. 4. 2006, kterým se mění zákon č. 121/2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 72, s. 2707–2726. ISSN 1211-1244.
12. Česko. Zákon č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 98, s. 5683–5688. ISSN 1211-1244.
13. Česko. Zákon č. 341/2006, kterým se mění zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách

a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění zákona č. 1/2005 Sb. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 105, s. 4334. ISSN 1211-1244.

14. Česko. Zákon ze dne 29. července 2004, kterým se mění zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 186/2004 Sb. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 166, s. 9491-9493. ISSN 1211-1244.
15. FALADOVÁ, Adéla. Novela autorského zákona z hlediska knihoven, archivů a muzeí. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2005*. Praha : Národní technické muzeum, 2006. s. 28-31. ISBN 80-7037-149-8.
16. HARTMANOVÁ, Květa. Seminář knihovníků muzeí a galerií v Pardubicích, 8.-10. září 2009. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 10 [cit. 05.03.2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/5723>>. URN-NBN:cz-ik5723. ISSN 1212-5075.
17. *Informace pro knihovny - portál Knihovnického institutu Národní knihovny ČR* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, po 1990- [cit. 2011-03-31]. Dostupné z WWW: <<http://knihovnam.nkp.cz/>>.
18. ICOM - The International Council of Museums. 2010. *Museum definition* [online]. Paris : The International Council of Museums, 2010 [cit. 2011-08-05]. Dostupný z WWW: <<http://icom.museum/statutes.html>>.
19. JURMAN, Miroslav, JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. 2008. Zákon o svobodném přístupu k informacím a knihovny. *Knihovna* [online]. 2008, roč. 19, č. 1 [cit. 2011-07-13]. s. 56-61. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovna81/81056.htm>>. ISSN 1801-3252.
20. *Knihovna Národního muzea : průvodce*. 1. vyd. Praha : Národní muzeum, 1999. 94 s. ISBN 80-7036-058-5.
21. *Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze* [online]. Praha : Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, 2011 [cit. 2011-05-17]. Muzejním knihovnám – aktuality. Dostupné z www: <<http://www.knihovna.upm.cz/index.php?page=mk-aktuality>>.
22. *Manuscriptorium : Building Virtual Research Environment for the Sphere of Historical Resources* [online databáze]. Beroun : AiP Beroun [cit. 2011-08-11]. ENRICH - Manuscriptorium. Dostupný z WWW: <<http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php>>.
23. MATUŠÍK, Zdeněk. K některým autorskoprávními otázkám činnosti knihoven v současnosti. *Knihovna plus* [online], 2010, [Roč. 6], č. 1 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus101/matus.htm>>. ISSN 1801-5948.
24. MATUŠÍK, Zdeněk, RICHTER, Vít. Služby knihoven ve světle novely autorského zákona. In *Knihovny současnosti 2006*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2006. s. 413-426. ISBN 80-86249-41-7.

25. *"Naděje je na další stránce" : 100 let knihovny Židovského muzea v Praze.* V Praze : Židovské muzeum, 2007. 79 s. ISBN 978-80-86889-54-2.
26. *Národní technické muzeum* [online]. [Praha] : [Národní technické muzeum], [2011] [cit. 2011-05-29]. Knihovna. Dostupné z www: <<http://www.ntm.cz/cs/knihovna>>.
27. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila. 2005a. 120 let Knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. 1. část. *Čtenář*, 2005, roč. 57, č. 10, s. 320-323. ISSN 0011-2321.
28. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila. 2005b. 120 let Knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. 2. část. *Čtenář*, 2005, roč. 57, č. 11, s. 372-374. ISSN 0011-2321.
29. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila. *Jak lze také získat publikace pro muzejní knihovnu* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 10.6.2008 [cit. 2011-07-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.svkos.cz/data/xinha/sdruk/okrouhlikova.pdf>>. Příspěvek z 18. semináře akvizičních pracovníků pořádal Sekce pro akvizici SDRUK, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem a Městská knihovna v Praze.
30. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila. Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. *Grand Biblio*, 2009, roč. 3, č. 6, s. 19-20. ISSN 1802-3320.
31. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila, ŠEDO, Ilja. K postavení muzejních knihoven. In *Knihovny současnosti 2004*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2004. s. 88-96. ISBN 80-86249-30-1.
32. SCHORGE, Walter. Digitalizace jako součást procesu poskytování informačních služeb v Národním technickém muzeu. *Knihovna plus* [online]. 2011, č. 1 [cit. 2011-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus111/schorge.htm>>. ISSN 1801-5948.
33. SINGEROVÁ, Sylvia. 100 let knihovny Židovského muzea v Praze. *Čtenář*, 2007, roč. 59, č. 9, s. 268. ISSN 0011-2321.
34. *Souborný katalog ČR* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2001–2011 [cit. 2011-07-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.caslin.cz>>.
35. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha : Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), 2010-2011. [cit. 2011-05-17]. Dostupné z www: <<http://www.skipcr.cz/>>.
36. SRŠEŇ, Lubomír. *Budova Národního muzea v Praze : 1891-1991 : architektura, umělecká výzdoba a původní uměleckořemeslné vybavení.* V Praze : Národní muzeum, 1991. 139 s. ISBN 80-7036-006-2.
37. ŠEDO, Ila. Knihovny a zákon o sbírkách. In *Knihovny současnosti 2006*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2006. s. 389-394. ISBN 80-86249-41-7.
38. ŠEDO, Ilja. *Systémy muzejních digitálních informací na www.* Praha, 2004. 149 s., X příl. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2004. Konzultant rigorózní práce

PhDr. Eva Bratková.

39. ŠINDELÁŘ, Karel. *Dějiny knihoven v českých zemích do roku 1918*. 1. vyd. Praha : SPN, 1989. 131 s.
40. ŠRŮTKOVÁ, Kateřina. *Analýza současného stavu muzejních knihoven v Královéhradeckém kraji. [Analyse of the present state of the museum libraries in the Královéhradecký region]*. Police nad Metují, 2009. 110 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2009. Konzultant diplomové práce PhDr. Milena Černá.
41. Úřad pro ochranu osobních údajů. *Zpracování osobních údajů v souvislosti s činností knihovny : stanovisko č. 2/2002* [online]. Praha : Úřad pro ochranu osobních údajů, srpen 2002, aktualizováno listopad 2005, revize srpen 2009 [cit. 2011-07-13]. 3 s. Dostupný z WWW: <http://www.uoou.cz/files/stanovisko_2002_2.pdf>.
42. *VISK - Veřejné informační služby knihoven : program Ministerstva kultury* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2011 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z: <<http://visk.nkp.cz>>.
43. VODIČKOVÁ, Hana, CEJPEK, Jiří. *Terminologický slovník knihovnický a bibliografický*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965. 119, [1] s. , s. 52.
44. VRCHOTKA, Jaroslav. *Dějiny Knihovny Národního muzea v Praze : 1818-1892*. 1. vyd. Praha : SPN, 1967. 200, [2] s. Publikace Státních vědeckých knihoven. Edice Národního muzea v Praze.
45. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice ... I. díl, Kulturní dědictví - muzea, galerie a památkové objekty*. Praha : NIPOS - Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Centrum informací a statistik kultury, 2010. 45 s. Dostupné také z WWW: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2009/03/Statistika-2009_1dil_100922.pdf.
46. ZEMÁNKOVÁ, Ladislava. *Evidence knihovních fondů a novela účetního zákona* [elektronický zdroj] [cit. 2011-04-03]. Praha : Národní knihovna, 2008. http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/EvidenceKF_FAQ.htm
47. ŽALMAN, Jiří, NOVOTNÝ, Jan. *Prezentace projektu „Česká muzea“*. In *Sbírky v počítači : muzea, archivy a knihovny v éře digitálních informací*. Praha : Národní technické muzeum, 2004. s. 70-73. ISBN 80-7037-131-5.
48. ŽALMAN, Jiří. *Zákon je mrtev – ať žije zákon. Muzejní a vlastivědná práce*, 2000, roč. 38, č. 4, s. 223-227. ISSN 1803-0386.
49. *Židovské muzeum v Praze* [online]. Praha : Židovské muzeum v Praze, 2004-2008 [cit. 2011-05-26]. O muzeu – historie muzea. Dostupné z www: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/czmuseum.htm>>.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Přehled muzeí v Praze
2. Adresář knihoven muzeí a galerií v Praze
3. Formulář Dotazníku